

Veera Louhivuori

JÄRJESTÖN LAUSUNTOJEN TUOTTAMIS- PROSESSI JA TEKSTILAJIPIIRTEET

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta
Kielten tutkinto-ohjelma, suomen kielen opintosuunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Veera Louhivuori: Järjestön lausuntojen tuottamisprosessi ja tekstilajipiirteet
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Kielten tutkinto-ohjelma, suomen kielen opintosuunta
Huhtikuu 2020

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena on selvittää, millainen on Suomen Musiikintekijät ry -järjestön julkaisemien lausuntojen tuottamisprosessi ja millaisia tekstilajipiirteitä järjestön lausunnoilla on. Tavoitteena on tutkia haastattelun avulla lausuntotekstien tekijöitä, tavoitteita ja yleisöä sekä sitä, millaisin vaihein lausuntojen tuottamisprosessi etenee. Lausuntotekstien analyysissä tarkastellaan lausuntojen ulkoasua, rakennetta, jaksoja ja intertekstuaalisuutta. Lisäksi tarkastelussa on lausuntopyyntöjen vaikutus lausuntoteksteihin. Oletuksena on, että lausuntotekstien tuottaminen jakautuu erilaisiin vaiheisiin ja että lausuntoteksteistä voidaan hahmottaa tekstilajin kannalta valinnaisia ja pakollisia jaksoja.

Tutkimusaineisto koostuu noin tunnin mittaisesta tutkimushaastattelusta sekä kuudesta lausuntotekstistä, jotka on poimittu järjestön verkkosivuilta. Haastateltavana on järjestön toiminnanjohtaja. Tutkimuksen teoreettisen taustan muodostavat systeemis-funktionaalinen kieliteoria sekä tekstilajiin, diskursiintutkimukseen, rekisteriin ja kontekstiin liittyvät käsitteet ja näkökulmat.

Analyysien perusteella järjestön toiminnanjohtaja on päävastuussa lausunnoista. Lausunnon tuottamisprosessi jakautuu lausuntopyynnön saamiseen, sisällön suunnitteluun, kirjoittamiseen ja lausunnon eteenpäin lähettämiseen ja julkaisemiseen. Analyysissä selviää, että lausuntopyynnön rakenne vaikuttaa lausunnon rakenteeseen ja asioiden esittämisjärjestykseen. Lausunnoissa viitataan erityisesti lakeihin, määräyksiin, sopimuksiin, esityksiin ja selvityksiin sekä muihin lausuntoihin ja lausuntopyyntöihin. Monet näistä viittauksista liittyvät lausuntopyynnön tai kommentoitavan tekstin sisältöön. Tutkimusaineiston lausunnoista voidaan erottaa visuaalisten ja typografisten seikkojen avulla jaksot osoittaminen vastaanottajalle, lausuntopyynnön mainitseminen, lausunnon antajan esittely, kiitokset, yhteenveto, käsitteilykappaleet ja päiväys ja allekirjoitus.

Analyysien perusteella lausuntojen leipätekstin sisäinen variaatio luo lausunnon tekstilajista melko vakiintumatonta kuvaa, mutta toisaalta jaksoista voidaan näinkin pienellä aineistolla esittää esimerkiksi skemaattisen kokonaisrakenteen kuvaus, jossa on melko kiinteä järjestys ja jossa lähes kaikki jaksot ovat pakollisia eli toistuvat kaikissa tai useimmissa aineiston lausunnoissa. Tämä viittaisi siihen, että lausunnoissa on osin vakiintuneitakin rakenteita. Lausuntotekstin tuottamisprosessi jakautuu oletuksen mukaisesti erilaisiin vaiheisiin, jotka voidaan eritellä. Tutkimuksen myötä tieto järjestöjen tekstityöstä ja tekstien tuottamisen prosesseista laajenee. Lisäksi päästään hieman lähemmäs lausunnon tekstilajin piirteiden selvittämistä ja kuvaamista.

Avainsanat: lausunto, tekstilaji, genre, systeemis-funktionaalinen kieliteoria

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	3
2	TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	5
2.1	Systeemis-funktionaalinen kieliteoria	6
2.2	Diskurssintutkimus	9
2.3	Tekstilaji, rekisteri ja konteksti	11
2.4	Lausunnon tekstilaji.....	15
3	AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	19
4	LAUSUNTOJEN TUOTTAMISPROSESSI.....	24
4.1	Lausuntotekstien tekijät	25
4.2	Lausuntojen tavoitteet ja yleisö	26
4.3	Tuottamisprosessin vaiheet	28
4.3.1	Lausuntopyyntö	29
4.3.2	Sisällön suunnittelu.....	32
4.3.3	Kirjoittaminen.....	34
4.3.4	Lausunnon eteenpäin lähettäminen ja julkaiseminen	36
5	LAUSUNNOT TEKSTILAJINÄKÖKULMASTA.....	39
5.1	Ulkoasu.....	39
5.2	Jaksot.....	43
5.3	Rakenne	46
5.4	Intertekstuaalisuus.....	52
6	PÄÄTÄNTÖ	60
	AINEISTOLÄHTEET	66
	LÄHTEET	67
	LIITTEET.....	70

1 JOHDANTO

Fennistisessä tekstilajitutkimuksessa on keskitytty lähinnä virastojen ja hallinnon teksteihin (ks. esim. Tiililä 2007; Kuronen 2004). Tutkimusta kolmannen sektorin tekstien parissa on tehty melko vähän ja se tekstityö, jota tehdään yhdistyksissä ja järjestöissä, ei ole noussut tutkimuksissa esiin. Yhdistysten ja järjestöjen tekstit eivät ole samalla tavoin säädösten ja lakien alaisia kuin esimerkiksi virastojen tekstit, minkä vuoksi niillä on todennäköisesti omia erityisiä piirteitään. Kiinnostavaa onkin se, millaisia kolmannen sektorin tekstit ja tekstilajit oikeastaan ovat ja miten ne syntyvät. Lausunto on tekstinä kiehtova, sillä sen merkitys voi olla suuri: sillä vaikutetaan esimerkiksi lakien säätämiseen. Tässä tutkimuksessa paneudutaan Suomen Musiikintekijät ry -järjestön lausuntoihin. Järjestö on tutkijalle tuttu korkeakouluharjoittelupaikan hakemisen ajoilta. Järjestö haki harjoittelijaa, ja sen myötä järjestön verkkosivut ja sivuilla julkaistut lausunnot herättivät tutkijan mielenkiinnon.

Tutkimuksessa haastatellaan järjestön toiminnanjohtajaa, Aku Toivosta, joka kertoo haastattelua edeltäneessä sähköpostikeskustelussa vastaavansa lausuntoteksteistä pääosin itse. Haastattelun avulla selvitetään lausuntojen tavoitteita ja yleisöä sekä lausuntojen tuottamisprosessia ja sen vaiheita ja osallistujia. Valmiita lausuntotekstejä tarkastellaan tekstilajiin liittyvistä näkökulmista. Huomiota kiinnitetään lausuntojen ulkoasuun, rakenteeseen, jaksoihin ja intertekstuaalisuuteen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää lausuntotekstien syntyprosessia ja lausuntojen tekstilajipiirteitä näistä näkökulmista.

Lausunto voidaan Kielitoimiston sanakirjan verkkoversion mukaan määritellä asiantuntemukseen nojautuvaksi (pyydetyksi), tavallisesti kirjalliseksi mielipiteen ilmaisuksi, kannanotoksi, selviytykseksi tai muuksi sellaiseksi (Kielitoimiston sanakirjan verkkoversio, luettu 2.5.2019). Esimerkkeinä sanakirjassa annetaan muun muassa asiantuntijan- ja todistajanlausunnot sekä komitean tai valiokunnan lausunto. Esimerkiksi jokin luonnos voi olla virastossa lausunnona. Lausunnon lähikäsitteitä ovat kannanotto ja julkilausuma. Kielitoimiston sanakirja määrittelee kannanoton yksinkertaisesti kannan ottamiseksi ja julkilausuman julkisuuteen saatetuksi mielipiteen ilmaukseksi. (Kielitoimiston sanakirjan verkkoversio, luettu 30.1.2020.) Lausuntoon liittyy yleensä se, että se on pyydetty: se annetaan vastauksena lausuntopyyntöön. Toisinaan lausunto voidaan antaa pyytämättäkin.

Lausunnon laatimiseen antavat ohjeita Piehl ja Kankaanpää (2011: 319). Hekin kuvailevat lausuntoa tekstiksi, jolla kirjoittaja kertoo näkemyksensä asiaan, josta sitä pyydetään. He mainitsevat, että ”lausunnon tärkein tehtävä on perustella lausunnon antajan kanta niin hyvin, että lausunnon pyytäjä ottaa kannan huomioon”. Piehl ja Kankaanpää kehottavat esittämään lausunnon kannan ja pääperustelut heti tekstin alussa (mts. 319).

Oikeusministeriön Säädosvalmistelun kuulemisoppaassa (luettu 30.1.2020) annetaan puolestaan lausuntojen pyytäjille ohjeita sidosryhmien ja kansalaisten kuulemiseen lakeja, asetuksia ja oikeussääntöjä sisältävien määräysten valmistelussa. Säädosvalmistelun kuulemisoppaassa mainitaan kuulemisen tavoitteiksi seuraavat:

Kuulemisen tavoitteena on säädosvalmistelun avoimuus ja hyvä laatu. Kuulemisen avulla pyritään selvittämään valmisteltavaan asiaan liittyvät erilaiset näkökohdat, vaikutukset ja käytännön toteuttamismahdollisuudet. Kuuleminen parantaa luottamusta demokraattiseen päätöksentekoon ja säädöksiin sekä edesauttaa normien noudattamista. Kuulemisella vahvistetaan myös kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien toteutumista.

Kuulemisen tavoitteena on, että keskeiset sidosryhmät ja kansalaiset osallistuvat valmisteluun tai että niiden näkemyksiä muuten riittävän laajasti ja yhdenvertaisesti kuullaan valmistelun aikana. Kuulemisella pyritään myös avoimeen ja rakentavaan vuorovaikutukseen valmistelijoiden, sidosryhmien ja kansalaisten välillä. (Säädosvalmistelun kuulemisopas, luettu 30.1.2020)

Kirjallisia lausuntoja pyydetään sidosryhmiltä ja kansalaisilta myös valmistelun tuloksena syntyneistä säädösehdotuksista. Kirjallisia lausuntoja voidaan jättää pyytämättä vain perustellusta syystä. Tällöin kyseessä saattaa olla esimerkiksi asia, jonka merkitys on vähäinen. (Säädosvalmistelun kuulemisopas, luettu 30.1.2020.)

Esimerkiksi lainvalmistelun lausuntomenettelyssä on Säädosvalmistelun kuulemisoppaan mukaan monia vaiheita. Lain perusvalmistelun jälkeen, eli prosessin alkupuolella, luonnoksesta hallituksen esitykseksi pyydetään kirjallisia lausuntoja sidosryhmiltä. Lausuntopyyntöjä lähetetään yleensä silloinkin, jos sidosryhmiä on jo kuultu esi- ja perusvalmistelun aikana. Lausuntopyyntö lähetetään tärkeimmille sidosryhmille. Muutkin aiheesta kiinnostuneet saavat jättää asiasta lausunnon, sillä lausuntopyyntö myös julkaistaan. Tämän tutkimuksen tekstiaineistona on kuusi lausuntoa, mutta vain kahdelle niistä löydettiin tutkimusta varten alkuperäiset lausuntopyynnöt. Kun lausuntopyyntöön kerätään vastauksia eli lausuntoja, on kyse lausuntokierroksesta. Lausunnoista saatu palaute kootaan lopulta yhteen ja julkaistaan.

Luvussa 2 käydään läpi tutkimuksen teoriatausta. Luvussa 3 esitellään tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmät sekä -kysymykset. Luvussa 4 analysoidaan haastatteluaineistoa ja selvitetään, millainen lausuntojen tuottamisprosessi on. Luvussa 5 analyysin kohteena ovat lausuntotekstit. Niiden kohdalla tutkitaan ulkoasua, jaksoja, rakennetta ja intertekstuaalisuutta. Luku 6 on kokoava päätätönluku.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tämä tutkimus kuuluu tekstin- ja tekstilajintutkimuksen alaan. Lingvistiksessä tekstintutkimuksessa lähdetään usein liikkeelle siitä, että määritellään, mikä teksti on. Hiidenmaa (2000: 161) kertoo, että tekstiä kutsutaan usein ”käytössä olevaksi kieleksi”, mutta tarkempaa määrittelyä tarvitaan tekstin ympäristön kuvaamisessa. On pohdittava, missä tekstiä käytetään, kuka sitä käyttää ja mihin sitä käytetään. On lisäksi pohdittava ja etsittävä tekstin merkitystä. Tämän voi tehdä vetoamalla kirjoittajaan ja hänen tarkoituksensa, tai sitten merkitys löytyy tekstistä itsestään. Toisaalta merkitystä voi etsiä lukijasta ja hänen tulkinnastaankin. (Hiidenmaa 2000: 161.) Tässä tutkimuksessa tekstiä käsitellään aineena, jota voidaan kuvailla lingvistiksesti ja selittää ja tulkita. Sillä on tietty muoto ja kanava.

Tiililä kiteyttää tekstilajintutkimuksen kolmeen osaan: tekstien materiaalisen ja verbaalisen olemuksen tutkimukseen, tekstien tuottamisen prosessien tutkimukseen ja tekstien kuluttamisen tutkimukseen (Tiililä 2007: 17). Tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti kahteen ensiksi mainittuun. Lingvistiksessä tekstintutkimuksessa olennaista on etsiä vastauksia kysymyksiin siitä, mikä teksti on, millä tavoin se tuottaa merkityksiä, mitä kieli on ja miten sitä käytetään. Muista aloista poiketen lingvistiksen tekstintutkimuksen kiinnostuksen kohteena ei ole siis ole varsinaisesti selvittää, miten kieltä käytetään ajattelutapojen, arvojen tai muiden ihmiselämän piirteiden selvittämisen välineenä. (Hiidenmaa 2000: 162–164.)

Vaikka tekstilajintutkimuksessa keskitytään usein konkreettisiin teksteihin, myös sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin huomioiminen on tärkeää (Tiittula 2012: 423). Kiinnostuksen kohteena on tässä tutkimuksessa myös tekstien konteksti: tekstien syntyprosessit ja tekstien tekijät. Näiden selvittämiseen tarvitaan tietoa tekstien tekijöiltä eli niin sanotusti sisäpiiristä, ja menetelmänä käytetään tässä tutkimuksessa haastattelua.

Tiililä (2007: 31) mainitsee päätöstekstejä käsittelevässä väitöskirjassaan, että ”kun puhutaan päätöstekstien tekemisestä, on mahdollista erottaa yhtäältä tekstipohjan tekeminen, tekstin kieli- ja ulkoasun muotoilu, toisaalta itse päätöksentekoon liittyvä toiminta: selvitystyö ja hankinta”. Lausun-
totekstien tekemisessä pätevät oletettavasti samat asiat, joten näihin kiinnitetään tässä tutkimuksessa huomiota.

Tekstilajintutkimuksessa laajimmin käytettyjä teorioita ovat M.A.K. Hallidayn, Vijay K. Bhatian ja John M. Swalesin teorit. Bhatian ja Swalesin teorioissa genre liittyy osaksi opetusta ja kieltenhuoltoa ja Hallidaynkin teoriassa tavoitteet ovat käytännölliset (Tiililä 2007: 16). Tässä tutkimuksessa hyödynnetään pääosin Hallidayn systeemis-funktionaalista teoriaa yhdessä diskurssintutkimuk-

sen ja tekstilajin käsitteiden kanssa. Näitä kahta teoreettista viitekehystä yhdistelemällä saadaan aineistosta todennäköisesti eniten esiin sellaisia seikkoja, joiden perusteella voidaan vastata tutkimuskysymyksiin. Systemis-funktionaaliseen kieliteorialle ja diskurssintutkimukselle yhteistä ovat näkemykset siitä, että kieli on funktionaalista ja että sitä rakennetaan osista. Samankaltaista, näitä viitekehysä yhdistelevää lähestymistapaa käyttää esimerkiksi Keckman (2017) pro gradu -tutkielmasaan, joka käsittelee hylkäyskirjeitä tekstilajina työnhaun diskurssissa.

Tekstilajitutkimusta on tehty melko runsaasti ja alaan liittyviä perusteoksia on julkaistu. Ensimmäinen suomenkielinen artikkelikokoelma tekstilajeista on Shoren, Mäntysen ja Solinin toimittama *Genre - tekstilaji* (2006). Heikkisen, Voutilaisen, Lauerman, Tiililän ja Lounelan toimittama *Genreanalyysi* (2012) on laaja, noin 800-sivuinen artikkelikokoelma tekstilajien tutkimuksesta. Tampereen yliopistossa tekstilajeihin liittyviä opinnäytteitä ovat hiljattain tehneet muun muassa Perkiö (2015), joka tutki ohjelmointikoodien tekstilajia, sekä kosmetiikkatuotekuvausten tekstilajia tutkinut Majapuro (2016).

2.1 Systemis-funktionaalinen kieliteoria

M.A.K. Hallidayn (1925–2018) kehittämässä systemis-funktionaalisisessa kieliteoriassa eli SF-teoriassa kieli nähdään enemmänkin toimintana ja tekemisenä kuin tietämisenä, ja sen mukaan kieli on enemmän sosiaalista ja yhteisöllistä kuin yksilöllistä ja mentaalista. Käytännönläheiseksi luonnehdittu teoria on laaja-alainen, eikä se rajaa semantiikkaa, pragmatiikkaa, retoriikkaa, sosiolingvistiikkaa, leksikkaa ja kielioppia toisistaan erillisiksi, vaan liittää ne saman mallin sisään. (Luukka 2002: 89–90). Muun muassa tästä syystä tässä tutkimuksessa yhdistellään diskurssintutkimuksen käsitteitä ja SF-teoriaa. SF-teoriassa *laji* on olennainen käsite, sillä kielenkäyttö ei ole hallitsematonta massaa, vaan se järjestäytyy aina jollain tavoilla erilaisiksi kielenkäytön lajeiksi (Shore 2012: 158).

SF-teoriassa pyritään kuvaamaan kieltä valintoina, jotka sitten ilmentyvät erilaisina rakenteina (Ventola 2006: 101). Tämä näkökulma on funktionaalinen: kieltä tarkastellaan tekoina ja merkityksiä rakentavina toimintoina ja voidaan tutkia esimerkiksi kielen avulla tapahtuvaa tiedon välittämistä, kysymistä, asenteiden ilmaisua ja tekstien rakentamista. (Luukka 2002: 101–102.) Tärkeää on monifunktioisuuden periaate eli se, että tekstistä on toisaalta mahdollista erottaa yksittäisiä rakenteita ja niiden funktioita, mutta holistista, kokonaisvaltaista tarkastelua korostetaan. Tällöin merkityksiä ei paloitella osiin, vaan asioita tarkastellaan yhtä aikaa monista erilaisista näkökulmista, joista jokainen vaikuttaa osaltaan kokonaistulkintaan. (Varis 1998: 32.)

Funktion käsite on kielitieteen parissa paljon käytetty termi ja sitä käytetään kielen erityyppisiä

käyttötehtäviä tutkittaessa. Systeemis-funktionaalisen kielitieteen funktion käsite on melko laaja: funktionaalisuus nähdään kielen systeemin ominaisuutena, eli siihen liittyy muutakin kuin kielen käyttötehtävien kuvaus. Kielen systeemi rakentuu sosiaalisissa tilanteissa tarvittavien funktioiden varaan. Kielen kaikkia käyttötapauksia ei ole kuitenkaan mahdollista luetella systemaattisesti, joten Halliday kehitti *metafunktion* käsitteen kuvaamaan konkreettisia puhetekoja systeemin tasolla. (Luukka 2002: 101–102.)

Kielijärjestelmän perustan muodostavat Hallidayn mukaan kolme metafunktiota, jotka kuvaavat kielen perustehtäviä. Ne ovat maailman hahmottaminen, maailmaan osallistuminen ja tekstien rakentaminen. Kaikki kolme metafunktiota esiintyvät aina yhdessä, ja metafunktioissa onkin kyse kielellisten tekojen sijaan kielijärjestelmän jakamisesta kolmeen osaan. (Luukka 2002: 102.)

Ihmisen kokemusta maailmasta jäsentää *ideationaalinen metafunktio*: puhuja muun muassa hahmottaa, tulkitsee, nimeää ja luokittelee sen avulla todellisuutta. Se kuvaa ja luo kuvan kokemus- ja mielikuvitusmaailmasta. Metafunktio ilmenee tekstissä esimerkiksi nimeämisenä ja verbien transitiivisuutena. Siihen liittyvät kysymykset kuten ”kuka tekee mitä ja kenelle”, ”milloin”, ”missä”, ”miksi” ja ”miten”. *Interpersoonainen*¹ metafunktio puolestaan liittyy maailmaan osallistumiseen. Sen avulla luodaan ja ylläpidetään sosiaalisia suhteita ja suhtaudutaan sekä omiin että muiden sanomisiin. Siihen kuuluvat muun muassa asenteiden, tunteiden ja mielipiteiden sekä vuorovaikutuksellisten roolien, kuten kysyjän tai vaatijan roolin ilmaiseminen, ja tämä ilmenee tekstissä muun muassa modaalisuutena. Kolmas metafunktio on *tekstuaalinen*. Siihen sisältyvät puhuttujen ja kirjoitettujen tekstien rakentamisen välineet, eli sen avulla luodaan satunnaisten merkkien sijaan rakenteinen teksti. Metafunktion ilmentymisen keinoja ovat esimerkiksi teema-reema-rakenteet sekä koheesion eli sidosteisuuden ilmaiseminen. Tekstuaalinen metafunktio koskee siis tekstin koossa pitämistä. Se liittyy siihen, että ideationaaliset ja interpersoonaiset merkitykset järjestetään koherentiksi ja kontekstiin sopivaksi kokonaisuudeksi. Pohdinnan aiheita ovat esimerkiksi se, missä järjestyksessä asiat kerrotaan ja kuinka henkilöt esitellään. (Luukka 2002: 102–103; Eggins & Martin 1997: 238–239; Shore 2012b: 161.)

Halliday jakaa ideationaalisen metafunktion vielä kahteen osaan, eksperientiaaliseen ja loogiseen metafunktiioon. Eksperientiaalinen metafunktio kuvaa ihmisten tapoja käyttää kieltä tapahtumien, tilojen ja toimintojen sekä niihin kytköksissä olevien olioiden ja olosuhteiden rakentamiseen. Tarkastelun kohteena ovat lausetyypit, jotka konstruoivat ulkomaailmaa ja ihmisen mielikuvitusmaailmaa. SF-teoriassa lausetyyppien lisäksi puhutaan prosessityypeistä, jotka korostavat lauseen ajallista ulot-

---

¹ Käytössä on myös termi interpersonaalinen, mutta tässä tutkimuksessa käytetään Tiirilän (2007) ja Shoren (2012b) mukaisesti termiä interpersoonainen.

tuvuutta. Looginen metafunktio viittaa siihen, miten kieltä käytetään olioiden ja tapahtumien laajempien kompleksien konstruoimiseen. (Shore 2012b: 161–172.)

Ideationaalisen metafunktion osalta tässä tutkimuksessa tarkastellaan lausuntojen sanavalintoja muun muassa intertekstuaalisuutta tutkittaessa eli esimerkiksi tilanteissa, joissa viitataan muihin teksteihin tai osoitetaan samanmielisyyttä niiden kanssa. Interpersoonaisen metafunktion näkökulmasta hahmotellaan tutkimusaineistosta esimerkiksi sitä, esiintyykö lausunnon kirjoittaja lausunnoissa yksi- vai moniäänisenä. Interpersoonaisuuden tutkimiseen liittyy usein suhtautumista ilmaisevien sanavalintojen, persoonan ja kaikenlaisten modaalisten aineisten tai niiden puuttumisen tarkastelua. Tekstuaalista metafunktiota tarkastellaan varsinkin lausuntotekstin rakenteen analysoinnin kohdalla. Tekstuaaliseen metafunktioon kuuluvat muun muassa tekstin typografiset seikat ja teeman kulku. (Shore 2012b: 163–184.) Metafunktioiden ilmentymiin kiinnitetään huomiota erityisesti analyysiluvussa 5.

Kielen metafunktioilla on kullakin omat vastineensa viestinnän *tilannekontekstissa* (Varis 1998: 33). Tilannekontekstilla viitataan siihen, että kieltä käytetään ja tulkitaan aina suhteessa tilanteeseen, tapahtumiin ja kielenkäyttäjiin, mutta huomioidaan tilanteen mukaan ainoastaan ne muuttujat, jotka vaikuttavat tilanteeseen (Luukka 2002: 99). Halliday kuvaa tilannekonteksteja karkeasti kolmella muuttujalla, jotka ovat *ala*, *osallistujaroolit* ja *kielen ilmenemismuoto*. (Shore & Mäntynen 2006: 19.)

Alaan kuuluu jossakin tilanteessa tapahtuva sosiaalinen toiminta. Esimerkiksi juoruaminen ja tiedottaminen ovat tällaisia aloja. (Shore & Mäntynen 2006: 19.) Ala on ”toimintaa, jonka osana teksti on ja joka on tunnistettavissa tietynlaiseksi sosiaaliseksi toimintamuodoksi” (Shore 2012b: 160). Ala on se tilannekontekstin osa, joka ilmaisee kielen avulla tehtävän teon todellista olemusta, ja alassa toteutuu ideationaalinen metafunktio. Interpersoonainen metafunktio ilmenee puolestaan osallistujaroleissa (Varis 1998: 33). Osallistujaroolit ovat sosiaalisia rooleja, jotka ovat tai saattavat olla olennaisia tilanteen kannalta. Rooleja ovat esimerkiksi kirjoittaja ja lukija sekä lapsi ja aikuinen. Roolit ovat abstraktioita: esimerkiksi opettajalla ei viitata mihinkään tiettyyn opettajaan, vaan opettajan rooliin yleisesti (Shore & Mäntynen 2006: 19–20; Shore 2012b: 160.) Osallistujaroleihin kuuluu roolisuhteiden lisäksi se, miten osallistujiin viitataan ja ketkä ja mitkä osallistuvat tapahtumaan (Varis 1998: 33). Tekstuaalinen metafunktio toteutuu kielen ilmenemismuodossa (Varis 1998: 33). Sillä viitataan siihen, miten kieli toimii tilanteessa (Shore 2012b: 160).

Ilmenemismuodolla viitataan vuorovaikutuksen kanavaan eli siihen, onko kieli puhuttua kieltä, kirjoitettua kieltä, puhuttavaksi tarkoitettua kieltä, litteroitua puhetta vai jotakin muuta. Ilmenemismuoto-termin sisältyy myös puheen tai kirjoitetun kielen tilannesidonaisuuden aste, jonka avulla kiinnitetään huomiota siihen, kuinka suuri osa sosiaalisesta toiminnasta toteutuu kielellisesti ja kuinka

suuri osa ei-kielellisesti: kyse on siis kielen roolista tilanteessa. Ilmenemismuodolla viitataan näiden lisäksi myös kielen retoriikkaan, eli siihen, onko kieli esimerkiksi argumentoivaa, selittävää tai kuvailevaa. (Shore & Mäntynen 2006: 20.) Kielen ilmenemismuodolla siis ilmaistaan, mikä on kielen osuus tapahtumassa ja miten kieli on tapahtumassa järjestäytynyt (Varis 1998: 33).

2.2 Diskurssintutkimus

Pietikäisen ja Mäntynen (2019: 5) mukaan diskurssintutkimuksen ytimessä on ajatus kielestä sosiaalisena toimintana. Diskurssintutkija tarkastelee sitä, mitä kielellä tehdään. Diskurssintutkimus on myös kielenkäyttötilanteen tutkimista, sillä kielellinen toiminta liittyy aina johonkin tilanteeseen, johon vaikuttavat myös aiemmat tilanteet ja niihin liittyvät arvot, rutiinit ja normit. Kielenkäyttö kytkeytyy tilanteen ja kielenkäyttäjien sosiaalisiin käytänteisiin ja rakenteisiin: se on kontekstisidonnaista. (mts. 5.)

Käsitys kielestä sosiaalisena toimintana pohjautuu kielen funktionaalisuutta painottavaan tutkimusperinteeseen. Siinäkin kielenkäytön konteksti ja puhetilanne ovat erityisen merkityksellisiä. Kun tutkitaan kieltä, saadaan lisää tietoa yhteiskunnasta, kulttuurista, ajasta ja paikasta. Tämä toimii myös toisinpäin: edellä mainittuja tutkimalla opitaan kielestä. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 6–7.)

Diskurssintutkimusta tehdäänkin monilla tieteenaloilla ja diskurssi voidaan määritellä monilla eri tavoilla. Kaikkia diskurssia tutkivia yhdistää mielenkiinto siihen, miten merkitys rakentuu sosiaalisesti, sekä siihen, miten kielenkäyttö, sosiaalinen toiminta ja yhteiskunnallinen konteksti kietoutuvat yhteen. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 3.) Esimerkiksi filosofi Foucault kutsuu yksittäisiä merkityssysteemejä diskursseiksi ja filosofi Ricœur sanoo diskurssin olevan kielen tapahtuma (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016: 34; Ricœur 1976: 35–38). Merkityssysteemiin luetaan usein kuuluvaksi muutakin kuin sanojen ja lauseiden systeemi: esimerkiksi pakolaisvihamieliseen diskurssiin kuuluvat sanalliset solvaukset, pilapiirroukset ja nonverbaaliset, halveksuvat eleet (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004: 27).

Lingvisti ja pedagogi Fairclough esittelee muutamia diskurssin määritelmiä teoksessaan *Discourse and Social Change* (1992: 3). Toisinaan diskurssilla viitataan hänen mukaansa ainoastaan puhuttuihin teksteihin, joiden kanssa kirjoitetut tekstit ovat ikään kuin kontrastissa. Yleisintä kuitenkin on, että diskurssin käsitettä käytetään laajasti sekä puhuttuihin että kirjoitettuihin teksteihin viitatessa. Tyypillisesti korostetaan vuorovaikutusta esimerkiksi kirjoittajan ja lukijan tai kuulijan ja puhujan välillä. Samoin kuin SF-teoriassa, myös diskurssintutkimuksessa tekstien tuottaminen ja tulkitseminen on tärkeää, samoin se tilannekonteksti, johon teksti kuuluu. Diskurssin käsitettä voidaan käyttää

myös erilaisiin tilanteisiin kuuluvista tai sopivista teksteistä puhuttaessa. Voidaan kuvailla esimerkiksi sanomalehtidiskurssia, mainonnan diskurssia tai lääketieteen diskurssia. (mts. 3.)

Fairclough (1992: 64) luettelee kolme diskurssin piirrettä, jolla on konstruoivat eli merkityksellistävät vaikutukset. Diskurssi ei ole vain kuvausta maailmasta, vaan maailman merkityksellistämistä, merkitysten luomista. Ensinnäkin diskurssi vaikuttaa sosiaalisiin identiteetteihin tai asemiin. Toiseksi se auttaa ihmisiä luomaan suhteita toisiin ihmisiin. Kolmanneksi diskurssit vaikuttavat erilaisiin tiedon ja uskomusten rakenteisiin. Nämä kolme seikkaa vastaavat SF-teoriassa käytettyjä kielen kolmea funktiota ja merkitysulottuvuuksia, jotka ovat keskenään vuorovaikutuksessa diskurssissa. (Fairclough 1992: 31.) SF-teoriaa hyödynnetäänkin usein diskurssintutkimuksessa kielellisten lausumien, kuten tekstien tarkastelussa. Myös diskurssintutkimuksessa kieli ymmärretään resurssina, josta kielenkäyttäjät voivat ammentaa taitojensa ja tilanteen mukaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 9–11).

Diskurssianalyysissa ei tutkita diskurssia sinänsä, vaan tarkastellaan ja eritellään sitä, miten se aktualisoituu erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä ja tilanteissa. Tätä tarkastellaan myös tässä tutkimuksessa. Erilaiset merkityssystemit määrittyvät myös suhteessa toisiinsa: tätä kuvataan usein *interdiskursiivisuudeksi* tai *intertekstuaalisuudeksi*. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004: 28–29.) Intertekstuaalisuutta lausuntoteksteissä tarkastellaan analyysiluvussa 5.4.

Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2004: 17) mukaan diskurssianalyysia ei kannata kutsua selkeärajaiseksi tutkimusmetodiksi, vaan pikemminkin väljäksi teoreettiseksi viitekehyyksi. Viitekehyyksen sisällä on mahdollista tarkastella asioita erilaisten painopisteiden kautta ja erilaisin menetelmällisin sovelluksin. Diskurssianalyysin viitekehys rakentuu niistä olettamuksista, että kielen käytöllä on sosiaalista todellisuutta rakentava luonne, merkityssystemejä on olemassa useita ja ne kilpailevat keskenään ja että merkityksellisen toiminnan oletetaan olevan kontekstisidonnaista. Olettamuksia ovat myös se, että toimijat kiinnittyvät merkityssystemeihin ja että kielen käytön luonne on sellainen, että sillä on seurauksia. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004: 17–18.) Diskurssianalyysissa on keskeistä se, mitä tekstissä oikeastaan sanotaan.

Diskurssintutkimuksessa korostetaan kielenkäyttötilanteen merkitystä: kieli vaihtelee tilanteittain ja tilanne antaa kielen vaihtelulle kehykset. Myös kielenkäytön ehtoja, normeja ja seurauksia korostetaan. Koska maailma vaikuttaa kieleen ja kieli maailmaan, on kielenkäytön ja kontekstin suhde kaksisuuntainen ja dynaaminen. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 9–10.) Systemis-funktionaalisen kielentutkimuksen lailla myös diskurssianalyysissa on käsitelty tekstin rakenteen ja lajin välisiä yhteyksiä. Tekstin rakenne on osa tekstin ideologiaa ja se saattaa auttaa ymmärtämään tekstilajiin liittyviä käytäntöjä. Kriittisessä diskurssianalyysissa on todettu, että tekstilajien ja niiden rakenteiden

sekoittumisella on yhteys yhteiskunnallisiin muutoksiin. (Mäntynen 2006: 45.) Diskurssianalyysin ja SF-teorian käsitykset tekstilajista eli genrestä käydään läpi seuraavassa alaluvussa 2.3.

2.3 Tekstilaji, rekisteri ja konteksti

Kun halutaan luokitella yksittäinen teksti johonkin lajiin, törmätään laajaan ja perustavanlaajuiseen ongelmaan: mikään ei milloinkaan toistu aivan täysin samanlaisena, mutta ihmisillä on taipumus luokitella riittävän samanlaiset esiintymät samaan lajiin kuuluviksi. Arkiluokittelun ja tieteellisen luokittelun välillä on kuitenkin eroja, vaikka humanististen alojen luokittelut saattavatkin olla moniselitteisiä ja ristiriitaisiakin. (Shore & Mäntynen 2006:11.)

Vaikka tekstejä luokitellaan lajeihin, niiden sisällä on silti vaihtelua. Tekstilajien rajat eivät ole täysin selvät, vaan eri lajit sekoittuvat toisiinsa ja asettuvat limittäin. Tekstilajit ovat enemmän tai vähemmän vakiintuneita ja ne muuttuvat, syntyvät ja kuolevat ajan kuluessa. (Shore & Mäntynen 2006: 11.) SF-teoriassa tekstilajit nähdään ”yleistyksinä, jotka tehdään toisiaan muistuttavien tekstiinstanssien eli esiintymien pohjalta” (Shore 2012: 160). Ventola (2006: 104) luonnehtii SF-teorian genreä eli tekstilajia kielenkäytöksi, jossa toiminta etenee puheyhteisön odotusten mukaisesti ja jossa siirrytään tavoitteellisesti vaiheesta toiseen ja kohti lopputulosta. Tekstilajit voivat olla myös hybridiä. Tiililä (2007) esimerkiksi hahmottaa kuljetuspalvelupäätökselle erilaisia lajeja: se voi toimia ohjeena, tiedotteena, sopimuksena ja kirjeenä.

Genrelle eli tekstilajille on esitelty jonkin verran toisistaan eroavia määritelmiä, ja tässä tutkimuksessa hyödynnetään niistä useita. Systemis-funktionaalissa kielitieteessä tekstilajin eli genren käsitettä kuvataan kahdella tavalla. Halliday itse viittaa genrellä tietynlaiseen kielimuotoon. (Shore & Mäntynen 2006: 21.) Ventola (2006: 104) luonnehtii SF-teorian genreä kielenkäytöksi, jossa toiminta etenee puheyhteisön odotusten mukaisesti ja jossa siirrytään tavoitteellisesti vaiheesta toiseen ja kohti lopputulosta. Hallidayn oppilaan, James Martinin, luoma Sydneyn ryhmä puolestaan pitää genreä ylemmän tason ilmiönä ja määrittelee genren kielellisesti toteutuneeksi, sosiaalisesti toimintatyyppiksi. Sydneyn ryhmä erotti toisistaan rekisterin ja genren ja loi genre- ja rekisteriteorian. (Shore & Mäntynen 2006: 21.) Sydneyn ryhmä käsittää genren toimintatapoina, jotka ovat kussakin yhteisössä hyväksytyjä, ja liittää mukaan edellä mainitun ajatuksen toiminnan tavoitteellisesti etenevistä vaiheista. Sydneyn ryhmän mukaan rekisterille tyypilliset piirteet eivät toteudu samanlaisina pitkin tekstiä, vaan kun tekstin rakenteessa edetään, piirteet ilmentyvät juuri kyseisen keskusteluvaiheen mukaisesti. (Ventola 2006: 108.) Rekisteri- ja genreteoriassa rekisterillä viitataan siis siihen, että

kieltä käytetään eri tavoin eri tilanteissa. Kontekstin nähdään vaikuttavan kieleen tuottamalla merkityksiä kielellisten ilmausten kautta. Yleensä tilanteisiin sopii parhaiten jokin tietty tapa käyttää kieltä, mutta mikään ei silti tavallaan estä käyttämästä jotakin toista tapaa. Valintoja ohjaa sosiaalinen konteksti. (Eggins & Martin 1997: 234.)

Diskurssintutkimuksessa genre nähdään kielellisen ja sosiaalisen toiminnan yhteenliittymänä, joka on melko vakiintunut ja käyttäjiensä tunnistettavissa. Tällaisia genrejä ovat esimerkiksi luento, vitsi ja ruokaohje. Genret kertovat, millaisia ovat systemaattiset tavat jäsentää sosiaalista toimintaa kielenkäytön näkökulmasta. Niissä näkyy, mitkä asiat ovat sosiaalisen toiminnan tilanteessa olennaisia ja keskeisiä ja millaisia vuorovaikutussuhteita näissä tilanteissa usein rakentuu. Genreihin liittyy ajatus siitä, että niiden avulla rakennetaan sosiaalista toimintaa ja nämä tavat ovat vakiintuneita. Diskurssintutkija etsii toistuvia tai poikkeavia asioita ja tekee ne näkyviksi. Joidenkin genrejen kohdalla normit on kirjoitettu näkyviin ja niistä on ohjeita. Tällaisia ovat usein esimerkiksi hallinnon tai opiskelun genret. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 63–64, 67.) Lausunnoista ohjeistusta ovat antaneet Piehl ja Kankaanpää (2011), ja tätä käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa 2.4. Tekstilajitutkimuksessa olennaista on faktojen selvittämisen lisäksi se, millaisia ovat tekstin tuottajien käsitykset teksteistä, vastaanottajista ja käytöstä ylipäätään. Haastattelujen tulosten ja tekstien välillä voi tehdä vertailua ja selvittää, miten tekstit vastaavat tekijöiden käsityksiä. (Tiittula 2012: 424.)

Fennistisessä genre- eli tekstilajitutkimuksessa on suosittu rajattuja kieliaineistoja ja ongelmanasettelut ovat olleet empiirisiä. Yleiseltä tai teoreettiselta kannalta tekstilajia tarkastelevia tutkimuksia on tehty vähemmän. Tunnusomaista fennistiselle tekstilajitutkimukselle on työkalupakkiajattelu, mikä on näkyvissä esimerkiksi genreille annetuissa määritelmässä. Yksittäisessä tutkimuksessa hyödynnetään eri teorioiden näkökulmia ja painotetaan jotakin tai joitakin teorioita toisten kustannuksella. (Juvonen, Virtanen & Voutilainen 2012: 455.) Tässä tutkimuksessa toimitaan samoin. Tutkimuksessa nojataan erityisesti diskurssintutkimuksen ja SF-teorian näkemyksiin genrestä ja hyödynnetään siihen liittyviä käsitteitä rekisteri, tekstilaji ja konteksti. Genre ja rekisteri organisoivat kielellistä vuorovaikutusta rakenteellisesti sen mukaan, mikä on tekstin tilanne- ja kulttuurikonteksti ja kieli lopulta toteuttaa näitä rakenteita (Ventola 2006: 96).

Kun tehdään kuvausta jostakin genrestä, pohditaan usein tekstien rakentumista. Tekstilajin käsitteeseen ajatellaan liittyvän vaiheisiin jakautuminen tai se, että tekstit toteuttavat jotakin tietynlaista rakennetta. Voidaan tutkia esimerkiksi sitä, millaisiin vaiheisiin tekstit voidaan jakaa ja millaista skemaattista kokonaisrakennetta vaiheet toteuttavat. (Shore & Mäntynen 2006: 31–32.) Tekstilajin edustajalle ominaista kokonaisrakennetta tutkittaessa voidaan hahmottaa sen koostuvan melko yhtenäisistä elementeistä, joilla kullakin on oma tehtävänsä kokonaisuudessa: asiointitilanteessa jaksoja ovat esimerkiksi pyyntö, hinnan ilmoittaminen ja kaupan päättäminen. Systemis-funktionaalisessakin

jaksoajattelussa jaksojen rajakohtia tunnistetaan perustapauksissa kielellisten vihjeiden avulla. (Honkanen & Tiililä 2012: 209.)

Tekstin rakenne on ollut fennistisessä tekstilajitutkimuksessa suuren kiinnostuksen kohteena. Genreteoriassa katsotaan, että erilaisissa tarkoituksissa toimivat tekstit etenevät erilaisin vaihein. Rakennetutkimuksen taustalla on oletus, että genren tuntomerkki olisi vakiintunut *kokonaisrakenne*. Hasan on kehittänyt teorian genren skemaattisesta kokonaisrakenteesta ja Eggins ja Martin esittivät näkemyksiä genrestä sosiaalisena ja vaiheittaisesti rakentuvana toimintatyyppinä. Systemis-funktionaalista kielentutkimusta edustava Hasan luokittelee tekstin kuuluvan johonkin genreen, jos siitä on löydettävissä genrelle pakollisiksi katsotut rakenneosat. Tekstissä voi olla pakollisten, tekstilajia määrittävien jaksojen lisäksi myös valinnaisia jaksoja, jotka eivät ole tekstilajin kannalta välttämättömiä. (Eggins & Martin 1997: 236; Juvonen, Virtanen & Voutilainen 2012: 456; Shore & Mäntynen 2006: 32; Mäntynen 2006: 44). Lausuntotekstien rakenteeseen, jaksoihin ja skemaattiseen kokonaisrakenteeseen syvennyttään luvuissa 5.2 ja 5.3.

Fennistiikassa rakenneosia on eroteltu sekä muodollisin että funktionaalisin kriteerein ja on havaittu, että muodollinen ja funktionaalinen rakenne eivät ole aina langenneet yhteen. Tutkimuksia on kohdistettu esimerkiksi tekstilajin kokonaisrakenteeseen ja myös yskittäisiin jaksoihin, kuten aloitukseen. (Juvonen, Virtanen & Voutilainen 2012: 456.) Kokonaisrakenteen käsite ei ole aivan ongelmaton: samaan lajiin oletettavien tekstien jäsennykset ja niitä konstituivat kielenpiirteet voivat poiketa huomattavastikin toisistaan. Myös eri lukijat saattavat antaa tekstile erilaisen jäsennyksen ja genren prototyyppiä on siksi vaikea löytää. Kokonaisrakenne ei aina riitä tekstilajiluokittelun kriteeriksi. (Juvonen, Virtanen & Voutilainen 2012: 457.) Vaikka tutkimuksessa korostettaisiin kontekstia, myös tekstin rakennetta pidetään tekstilajin kuvauksessa joka tapauksessa tärkeänä (Mäntynen 2006: 42). Kielitieteellisessä tekstilajiteoriassakin korostetaan sitä, että usein kokonaisrakenne ja kommunikatiivinen päämäärä kuitenkin lankeavat yhteen, ja kun toista muutetaan, muuttuu myös toinen. (Honkanen & Tiililä 2012: 208.) Rakenteellisen näkökulman lisäksi fennistisessä tekstilajitutkimuksessa painotetaan lähestymistapaa, jossa tarkastellaan jonkin sanastollisen tai kieliopillisen piirteen suhdetta tekstilajiin. Tutkimuksia on kahdenlaisia: tutkimuksia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti yhteen tai muutamaaan piirteeseen ja tutkimuksia, joissa pyritään kuvaamaan lajille ominaista kielen tilanteista varieteettia laajemmin. (Juvonen, Virtanen & Voutilainen 2012: 458.)

Kurosen (2004) mukaan tekstintutkimuksessa on hyödyllistä yhdistää useita erilaisia näkökulmia, mutta tutkijan on toimittava valikoiden: esimerkiksi koko aineistosta tehtävä, tyhjentävä analyysi metafunktiosta ei välttämättä ole tarpeellinen eikä edes mahdollinen. (Kuronen 2004: 309.) Tässä tutkimuksessa hyödynnetään useita erilaisia lähestymistapoja ja pyritään näin luomaan aineistosta pro gradu -tutkielman laajuuteen sopiva kuvaus.

Lingvistiksessä tekstilajitutkimuksessa on oltu kiinnostuneita ensisijaisesti konkreettisista teksteistä, mutta sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin huomioon ottamiseenkin on keskitytty. Monesti tutkimus onkin kohdistunut tekstien laajempaan kontekstiin, kuten tekstien tuottamisen ja vastaanottamisen prosesseihin ja merkityksiin, joita vastaanottajat tekstile antavat sekä siihen, millaisissa instituutioissa tekstejä tuotetaan. Näiden asioiden selvittämiseen tarvitaan aineistossa olevien tekstien analysoimisen lisäksi muutakin: tietoa täytyy hakea heiltä, jotka tekstejä tekevät tai käyttävät. (Tiittula 2012: 423.) Koska konteksti kietoutuu aineistoon kauttaaltaan, sen käsittely on upotettuna jokaisessa analyysiluvussa, eikä sen käsittelyyn ole omaa lukua tai kappaletta.

Jos kiinnostuksen kohteena on tekstien tuottaminen, voidaan haastattelun avulla saada tietoa tuottamisen prosessista, tekstin tekijöistä ja heidän suhteestaan teksteihin ja niiden vastaanottajiin sekä tekstin institutionaaliseen kontekstiin. Taustatiedot teksteistä voivat olla tarpeen, vaikka tutkimuskohteena olisikin ensisijaisesti itse teksti. Tärkeitä voivat olla esimerkiksi tiedot siitä kuka tekstejä tekee, miksi niitä tehdään, millainen koulutus tekijöillä on tai mikä on tekstien rooli instituutiossa. (Tiittula 2012: 423.) Haastattelun avulla saadaan tietoa kirjoittamis-, toimitus- ja julkaisukäytänteiden vaikutuksesta tekstilajin eli genren rakentumiseen (mts. 424).

Rekisterin ja tekstilajin suhde on läheinen: niihin kumpaankin kuuluvat tekstin sanastolliset ja kieliopilliset valinnat, mutta tekstilaji on tavallaan rekisteriä laajempi konteksti. Toisistaan nämä käsitteet eroavat tiivistetysti siinä, että rekisteriä tutkittaessa keskitytään kielenpiirteisiin ja tekstilajitutkimuksessa tekstin käyttöön. Tekstilajiin kuuluvat rekisteri, tekstin kontekstin fyysiset ominaisuudet, tekstin tuottamisen ja kuluttamisen tavat ja sen viestinnälliset tavoitteet. (Soikkeli 2014: 2.)

Rekisterin tutkiminen pitää sisällään kielen laajemman tilanteisen vaihtelun tarkastelua: siinä tutkitaan tekstilajia useiden piirteiden sekä tyylin näkökulmasta. Rekisteriin keskittyvien tutkimusten tavoitteena on pyrkimys tavoittaa jonkin kielenkäytön lajin tai tavan erityinen luonne tarkastelemalla laajasti sen sanastollisia ja kieliopillisia piirteitä. Kun rekisterien piirteitä suhteutetaan tekstilajeihin, on huomattava, että rekisterin piirteet voivat olla ominaisia monelle eri tekstilajille. (Juvonen, Virtanen & Voutilainen 2012: 459.)

Tekstilingvististä rekisteri- ja genretutkimusta on tehnyt esimerkiksi Kuronen (2004). Hän tarkastelee väitöskirjassaan autovakuutus tekstien uudistamista ja analysoi tekstiä ja kielenkäyttöä niiden toimintaympäristöä vasten. Kurosen tutkimus sijoittuu funktionaalisen kielentutkimuksen ja kriittisen tekstintutkimuksen alueelle. Tekstilingvistisen analyysin taustalla on oletus kielen metafunktiosta. SF-teorian käsittein voidaan kohdistaa tekstiä analysoidessa huomio kielellisten valintojen eri osatekijöihin, joista osa välittää kuvaa tekstin maailmasta, osa rakentaa lukijan ja kirjoittajan suhdetta ja osa taas osallistuu tekstin temaattiseen rakentumiseen. Systemisyys näkyy siinä, että tulkinnat perustellaan tekstissä nähtävissä olevin leksikogrammaattisin valinnoin. (Kuronen 2004: 307–309.)

Kuronen keskittyy siis tekstin tuottamisen tarkasteluun. Hän tutkii sitä, mistä uudistetun tekstin merkityspotentiaali koostuu, mikä tekstissä muuttui ja mikä pysyi ennallaan sekä sitä, mikä vaikutti yhteisössä ryhmätyönä kirjoitettuun tekstiin. Kuronen toteaa löydöstensä perusteella, että yksittäisen henkilön vaikutus yhteisön yhdessä tuottamaan tekstiin voi olla hyvin merkittävä (Kuronen 2004: 54, 310). Tällainen näkökulma on otettava tämänkin tutkimuksen kohdalla huomioon, sillä lausuntotekstien päävastuu on yhden henkilön harteilla. Lausuntotekstien tekemiseen osallistuu kuitenkin usein muitakin.

Lausuntoa voidaan pitää kielellisesti toteutuneena, päämäärään tähtäävänä ja vaiheittain etenevänä, joten sitä voidaan tutkia näiden tekstilajimääritelmien puitteissa. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan niitä lausunnon tekstilajin piirteitä ja rakenteita, jotka ovat sille tyypillisiä. Yllä kuvailtujen syiden, kuten kirjoittamiskäytäntöjen vaikutuksen selvittämisen vuoksi haastattelu- ja tekstiaineistojen yhdistäminen on tässä tutkimuksessa tarpeellista ja tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta olennaista.

2.4 Lausunnon tekstilaji

Lausunnon tekstilajia ei ole tarkasti kuvattu aiemmassa tutkimuksessa. Joidenkin genrejen eli tekstilajien kohdalla sitä ohjaavista normeista on kuitenkin annettu ohjeistusta, eli normit on kirjoitettu näkyviin (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 67). Näin on lausunnonkin kohdalla. Tässä luvussa kuvataan siis lausunnon tekstilajia lähinnä kirjoitusohjeiden kautta.

Lausunto on Kielitoimiston sanakirjan verkkoversion (luettu 2.5.2019) mukaan ”asiantunteemukseen nojautuva (pyydetty), tavallisesti kirjallinen mielipiteen ilmaisu, kannanotto, selvitys tai muu sellainen”, kuten johdantoluvussa mainittiin. Esimerkkejä lausunnoista ovat sanakirjan mukaan muun muassa asiantuntijan- tai todistajanlausunnot ja komiteoiden tai valiokuntien lausunnot. Kielitoimiston sanakirjan mukaan lausunnot ovat yleensä pyydettyjä: ne annetaan vastauksina lausuntopyyntöihin. Lausuntoja voidaan toisaalta antaa myös ilman pyyntöä.

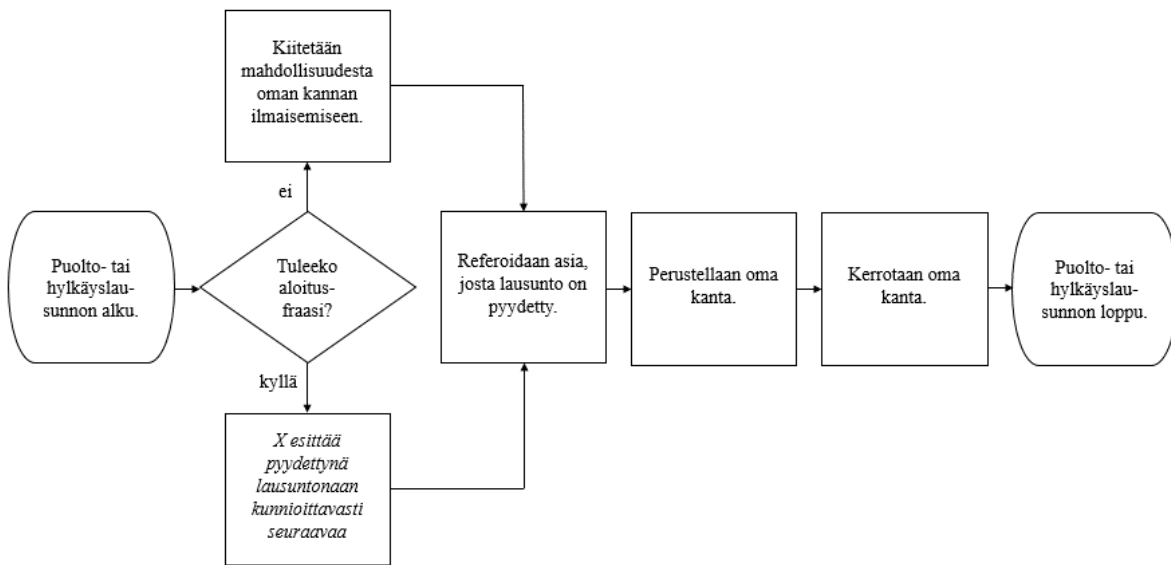
Piehl ja Kankaanpää (2011: 319) antavat ohjeita erilaisten tekstien, muun muassa lausuntojen tuottamiseen. Lausunnon tärkein tehtävä on Piehlin ja Kankaanpään mukaan perustella lausunnon antajan kanta niin hyvin, että lausunnon pyytäjää huomioi kannan. He kehottavat esittämään lausunnon kannan ja pääperustelut heti lausunnon alussa. Piehlin ja Kankaanpään mukaan (mts. 319) lausunnoissa voi olla vaihtelua. He esittelevät kaksi erilaista lausuntotyyppiä. Ensimmäinen kertoo lausunnon antajan kannan siihen, pitäisikö asia, esimerkiksi jokin hakemus, hyväksyä vai hylätä. Tällainen

lausunto voi olla jopa pelkkä ”kyllä” tai ”ei”. Lausunnon tarkoitus on puoltaa tai hylätä esitetty asia. Toinen lausuntotyyppi kertoo lausunnon antajan mielipiteen asian sisällöstä, esimerkiksi lakiehdotuksesta tai työmenetelmästä. Tällaisen lausunnon tehtävä on siis antaa arvio asiasta.

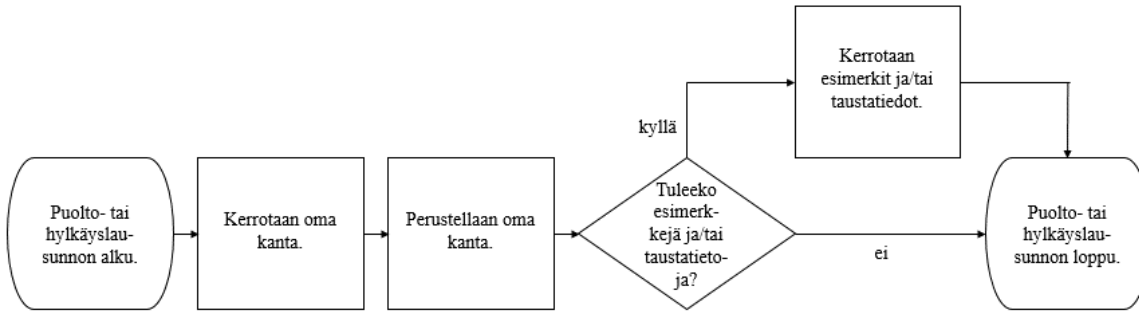
Piehl ja Kankaanpää (2011: 319–320) käsittelevät myös näiden kahden lausuntotyypin tyypillisiä rakenteita. Eri tyypeillä on paljon yhteistä, mutta myös muutamia eroja. Tämän tutkimuksen kohdalla lienee hyödyllistä kirjoittaa kummankin tyyppin rakenne tarkemmin auki. Aloitetaan puolto- tai hylkäystyyppisestä lausunnosta.

Puolto- tai hylkäyslauseen voi aloittaa perinteisellä aloitusfraasilla *X esittää pyydettyä lausuntoaan kunnioittavasti seuraavaa*. Fraasi ei ole kuitenkaan enää kovin yleisesti käytössä vanhahvuutensa takia. Toinen mahdollisuus on kiittää mahdollisuudesta kannan ilmaisuun. Tämän jälkeen referoidaan asia, josta lausunto on pyydetty. Seuraavaksi kerrotaan perustelut ja vasta lopuksi lausunnonantajan kanta. (Piehl & Kankaanpää 2011: 319.) Seuraavassa vuokaaviossa (vuokaavio 1) havainnollistetaan tämän tyyppisen lausunnon etenemistä.

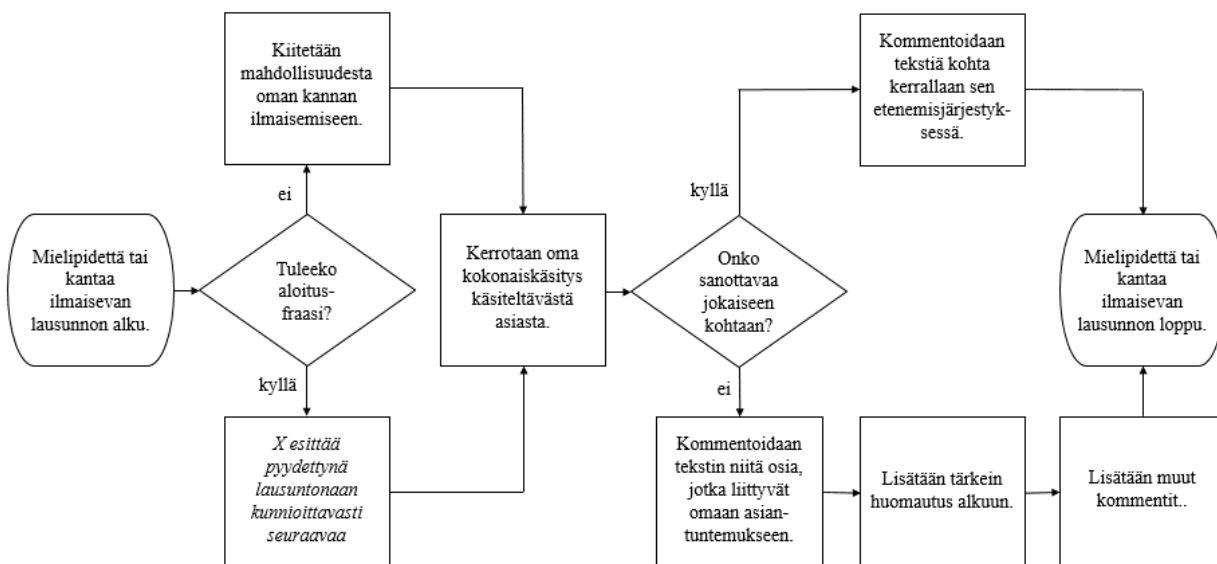
Vuokaavio 1. Puolto- tai hylkäystyyppisen lausunnon eteneminen (vaihtoehto 1) Piehliä & Kankaanpää (2011) mukailten.

Mikäli lausunto esitetään ilman edellä kuvatun kaltaisia aloituksia, voi puolto- tai hylkäystyyppisen lausunnon aloittaa suoraan virkkeellä, joka ilmaisee lausunnon antajan kannan. Tässä tapauksessa perustelut ja mahdolliset esimerkit ja taustatiedot tulevat vasta seuraavina. (Piehl & Kankaanpää 2011: 319.) Tällainen lausunnon eteneminen havainnollistetaan alla (vuokaavio 2).

Vuokaavio 2. Puolto- tai hylkäystyyppisen lausunnon eteneminen (vaihtoehto 2) Piehliä & Kankaanpää (2011) mukaillen.

Mielipidettä tai kantaa ilmaiseva lausunto voi alkaa samaan tapaan aloitusfrasilla tai lausumismahdollisuudesta kiittämällä. Seuraavaksi on hyvä avata lausunnon antajan kokonaiskäsitys asiasta. Lausunnon tekstin jäsentelyyn on monia erilaisia tapoja. Sellaisissa tapauksissa, joissa lausunto käsittelee tekstiä, kuten esimerkiksi lakiehdotuksista annetut lausunnot, on lausuntopyynnön lähettäjälle selkeämpää, jos lausunto etenee vastaavassa järjestyksessä kuin kommentoitava teksti. On hyvä edetä kohta kerrallaan ja kertoa, mitä mieltä on kustakin kohdasta. On myös mahdollista kommentoida tekstistä vain niitä osia, jotka liittyvät omaan asiantuntemukseen. Tässä tapauksessa kannattaa esittää ensin tärkein huomautus ja sitten muut kommentit. (Piehl & Kankaanpää 2011: 319–320.)

Vuokaavio 3. Mielipidettä tai kantaa ilmaisevan lausunnon eteneminen Piehliä & Kankaanpää (2011) mukaillen.

Lausunnon voi siis rakentaa melko erilaisin tavoin. Edellä esiteltyjen tyyppien lisäksi Piehl ja Kankaanpää (2011: 320) mainitsevat, että koko lausunto voidaan itse asiassa tiivistää vain yhdeksi

virkkeeksikin, jos kaikki sanottava mahtuu siihen. Tällaisia tapauksia ovat esimerkiksi jonkun toisen lausujan lausuntoon yhtyminen tai se, ettei lausujalla oikeastaan ole asiasta lausuttavaa (mts. 320).

3 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimusaineistona on kuusi kappaletta Suomen Musiikintekijät ry:n, entiseltä nimeltään Säveltäjät ja Sanoittajat Elvis ry, kirjallisia lausuntoja sekä noin tunnin mittainen toiminnanjohtajan haastattelu. Tutkimushaastattelussa selvitetään lausuntotekstien tekijöitä, tavoitteita ja yleisöä sekä sitä, millainen lausuntojen tuottamisprosessi on. Lausuntotekstien analyysissä perehdytään lausunnon tekstilajipiirteisiin ulkoasun, rakenteen, jaksojen ja intertekstuaalisuuden osalta. Tämän tutkimuksen tavoitteena on siis saada tietoa järjestön lausuntotekstien syntyprosesseista ja lausuntojen tekstilajipiirteistä. Tekstien analysoimiseen valittujen näkökulmien avulla pyritään luomaan yleiskuvaa näistä piirteistä. Sanatason analyysiin ei siksi paneuduta tässä tutkimuksessa yhtä syvällisesti kuin esimerkiksi rakenteeseen ja jaksoihin. Koska lausuntojen tekstilajista ei ole aiemmin tehty kuvausta, kuvauksen rakentaminen aloitetaan tässä tutkimuksessa näiltä tasoilta. Tutkimuksessa etsitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Mitä vaiheita järjestön lausunnon tuottamisprosessiin kuuluu?
- 2) Millaisia tekstilajipiirteitä lausunnoilla on erityisesti ulkoasun, rakenteen, jaksojen ja intertekstuaalisuuden näkökulmasta tarkasteltuna?

Suomen Musiikintekijät ry on vuonna 1954 perustettu etujärjestö (myöh. *järjestö* toiminnanjohtajan suosituksesta) ja se edistää suomalaisten ammattimaisesti toimivien sanoittajien, säveltäjien ja sovittajien taloudellisia ja ammatillisia etuja, yhteiskunnallista arvostusta sekä yhteisöllisyyttä. Suomen Musiikintekijät ry:n toiminnan ytimessä on siis musiikintekijöiden laaja edunvalvonta. Yksilöllisellä tasolla tämä tarkoittaa esimerkiksi sopimusneuvontaa tai juristipalveluita jäsenille, yhteisöllisellä tasolla taas vaikuttamistyötä, jolla edistetään esimerkiksi lakimuutoksia. Suomen Musiikintekijät ry on suurin kolmesta Teoston jäsenjärjestöstä. Kaksi muuta ovat Suomen Säveltäjät ry ja Suomen Musiikkikustantajat ry. Suomen Musiikintekijät ry hallinnoi Musiikintekijöiden rahastoa, joka saa varansa Kopiosto ry:n vuosittain järjestölle tilittämistä kevyen musiikin teosten kopiointikorvauksista. Musiikintekijöiden rahastosta jaetaan stipendejä musiikintekijöille. (Suomen Musiikintekijät ry:n verkkosivut, luettu 28.8.2018.)

Haastateltavana on Suomen Musiikintekijät ry:n toiminnanjohtaja Aku Toivonen (s. 1964). Haastattelu tehtiin Helsingissä järjestön toimistolla 27.2.2019. Toivonen on työskennellyt järjestössä toiminnanjohtajana haastatteluhetkellä kuusi ja puoli vuotta. Hän kertoo vastaavansa käytännössä yksin järjestön lausunnoista ja tästä syystä hänet pyydettiin haastatteluun. Toiminnanjohtaja kuului järjestön hallitukseen kahden vuoden ajan ennen kuin tuli valituksi toiminnanjohtajaksi. Hän kertoo

haastattelussa, että hänen vastuullaan järjestössä on tavallaan kokonaisuudesta huolehtiminen: hän suunnittelee ja toteuttaa järjestön toimintaa ja vastaa toiminnan taloudesta. Työtehtäviä on kuitenkin jaettu työntekijöiden kesken niin, että toiminnanjohtajan töitä ovat pääasiassa edunvalvonnalliset asiat, joihin lausuntojen tuottaminenkin lukeutuu. Hän vastaa suurelta osin myös jäsenistön neuvonnasta.

Toiminnanjohtaja on koulutukseltaan luokanopettaja. Juridista koulutustaustaa hänellä ei ole, mutta hän kokee työnsä olevan nykyisin hyvin juridista. Toiminnanjohtaja kertoo, että hänen työkokemuksensa on valmistanut häntä toiminnanjohtajan työhön enemmän kuin koulutus. Toiminnanjohtaja on opiskellut myöhemmin johtamista ja suorittanut johtamisen erikoisammattitutkinnon sekä valmistunut Certified Leadership Coachiksi. Hän on työskennellyt musiikkialalla koko ikänsä: hän on toiminut yrittäjänä ja tehnyt sekä muusikon että musiikintekijän töitä. Toiminnanjohtaja mainitsee yrittäjyyden yhtenä tärkeimmistä opeista nykyisen työnsä kannalta. Toiminnanjohtaja käy työssään läpi esimerkiksi järjestön jäsenten artisti- ja kustannussopimuksia ja kokee omat, aiemmat kokemuksensa varsinkin näiden kohdalla hyödyllisiksi. Hänellä on esimerkiksi kustannussopimusten suhteen kokemusta ”toiselta puolelta pöytää”, sillä hän on ollut tekemässä itse tällaisia sopimuksia.

Tutkimusaineiston lausuntotekstit on poimittu järjestön verkkosivuilta Lausunnot ja kannanotot -otsikon alta. Aineistoon on kerätty sellaisia tekstejä, jotka on niiden otsikossa nimetty lausunnoiksi tai joissa mainitaan lausuntopyyntö ja jotka on signeerannut haastateltu toiminnanjohtaja Aku Toivonen. Tutkimusaineistossa on yksi lausunto jokaiselta Toivosen toiminnanjohtajuusvuodelta, eli tutkimushetkellä vuosilta 2013–2019. Vuosi 2018 on poikkeus, sillä tuolloin järjestö ei ole julkaissut yhtäkään lausuntoa. Sellaisilta Toivosen toiminnanjohtajuusvuosilta, jolloin lausuntoja on julkaistu enemmän kuin yksi, on aineistoon poimittu lausunto arpomalla. Näillä kriteereillä kerätystä tekstijoukosta on aineistoon saatu kuusi kappaletta lausuntoja. Aineistona ovat seuraavat lausunnot:

- 1) Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö Taiteilija-allianssi Suomeen -selvityksestä (OKM/37/040/2018), julkaistu 28.3.2019
- 2) Lausunto luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ylimääräisiin taiteilija-eläkkeisiin liittyvistä perhe-eläkkeistä (OKM/9/010/2017), julkaistu 12.4.2017
- 3) Lausunto KKV:lle Teoston sitoumuksesta (Dnro 503/14.00.00/2014), julkaistu 28.11.2016
- 4) Lausunto Opetus- ja kulttuuriministeriölle Euroopan komission Digitaalisia sisämarkkinoita (Digital Single Market) koskevasta strategialuonnoksesta, julkaistu 16.5.2015
- 5) Lausunto Opetus- ja kulttuuriministeriölle koskien luonnosta hallituksen esitykseksi tekijänoikeuslain muuttamisesta (OKM/46/010/2013), julkaistu 16.1.2014

- 6) Lausunto hallituksen esityksen luonnoksesta tekijänoikeuslain muuttamiseksi.
(OKM/5/010/2013), julkaistu 1.3.2013.

Lausuntojen tuottamisessa tutkitaan muun muassa sitä, millaisia tavoitteita lausunnoilla on, mikä on niiden yleisö, ketkä osallistuvat lausuntojen tekemiseen ja millaisia vaiheita niiden tuottamisprosessissa on. Lausuntoteksteissä tarkastellaan sitä, millaisia tekstilajipiirteitä niillä on. Lausuntotekstien analysoinnissa huomiota kiinnitetään erityisesti niiden ulkoasuun, jaksoihin, rakenteeseen ja intertekstuaalisuuteen. Tavoitteena ei ole niinkään määrittellä lausunnon tekstilajia. Samalla saadaan tietoa siitä, millaisia kolmannen sektorin tekstityö ja tekstit ovat.

Haastatteluaineiston keräämistä varten valmisteltiin haastattelukysymysten runko, jota hyödynnettiin haastattelutilanteessa ja joiden mukaan haastattelu pääosin eteni. Esimerkiksi teemojen käsittelyjärjestystä ja kysymysten muotoilua muokattiin haastattelun edetessä. Tutkimushaastattelu on siis puolistrukturoitu, kuten useimmat laadullisen tutkimuksen tutkimushaastatteluista (Hyvärinen 2017: 15). Haastattelua varten valmistelluissa kysymyksissä on sekä laajoja kysymyksiä, että tarkempia, suoraan tutkimuskysymyksiin vastaamista edistäviä kysymyksiä. Haastattelun edetessä kehittyi lisäksi tarkentavia kysymyksiä ja haastateltavan itse esiin nostamia, aiheisiin liittyviä huomioita ja kommentteja. Tutkimushaastattelun runko on luettavissa tämän tutkimuksen liitteissä (liite 1).

Ennen varsinaista tutkimushaastattelua järjestettiin harjoitushaastattelu. Harjoitushaastatteluun osallistunut henkilö työskentelee hoitoalalla ja melko erilaisissa tehtävissä kuin toiminnanjohtaja, joten tilanne ei täysin vastannut toiminnanjohtajan haastattelua. Harjoitushaastattelun ansiosta suurta osaa haastattelukysymyksistä päästiin kuitenkin kokeilemaan käytännössä ja niistä saatiin palautetta. Haastattelukysymyksiin tehtiin muutoksia harjoitushaastattelun kommenttien perusteella. Joitakin kysymyksiä esimerkiksi täsmennettiin tai yksinkertaistettiin ja joidenkin yhteyteen lisättiin apukysymyksiä.

Tunnistettavuuden estäminen otetaan yleensä itsestään selvänä lähtökohtana tutkimusaineistojen kohdalla. Tavoitteena on suojella tutkittavia tunnistettavuudesta seuraavilta, mahdollisesti negatiivisilta seurauksilta. Tietosuojalainsäädännössä kannatetaan tunnistamattomuuden periaatetta, mutta se tarjoaa myös mahdollisuuden säilyttää ja julkaista aineistoa ja tutkimusta niin, että tutkittavien nimet tulevat esiin. Tällöin asiasta on sovittava tutkittavien kanssa. (Kuula 2011: 139, 141.) Tässä tutkimuksessa haastateltu toiminnanjohtaja Toivonen on antanut luvan omien kommenttiansa eli haastatteluaineiston käyttöön ja omalla nimellään esiintymiseen. Toivonen sai haastattelusta poimitut sitaatit tarkastettavakseen myös ennen tutkimuksen julkaisua ja on antanut luvan niiden käyttämiseen. Tarkistusmahdollisuuden tarjoamista painottaa myös Kuula (2011: 141).

Haastatteluaineisto on kerätty Helsingissä järjestön toimistolla 27.2.2019. Haastattelutilanteeseen osallistui tämän tutkimuksen tekijä sekä järjestön toiminnanjohtaja. Noin tunnin mittaisesta haastatteluäänitteestä tehtiin sanatarkka litteraatti. Litteraatti tehtiin äänen käsittelyyn tarkoitettua Praat-ohjelmaa sekä Word-tekstinkäsittelyohjelmaa hyödyntäen.

Litteroinnin tarkkuustason määräävät tutkimuskysymykset ja analyysitavat (Ruusuvoori & Nikander 2017: 427). Tässä tutkimuksessa tavoitteena on haastattelun sisällön analysoiminen, joten litteroinnin tarkkuus on melko karkea ja sanatasoinen. Huomio kiinnitetään haastateltavan puheen sisältöön. Sanatarkka litterointi tuo käsillä olevaan tutkimusongelmaan vastaamiseen tarvittavat tiedot (em. 430).

Kieltä empiirisesti tutkittaessa joudutaan pohtimaan luokittelun perusteita, niin myös tässä tutkimuksessa. Koko ihmiskieltä ja kaikkia tekstejä ei voida tutkia, joten tutkimuskohteiksi on rajattava hyvin pieni osa kielestä ja tekstien suuresta joukosta. Kun tutkimusaineistona on tiettyyn lajiin kuuluvia tekstejä, on aineiston rajaus itsessään oletus tekstilajista. (Shore & Mäntynen 2006: 11). Tässä tutkimuksessa oletetaan, että tutkimusaineiston tekstimuotoiset aineistot kuuluvat, tai ainakin ne on tarkoitettu kuuluviksi, samaan lausuntojen tekstilajiin, sillä ne on nimetty lausunnoiksi.

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään tekstiaineiston lisäksi haastatteluaineistoa, joka toimii samalla myös tietolähteenä. Esimerkki tutkimuksesta, jossa haastattelu on sekä tietojen lähde että osa tutkimusaineistoa, on Ulla Tiirilän virkatekstejä käsittelevä väitöskirja vuodelta 2007. Tiirilä selvitti haastattelujen avulla kirjoittamista ja päätöstekstien tekemistä ja niistä saadut faktat liittyivät esimerkiksi siihen, kenelle tekstit tehdään ja kuka tekstit tekee. (Tiittula 2012: 427–428). Kuten Tiirilän (2007) väitöstutkimuksessa, tässäkin tutkimuksessa tekstien tuottamisympäristöä tarkastellaan erityisesti haastattelun avulla. Näin selvitetään niitä seikkoja, jotka mahdollisesti vaikuttavat lausuntoteksteihin.

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään haastatteluaineistoa edellä kuvattua muistuttavalla tavalla. Sitä käytetään sekä tietolähteenä että analyysin kohteena. Kun haastattelua käytetään tiedon hankkimiseen jostakin muusta kuin haastattelutilanteesta, puhutaan haastatteluista tutkimusmenetelmänä (Tiittula 2012: 425). Haastattelumenetelmä voidaan yhdistää muihinkin metodeihin, kun samaa tutkimuskohdetta tarkastellaan erilaisista näkökulmista. Esimerkiksi joitain instituution tekstejä tutkiessa voidaan selvittää ensiksi tekstin tuottamisen periaatteita ja taustoja haastatteluun ja tarkastella itse tekstejä tekstianalyysin avulla. Näin haastattelun tulokset selittävät kontekstia ja vastaavat myös siihen, miksi tekstit ovat sellaisia kuin ovat. (Tiittula 2012: 426). Tässä tutkimuksessa hyödynnetään tällaista lähestymistapaa.

Tässä tutkimuksessa analyysin kohteena ovat järjestön lausunnot ja lausuntojen tekijän haas-

tattelu. Kahta erilaista aineistoa käyttämällä voidaan saada laajempi ja syvempi käsitys aiheesta. Tällaisessa aineistojen yhdistelevässä tutkimuksessa hyödynnetään Eskolan ja Suorannan (1998: 51–52) mukaan aineistotriangulaatiota. Metodeja yhdistävää tutkimusentekotapaa voidaan kuvata myös termillä *mixed-methods* (Juholin 2017: 299). Jos tämän tutkimuksen haastatteluaineistoa katsotaan ensisijaisesti aineiston hankinnan näkökulmasta sen tietolähteenä toimimisen sijaan, voitaisiin tutkimuksessa nähdä toki myös menetelmätriangulaatiota (Eskola & Suoranta 1998: 51–52). Tutkimusaineistojen eri osia eli haastattelua ja tekstiaineistoa analysoidaan eri menetelmiä käyttäen, joten tässäkin mielessä triangulaatio näkyy menetelmissä.

Tiililä pohtii tutkijan suhdetta aineistoonsa: ulkopuolisen osallistujan roolista voi olla sekä hyötyä, että haittaa. Ulkopuolisenä on esimerkiksi vaikeaa päästä mukaan tekstejä tuottavaan yhteisöön, mutta ulkopuolisen asema voi olla tutkimusasettelusta riippuen myös hyödyksi. (Tiililä 2007: 27–28.) Tässä tutkimuksessa ulkopuolisuus nähdään melko positiivisena asiana. Aineistoa voidaan tarkastella vähin ennakoasentein. Tutkijalla ei ole tuntemusta järjestön alasta, joten tutkimuksessa päädytään todennäköisesti toisenlaisiin tulkintoihin ja päätelmiin kuin sellaisessa tutkimuksessa, jonka tekijällä olisi laajemmat taustatiedot.

Sekä lausuntotekstin että haastatteluaineiston analysoinnissa hyödynnetään tässä tutkimuksessa laadullista sisällönanalyysia. Sisällönanalyysilla voidaan analysoida aineistoa systemaattisesti ja sen avulla pyritään saamaan tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä kuvaus tiiviissä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia. Sisällönanalyysi eroaa esimerkiksi diskurssinanalyysistä siinä, että ensimmäisessä etsitään tekstin merkityksiä ja jälkimmäisessä tarkastellaan, miten merkityksiä tuotetaan. Sisällönanalyysilla pyritään kuvaamaan dokumentin, esimerkiksi lausunnon sisältöä sanallisesti. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jonka avulla aineistoa voidaan pelkistää ja ryhmitellä. (Tuomi & Sarajärvi 2018: 87, 89.) Laadullisessa sisällönanalyysissa voidaan keskittyä myös esimerkiksi otsikoiden tai kuvatekstien kaltaisiin kohtiin, jotka kiinnittävät ensimmäisenä lukijan huomion. Tekstien määrä- ja sävyominaisuuksiakin voidaan tarkastella. (Juholin 2017: 298.)

Tässä tutkimuksessa olennaista on saada selville, miten tekstejä tuotetaan, ketkä osallistuvat niiden tuottamiseen, millaisin vaihein tuottamisprosessi etenee, mikä on tekstien tavoite ja yleisö, miten tekstien matka jatkuu ja millaisia valmiit tekstit ovat erilaisista tekstilajinäkökulmista. Tarkastelussa on lausuntojen ulkoasu, jaksot, rakenne ja intertekstuaalisuus. Teoreettisen pohjan muodostavat systeemisen-funktionaalinen kieliteoria sekä sen käsitykset rekisteristä ja tekstilajista. Näiden rinnalla hyödynnetään kontekstin ja diskurssin käsitteitä.

4 LAUSUNTOJEN TUOTTAMISPROSESSI

Tämä luku pohjautuu järjestön toiminnanjohtajan haastatteluun. Haastattelussa selvitettiin lausunnoteksteihin ja niiden tuottamiseen liittyviä asioita, kuten tekstien tuottamisen erilaisia vaiheita ja sitä, millaisiin asioihin lausunnon tuottamisessa kiinnitetään huomiota. Haastattelun avulla haluttiin saada selville, ketkä lausuntojen tekemiseen osallistuvat, mitkä ovat lausunnon tavoitteet ja millaisia yleisiä lausunnoilla on. Haastattelussa tuli esille esimerkiksi se, että lausuntopyyntö vaikuttaa lausunnotekstin syntymiseen olennaisesti ja että lausunnon tuottamiseen osallistuu järjestössä muitakin kuin haastateltu toiminnanjohtaja. Toiminnanjohtaja on kuitenkin lopulta vastuussa lausunnon kokonaisuutena. Hän käyttää esimerkkinä tilannetta, jossa työsti lausuntoa, jota varten lausuntopyynnössä esitettiin yli kaksikymmentä kysymystä:

(1)

AT: Niin periaatteessa mä työstin sen [lausunnon] niin et mä poimin sieltä [lausuntopyynnöstä] ne aiheet, jotka siinä raportissa on meitä koskettavia aiheita ja avasin niihin jo sellasia asioita mitkä mulla oli mielessä. Ja sit lähetin sen meidän molemmille puheenjohtajille, puheenjohtajalle ja varapuheenjohtajalle, ja pyysin heiltä täydennystä niihin. Ja sit heiltä tuli täydennystä ja sit mä jatko-
muotoilin niitä.

Lausunnon syntyprosessia analysoidaan haastattelun omien kertomusten perusteella. Lisäksi hyödynnetään kirjallisuutta ja lainvalmistelijoille suunnattua Säädosvalmistelun kuulemisopasta, jossa annetaan ohjeita lausuntomenettelystä. Kuulemisopas on hyödyksi siitä syystä, että suurin osa järjestön saamista lausuntopyynnöistä tulee lainvalmistelijoilta. Lisäksi analyysin apuna on Piehlin ja Kankaanpään (2011) opas työssään kirjoittaville: teoksessa annetaan ohjeita muun muassa lausunnon kirjoittamiseen.

Tässä luvussa tarkastellaan lausunnotekstin tekijöitä (luku 4.1), tekstin tavoitteita ja yleisöä (luku 4.2) ja tekstin syntymisen vaiheita (luku 4.3). Näin saadaan käsitys siitä, millainen on se konteksti, jossa lausunnot tuotetaan, ketkä osallistuvat tuottamisprosessiin, mitä lausunnoilla tavoitellaan ja millaisin vaihein tekstin tuottaminen etenee.

Lakitekstin syntymisen prosesseja ja sen tekstilajin rajoja ovat tutkineet Kankaanpää, Piehl ja Räsänen (2012). He selvittävät tutkimushankkeessa tavallaan toisen puolen näkökulmaa tähän tutkimukseen verrattuna: he käsittelevät lausuntojen pyytäjien tekstityötä lakitekstin jatkovalmisteluun liittyvässä vaiheessa. Juuri lausunnonantajien ehdotuksia lakitekstin muokkaamiseksi he eivät kui-

tenkaan tarkastelleet. Kankaanpää, Piehl ja Räsänen käsittelevät tutkimuksessaan myös lainvalmistelupöytäkirjojen tekstilajia. He mainitsevat, että pöytäkirjojen kieli on yhtäältä kokouksen sihteerin eli tekstin kirjoittajan kieltä. Pöytäkirjojen kielellisiin valintoihin vaikuttavat kuitenkin monet kontekstuaaliset seikat, joista kirjoittaja on vain yksi, eikä välttämättä keskeinen. (Kankaanpää, Piehl & Räsänen 2012: 420). Tämä on tässäkin tutkimuksessa tärkeä muistia: toiminnanjohtaja on tuottanut kaikki aineiston lausunnot ja hän on ainoa haastateltu, joten tutkimuksen myötä muodostuva kuva lausunnoista on tavallaan kuvaa myös toiminnanjohtajan kielestä. Lausuntoihin vaikuttavat kuitenkin toiminnanjohtajan lisäksi monet muutkin tahot ja konventiot, joten tämä ei ole este tutkimuksen toteuttamiselle. Toiminnanjohtaja sivuaa aihetta tutkimushaastattelussa ja sanoo, että lausunto ei sinänsä kuvasta hänen omaa journalistista tasoaan tai kirjoitustyyliään, vaan lausunnon kirjoittaminen on hänen mukaansa hyvin objektiivista kirjottamista (ks. esimerkki 11).

4.1 Lausuntotekstien tekijät

Tutkimushaastattelussa selvitettiin, ketkä järjestössä osallistuvat lausuntojen tekoon. Lisäksi haluttiin tietää, osallistuuko lausunnon tuottamiseen järjestön lisäksi muitakin tahoja, kuten muita järjestöjä tai liittoja esimerkiksi lisätietojen antajina. Kuten edellä mainittiin, toiminnanjohtaja kertoo haastattelussa vastaavansa järjestön lausuntoteksteistä pääosin itse. Hänen vastuullaan ovat järjestön toimintaan liittyvät edunvalvonnalliset asiat, joihin lausuntojen tekeminen kuuluu yhtenä osana. Toiminnanjohtaja kertoo saaneensa järjestön hallitukselta kehuja lausunnoistaan. Suurin vastuu lausunnoista ja niiden sisällöstä on toiminnanjohtajalla, mutta hän kertoo haastattelussa tekevänsä yhteistyötä myös muiden kanssa lausunnon sisällön hahmottelussa.

Toiminnanjohtaja kertoo esimerkiksi tilanteesta, jossa pyysi järjestön puheenjohtajalta ja varapuheenjohtajalta täydennystä tekemiinsä vastausluonnoksiin (ks. esimerkki 1). Toiminnanjohtaja oli itse poiminut lausuntopyynnön aiheista ne, jotka koskettavat järjestöä, ja kommentoinut niitä. Puheenjohtajat olivat sitten kertoneet omat lisäehdotuksensa näihin kommentteihin, ja toiminnanjohtaja oli jatkumuotoillut kommenteista yhtenäistä tekstiä. Toiminnanjohtaja tiivistää haastattelussa asian niin, että ”ei lausuntotilanteessa kuvittele tietävänsä kaikkea sitä tietoa, mikä lausuntoon tarvitaan”. Koska järjestön sisällä on jokaisella omat vastuu- ja vahvuusalueet, on kommenttien pyytäminen toiminnanjohtajan mukaan helppoa.

Lausuntojen tuottamisessa keskeisimpiä henkilöitä ovat siis järjestön puheenjohtaja, varapu-

heenjohtaja ja toiminnanjohtaja. Toiminnanjohtaja kertoo haastattelussa tekevänsä toisinaan yhteistyötä muidenkin tahojen kanssa. Hän mainitsee kysyttäessä tärkeimmäksi tietolähteekseen toisen musiikkialan järjestön, Teoston:

(2)

VL: Onks jotain yhteistyötä esimerkiks liittojen kanssa kun sä teet näitä lausuntoja?

AT: Täytyy sanoo et Teosto on äärimmäisen tärkeä tiedonlähde. Kyl mä korostaisin nyt sitä tässä enkä ehkä muita.

VL: Meeks sä ihan käymään siellä?

AT: No joo, tai sitten mä pyydän tänne käymään. Tosiaan kun me ollaan täs samoissa tiloissa niin se on hirveen helppoo sitten. Tai sit mä lähetän sähköpostilla esimerkiks vaikka jonkun yhden kysymyksen tai yhden lauseen, että "mikä tästä olikaan Teoston kanta". Ja sit mä saan- mä tykkään saada mustaa valkosella mieluummin kun keskustelua.

Toiminnanjohtaja kuitenkin korostaa, että ei etsi lausuntoihin informatiivista taustatukea tai -tietoa muualta kuin oman järjestönsä sisältä. Hänen mukaansa järjestön näkemys lausuntojen aiheista löytyy aina häneltä itseltään sekä puheenjohtajalta ja varapuheenjohtajalta, joten tarvetta ulkopuolisille kommentteille ei tässä tapauksessa ole.

Tiililä (2007) kuvaa etuuspäätösten kieltä tutkiessaan julkishallinnon käytäntöä tekstien valmistelusta ja allekirjoittamisesta. Julkishallinnon tekstejä laaditaan Tiililän mukaan yleensä hierarkisesti niin, että työntekijä tai yksikkö valmistelee asian eli tekstin, jonka hierarkiassa ylempänä oleva lopulta allekirjoittaa. Tekstissä saattaa myös olla kummankin tahon allekirjoitus. (Tiililä 2007: 33–34.) Tämän tutkimuksen aineiston perusteella järjestön valmistelu- ja allekirjoittamiskäytäntö eroaa tästä, sillä toiminnanjohtaja sekä valmistelee että allekirjoittaa lausunnon. Hän tekee yhteistyötä kollegoidensa ja muiden tahojen kanssa lausunnon sisällön hahmottelussa ja rajaamisessa, mutta lopullisen lausunnon kokoaminen on hänen vastuullaan.

4.2 Lausuntojen tavoitteet ja yleisö

Haastattelussa käytiin läpi toiminnanjohtajan ajatuksia lausuntojen tavoitteista. Lausunnot kuuluvat hänen mukaansa järjestön tärkeimpiin teksteihin. Toiminnanjohtaja kertoo haastattelussa, että järjestössä ollaan kiitollisia jokaisesta saadusta lausuntopyynnöstä, sillä se osoittaa, että järjestön mieli-

piteitä ja näkemyksiä arvostetaan. Hän kuvailee lausuntotekstien merkitystä erittäin suureksi. Toiminnanjohtaja kertoo kysyttäessä tärkeimmäksi lausuntojen tavoitteeksi sen, että maailma muuttuisi siihen suuntaan, mihin järjestössä toivotaan sen muuttuvan (ks. esimerkki 3).

(3)

AT: Koska se on sit tavallaan odotus lausunnasta, mikä motivoi meitä kirjottaa lausunnon, niin odotushan on se, et maailma muuttuu paremmaks. Eihän meillä oo mitään muuta motivaatiota käyttää meidän aikaa lausunnon kirjottamiseen muuta kun juuri se, että se muuttuisi edes hitusen siihen suuntaan, kun me haluttais. Ja se suunta me kirjoitetaan siihen lausuntoon.

Järjestön verkkosivuilla järjestön tarkoituksiksi ja tavoitteiksi mainitaan suomalaisten säveltäjien, sanoittajien ja sovittajien taloudellisten ja ammatillisten etujen, yhteiskunnallisen arvostamisen ja yhteisöllisyyden edistäminen (Suomen Musiikintekijät ry:n kotisivu, luettu 17.1.2020). Lausunnot tukevat näiden tavoitteiden saavuttamista ja ovat toiminnanjohtajan mukaan olennainen osa järjestön toimintaa. Lausuntojen avulla järjestöllä on mahdollisuus kertoa mielipiteensä sitä koskevista asioista ja saada mielipiteensä ja ehdotuksensa kuuluviin muun muassa päätösten valmistelussa.

Haastattelussa selvitettiin myös lausuntojen tyypillistä yleisöä. Kysymysten kautta nousi esiin, että erilaisia yleisöjä on muutamia. Toiminnanjohtajan mukaan järjestön lausuntojen yleisö on pääosin helppo tunnistaa: lausunnot kirjoitetaan ensisijaisesti ”niille silmille, jotka lausuntopyynnön ovat asettaneet”. Käytännössä tämä tarkoittaa hänen mukaansa yleensä ministeriöiden virkamiehiä ja kulloistenkin asioiden käsittelijöitä. Toiseen yleisöön kuuluvat toiminnanjohtajan mukaan taiteen edistämiskeskuksen virkailijat, jotka ovat usein myös lausunnon pyytäjiä. Hänen mukaansa suuri yleisö ei lue lausuntoja. Toiminnanjohtaja kertoo, että hänen tietääkseen kansanedustajat eivät lue lausuntoja, mutta järjestössä toivotaan, että lausunnot tavoittaisivat heidätkin. Kun haastattelussa käsitellään muita lausuntojen yleisöjä, toiminnanjohtaja kertoo, että myös hänen kollegansa saavat lausunnot luettavikseen. Hän kertoo itsekin lukevansa saman alan järjestöjen lausuntoja.

Lausuntojen yleisö ei toiminnanjohtajan mukaan lopulta ole kovin suuri. Lausunnot ovat kuitenkin kenen tahansa luettavissa myös järjestön verkkosivuilla, ja toiminnanjohtaja sanoo, että taustalla on jäsenistöltä kuultu ajatus järjestön tärkeästä roolista lausunnonantajana. Toiminnanjohtaja kertoo tästä esimerkissä 4. Järjestön jäsenistö lienee tämän perusteella yksi lausuntojen yleisöistä.

(4)

AT: Meille oli hirveen silmiä avaavaa kun me tehtiin palvelumuotoilu-prosessi tossa parisen vuotta sitten. Sieltä nousi esiin se, että meidän jäsenistö arvostaa meidän roolia nimenomaan lausunnonantajana. Ja se johti siihen, että me nostettiin meidän nettisivuilla lausunnot paremmin näkyviin mitä ne oli aikasemmin ollu. On saattanu jopa olla niin että vielä muutama vuosi sitten me ei edes julkastu nettisivuille meidän lausuntoja. Nyt ne niinku on siellä mukana. Toisin sanoen tää lähenee sitä vastausta tähän kysymykseen, että kyllä me toivottas että näiden vaikuttajien lisäksi, eli just nää ministeriöiden ja Taiteen edistämiskeskusten ja kansanedustajien ja tämmösen yleisön lisäksi meidän jäsenet, musiikintekijät, lukis näitä. Et tavote on et tää meidän edunvalvonnallinen kokonaisviestintä tavottais meidän jäsenistöä, sellasii perus musiikintekijöitä.

Edellisessä esimerkissä 4 toiminnanjohtaja avaa myös lausuntotekstien ja yleisemmin muidenkin järjestön tekstien tavoitteita, joita selvitettiin haastattelussa kysymysten avulla. Teksteillä halutaan tavoittaa järjestön jäsenistöä, sillä tekstit liittyvät heidän etujensa valvontaan. Lisäksi toivotaan, että vaikuttajat, kuten ministeriöt ja kansanedustajat, lukisivat tekstejä. Järjestön tavoitteena on edistää jäsenistönsä etuja, arvostusta ja yhteisöllisyyttä. Toiminnanjohtaja on lausuntojen osalta vastuussa siitä, miten tämä toteutuu lausuntojen kautta. Hänellä on asiassa paljon valtaa ja auktoriteettia.

Kurosen (2004: 45) mukaan valta ja auktoriteetti liittyvät interaktioon, joka on lähellä interpersoonaisuuden käsitettä. Olennaisinta interaktiossa on ihminen ja hänen roolinsa kirjoittajana sekä verbaalisen toiminnan kohteena. Ihmisen valtaa, arvovaltaa ja auktoriteettia tarkastelemalla voidaan löytää ihmisiin liittyviä lisämerkityksiä. Kaikki nämä asiat vaikuttavat tekstien tuottamiseen ja tulkintaan. (mts. 45.) Toiminnanjohtaja on järjestössä näkyvä kasvo ja hänellä on vastuuta lausuntojen allekirjoittajana. Hänen allekirjoituksensa lausunnoissa voi lisäksi toimia vakuuttavana elementtinä, kun lausuntoja luetaan: näiden sanojen takana seisoo järjestössä keskeinen henkilö.

4.3 Tuottamisprosessin vaiheet

Tässä luvussa käydään läpi lausuntotekstin tuottamisprosessin vaiheita. Tutkimushaastattelun tärkeimpiin tavoitteisiin kuului lausuntotekstien tuottamisprosessin selvittäminen, joten näihin asioihin paneuduttiin haastattelukysymysten avulla. Tuottamisprosessiin liittyviä asioita nousi lisäksi spontaanisti esiin haastattelun edetessä.

Lausunnon kirjoittamisprosessi kestää toiminnanjohtajan mukaan yhteensä noin kolme viikkoa. Toiminnanjohtaja kertoo, että yhden lausunnon työstämiseen kuluu yhteenlaskettuna noin kahdeksan tai yhdeksän tuntia ja nämä tunnit jakautuvat noin kolmen viikon ajalle. Säädosvalmistelun

kuulemisoppaan ohjeistus lausuntoajasta on puolestaan vähintään kuusi ja suurissa hankkeissa kahdeksan viikkoa. Esimerkiksi lausuntopyynnölle nimeltä ”Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö Taiteilija-allianssi Suomeen -selvityksestä” (OKM/37/040/2018) on Lausuntopalvelussa annettu vastausaikaa vajaat kuusi viikkoa, yhteensä viisi viikkoa ja kolme päivää. Lausuntopyynnölle ”Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025” (3/600/2016) on annettu vastausaikaa neljä viikkoa ja kuusi päivää. Säädösvalmistelun kuulemisoppaan ohjeistus vaikuttaa siis melko joustavalta ja suuntaa antavalta. Toiminnanjohtajan kokemuksen mukaan lausunnon tuottamiseen on siis aikaa huomattavasti vähemmän kuin ohjeistuksessa sanotaan.

Toiminnanjohtajan haastattelusta saadaan selville niitä vaiheita, joita lausunnon tuottamisprosessissa käydään läpi. Nämä vaiheet esitellään seuraavissa alaluvuissa tarkemmin, ja ne ovat *lausuntopyynnön saaminen* (4.3.1), *sisällön suunnittelu* (4.3.2), *kirjoittaminen* (4.3.3) ja lopulta *lausunnon eteenpäin lähettäminen ja julkaiseminen* (4.3.4).

4.3.1 Lausuntopyyntö

Toiminnanjohtaja kertoo, että lausuntoprosessin ensimmäinen vaihe on lausuntopyynnön saaminen. Lausuntopyyntö saapuu useimmiten Lausuntopalveluun, joka on oikeusministeriön ylläpitämä ja tuottama verkkopalvelu, jossa voidaan pyytää ja antaa lausuntoja sähköisesti (Lausuntopalvelu, luettu 20.3.2020). Toiminnanjohtajan mukaan lausunnon tuottamisprosessin alkuvaiheisiin kuuluu se, että hän merkitsee kalenteriinsa saapuneen lausuntopyynnön eräpäivän ja muutamia ”varoitusbuukkauksia” viikkoa tai kahta ennen eräpäivää. Näillä hän muistuttaa eräpäivän lähenemisestä itselleen. Lausunnon tuottamisprosessin panee alulle siis lausuntopyyntö.

Toiminnanjohtaja kertoo, että järjestö saa lausuntopyyntöjä useimmiten opetus- ja kulttuuriministeriöltä, taiteen edistämiskeskukselta (Taike) ja kuluttaja- ja kilpailuvirastolta. Lausuntoa on pyytänyt myös eduskunnan sivistysvaliokunta. Taike on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen asiantuntijavirasto ja kuluttaja- ja kilpailuvirasto puolestaan työ- ja elinkeinoministeriön alainen asiantuntijavirasto. Kukin taho vastaa lainsäädännön valmistelusta omalla toimialallaan. Kaikkia näitä koskevat siis Säädösvalmistelun kuulemisoppaassa annetut ohjeet lausuntomenettelystä. Opas on oikeusministeriön laatima ja se on tarkoitettu lainvalmistelijoiden avuksi kuulemisen suunnittelussa ja toteuttamisessa (Säädösvalmistelun kuulemisopas, luettu 31.1.2020).

Lausuntopyynnön yhteydessä julkaistaan Säädösvalmistelun kuulemisoppaan mukaan luonnos hallituksen esitykseksi, asetukseksi tai määräykseksi, asetuksen tai määräyksen perustelut sisältävä

muistio sekä muu aineisto, joka on tarpeen säädösehdotusten sisällön ymmärtämiseksi (Säädösvalmistelun kuulemisopas, luettu 6.2.2020). Näihin teksteihin lausunnoissa usein viitataan, sillä ne ovat niitä tekstejä, joita lausunnoissa kommentoidaan ja joista lausunnon pyytäjät toivoo kuulevansa mielipiteitä.

Myös Lainvalmistelun prosessioppaassa annetaan ohjeistusta lausuntomenettelyyn. Oppaan mukaan lausuntoja pyydetään sidosryhmiltä lain esi- ja perusvalmistelussa ja luonnoksesta hallituksen esitykseksi. Lausuntopyyntö myös julkaistaan. (Lainvalmistelun prosessiopas, luettu 6.2.2020.) Tämän tutkimuksen tekstiaineistona on kuusi lausuntoa, mutta vain kahdelle niistä löydettiin tutkimusta varten alkuperäiset lausuntopyynnot. Näitä kahta lausuntopyyntöä ja niiden vaikutusta lausuntotekstiin käsitellään analyysin yhteydessä luvussa 5.

Tässä analyysissä hyödynnetään mainituista lainvalmistelijoille osoitetuista oppaista ensisijaisesti Säädösvalmistelun kuulemisopasta, sillä siinä kuvataan lausuntoprosessiin liittyviä ohjeita tarkemmin kuin Lainvalmistelun prosessioppaassa. Säädösvalmistelun kuulemisoppaassa kerrotaan, että lausuntopyynnot julkaistaan ”siten, että ne ovat helposti kaikkien saatavilla”. Hieman epäselväksi jää, keihin ”kaikilla” viitataan, sillä kuten edellä mainitaan, esimerkiksi kaikkia järjestölle lähteneitä lausuntopyyntöjä ei ole julkisesti saatavilla, vaan ainoastaan kaksi niistä löydettiin tätä tutkimusta varten. On mahdollista, että nämä lausuntopyynnot ovat suljetussa, valtioneuvoston yhteisessä hanketiedon järjestelmässä, joka mainitaan alla olevassa otteessa. Säädösvalmisteluasiakirjojen julkisuutta ohjaa kuulemisoppaan lisäksi myös laki. Lausuntopalvelu otetaan käyttöön kaikissa ministeriöissä lausuntomenettelyä varten. Lausuntopyyntöjä ja lausuntoja on julkaistu palvelussa 1.7.2017 ja niitä voi selata palvelussa. Kuten aiemmin kuitenkin todettiin, kaikki lausuntopyynnot eivät ole palvelussakaan nähtävillä. (Säädösvalmistelun kuulemisopas, luettu 6.2.2020.)

Säädösvalmisteluasiakirjojen julkisuudesta ja julkisuuden rajoituksista säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa **laissa** (621/1999).

Ministeriöiden lausuntopyynnot, niiden liitteinä olevat asiakirjat, saadut lausunnot ja lausuntotiivistelmät julkaistaan siten, että ne ovat helposti **kaikkien** saatavilla. Asiakirjat julkaistaan ensisijaisesti **valtioneuvoston yhteisessä hanketiedon järjestelmässä**. Asiakirjoja voidaan julkaista myös ministeriöiden verkkosivuilla. Myös oikeussääntöjä sisältäviä määräyksiä valmisteltaessa syntyvien asiakirjojen riittävästä julkisuudesta ja saatavuudesta on huolehdittava.

Lausuntopalvelu.fi on lausuntomenettelyn sähköinen asiointikanava, joka **tulee ministeriöissä käyttöön kaikissa lausuntopyynnöissä** viimeistään siinä vaiheessa, kun ministeriöt ovat siirtyneet valtioneuvoston yhteiseen asianhallintajärjestelmään. Lausuntopalvelu.fi:tä suositellaan käytettäväksi keskeisissä lainsäädäntöhankkeissa jo aikaisemminkin. (Säädösvalmistelun opas, luettu 31.1.2020)

Järjestön työntekijöiden ei toiminnanjohtajan mukaan tarvitse itse seurata lausuntopyyntöjen saapumista esimerkiksi Lausuntopalveluun, vaan he saavat järjestöä koskevista lausuntopyynnöistä aina ilmoituksen. Toiminnanjohtajan mukaan järjestö ei tavallisesti etsi itse mahdollisia lausunnon

antamisen tilaisuuksia, vaan heitä lähestytään pyyntöjen kanssa.

Järjestö voi kuitenkin antaa lausunnon myös ilman lausuntopyyntöä. Toiminnanjohtaja sanoo, että tällaisissa tapauksissa järjestö on halunnut esittää kantansa johonkin asiaan siitä huolimatta, että lausuntopyyntöä ei ole tullut. Valmis lausunto on lähetetty ”tämän olisi kuulunut tulla meillekin” -tyyppisen saatteen kanssa sille taholle, joka on lähettänyt lausuntopyynnön muille. Ilman lausuntopyyntöäkin on siis mahdollista antaa lausuntoja ja esimerkiksi Säädösvalmistelun kuulemisoppaassa sanotaan, että vaikka lausuntopyynnot lähetetään keskeisille sidosryhmille, ”myös muut kuin ne, joilta lausuntoa on pyydetty, voivat antaa lausunnon” (Säädösvalmistelun kuulemisopas, luettu 4.2.2020).

Toiminnanjohtaja kertoo, että suuri osa lausuntopyynnöistä tulee ministeriöiltä, eli ne tulevat Lausuntopalveluun. Järjestön saamat lausuntopyynnot ovat hänen mukaansa vaihtelevia muodoltaan. Toisinaan Lausuntopalveluun saapuvassa lausuntopyynnössä on monia, tarkempia kysymyksiä tai aiheita, joskus lausuntopyyntö on hyvin lyhyt ja otsikkomainen. Lausunto 1 on tuotettu vastauksena lausuntopyyntöön nimeltä ”Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö Taiteilija-allianssi Suomeen -selvityksestä” (tässä tutkimuksessa tätä käsitellään nimellä lausuntopyyntö 1). Lausuntopyynnössä on yhdeksän kysymystä, joista jokaiseen järjestö on vastannut lausunnoissaan. Toisinaan kysymyksiä voi olla enemmänkin, kuten toiminnanjohtaja kertoo esimerkissä 5. Lausuntopyynnössä voi myös olla sekä otsikkomainen osa että kysymyksiä. Hän kertoo erilaisista lausuntopyynnöistä näin:

(5)

AT: Joskus on lausuntopyyntö, joka on ihan vaan ikään kun yks otsikko. Joskus on taas lausuntopyyntö, jossa on otsikko ja sit sen jälkeen vaikka- niinkun nyt esimerkiksi just oli, pyydettiin siis Sampo Terhon, kulttuuriministerin, asettaman työryhmän loppuraportista pyydettiin kommentteja niin niitä kohtia oli yli kaksikymmentä, olisko niitä ollu joku kaksikymneljä tai kaksikymmentä.

Toiminnanjohtaja kertoo, että kaikkiin järjestölle tulleisiin lausuntopyyntöihin pyritään vastaamaan. Lausuntopyyntöjä tulee sen verran harvakseltaan, että kaikkiin relevantteihin vastaaminen onnistuu. Ainoastaan sellaisiin lausuntopyyntöihin, joiden aihe ei tunnu koskettavan järjestöä, jätetään reagoimatta. Tällaisissa harvinaisissa tapauksissa päätöksen tekee toiminnanjohtaja. Vastaamatta jätetään sellaisiin lausuntopyyntöihin, joiden kohdalla yhteyden keksiminen oman järjestön ja lausuntopyynnön aiheen välillä on vaikeaa tai mahdotonta. Toiminnanjohtaja käyttää seuraavaa esimerkkinä:

(6)

VL: Millanen se [lausuntopyynnön aihe] vois olla, joka menee ohi?

AT: Joka ei liity musiikintekijyyteen oikein millään tavalla. Tai et se on olevinaan lähellä meitä, mutta- et jos ajatellaan vaikka että mikä vois olla lähellä olis vaikka et meiltä pyydettäis lausuntoja vaikka läänintaiteilijoista, otettais kantaa niiden rooliin ja näin pois päin. Okei, nyt kun sen sanon niin me ehkä voitais siihen jonkin asteinen näkökulma rakentaa, mut meidän fokus on kuitenkin musiikintekijöiden edunvalvonnassa, sit me jouduttais miettiä, että millä tavalla vaikka Lapin läänin läänintaiteilija ja siihen liittyvät kysymykset liittyis musiikintekijöiden edunvalvontaan, onks meillä yhtymäkohtaa siinä. Sit me saatettais miettiä et okei, siä saattais paikallisesti olla meidän "etäpäät" tietyissä asioissa ja äärimmäisenkin arvokas "puuhaihminen" siellä. Ja silloin me rakennetas sitä kautta sit lausuntoo. Eli toisin sanoen tähän voitais ehkä kuitenkin jonnakkoinen lausunto vastata. Jos sit mennään tosta viä kauemmas, niin sit alkaa olla sellanen, et joku luulee, et tää koskettaa meitä, mut ei se ihan kosketakaan.

4.3.2 Sisällön suunnittelu

Lausunnon tuottamisprosessin toinen vaihe on lausunnon sisällön suunnittelu ja aiheen rajaaminen. Toiminnanjohtaja kertoo lausunnon tuottamisen vaiheista kysyttäessä mieltävänsä ensin, miten paljon voi tuottaa lausuntoon itse sisältöä, ja miten paljon tarvitsee sitä esimerkiksi järjestön puheenjohtajilta. Hän lähettää lausuntopyynnön eteenpäin puheenjohtajille "hautumaan" ja kertoo heille sen aikataulun. Toiminnanjohtaja tekee itse lausunnon pohjan ja luonnostelee muistiin omia ajatuksiaan aiheesta tai aiheista.

Kun haastattelussa puhutaan Lausuntopalvelusta, käy ilmi, että jos lausuntopyyntö on saapunut Lausuntopalveluun, toiminnanjohtaja lukee siellä toisinaan muiden saman alan järjestöjen lausuntoja, mikäli ne ovat ehtineet jo julkaista niitä vastauksena samaan lausuntopyyntöön. Näin hän poimii lähijärjestöjen mielipiteitä aiheesta ennen kuin muodostaa oman järjestönsä kantaa. Tärkeimmät mielipiteet ja tiedot toiminnanjohtaja kertoo kuitenkin saavansa järjestön puheenjohtajilta. Toiminnanjohtaja haluaa kuulla kommentteja lausunnon aiheesta tai sisällöstä järjestön puheenjohtajalta ja varapuheenjohtajalta, sillä ei "kuvittele tietävänsä kaikkea lausuntoon tarvittavaa tietoa", kuten kappaleessa 4.1 todetaan.

Esimerkeistä 2 ja 7 käy ilmi, että toiminnanjohtaja toivoo saavansa muiden tahojen mielipiteet, ehdotukset ja kommentit mieluiten kirjallisina. Hän haluaisi mielellään muotoilla niistä ensin kokonaisuuden, eikä kirjoittaa suoraan Lausuntopalvelun vaatimaa, valmista tekstiä. Lausuntopalvelussa olisi toiminnanjohtajan mukaan myös mahdollisuus siihen, että toiminnanjohtaja ja puheenjohtajat täydentäisivät kukin kommenttejaan tekstikenttiin (ks. esimerkki 7).

(7)

AT: Lausuntopalvelu.fi antaa teoriassa mahdollisuuden siihen, että me kaikki kolme [toiminnanjohtaja ja puheenjohtajat] omalla tahollamme täydennämme vastauksia sinne. Ja silloin siitä syntyy samantien jo lopullista tekstiä, joka on tietyllä tavalla huono juttu, kun mä mieluummin ottaisin niin, että "tässä on nyt tää kysymys, mä lähetän sen sähköpostina, Wordina, niin laittakaa vaikka ranskalaisilla viivoilla tähän, et mitä asioita tässä tulee huomioida ja millä otteella" ja sillä teen sen muotoilun. Kun sit taas lausuntopalvelu.fihin tulis kirjottaa aina vain lopullista tekstiä.

Palataan yllä olevan esimerkin myötä vielä esimerkkiin 1, jossa toiminnanjohtaja pyysi lisäkommentteja tekemäänsä lausuntoluonnokseen järjestön puheenjohtajilta. Toiminnanjohtaja kokosi järjestöä koskevat aiheet lausuntopyynnöstä (joka saapui järjestölle jostakin muualta kuin Lausuntopalvelusta) ja kommentoi niitä alustavasti. Seuraavaksi hän pyysi aiheisiin lisäkommentteja puheenjohtajilta ja lopulta muotoili lausuntotekstin. Järjestön sisällä jokaisella on omaa, erityistä asiantuntijuutta, ja tätä hyödynnetään lausuntojen tuottamisessa erityisesti lausunnon sisällön hahmottelussa ja koostamisessa. Yhdessä tekstissä voi lopulta kuulua kolmenkin ihmisen ääni (ks. esimerkki 8).

(8)

VL: Eli siinä voi kuitenkin kuulua sit kolmenkin ihmisen ääni siinä yhdessä [lausunnossa]?

AT: Just näin. Ja teoriassa jos aattelis niin näin sen juuri kuuluu olla koska sit lopulta sehän on meidän yli tuhannen jäsenen ääni. Niin se on ihan hirveen tärkeetäkin ettei se oo vaan mun subjektiivinen näkemykseni vaan että siihen tulee sitten näiden kahden muunkin näkemyksiä jotta ne laajenee ne näkökulmat. Ja oikeesti on sellasia asioita et esimerkiks meidän, jos vaikka mennään musiikintekijöiden tai itsensäyöllistäjien sosiaaliturvaan liittyviin asioihin, niin esimerkiks meidän puheenjohtaja on niissä parempi asiantuntija kuin minä. Mä oon sit taas esimerkiks tekijänoikeuteen ja sopimusoi-keuteen liittyvissä asioissa parempi asiantuntija. Ja sit taas meiän varapuheenjohtaja on, vois sanoo tällasessa kulttuurin yleisrahoitukseen liittyvissä asioissa, kulttuurin rakentamiseen liittyvissä asioissa asiantuntija.

Tiililä (2007: 69) tulkitsee kuljetuspalvelupäätösaineistostaan, että päätösteksteissä tavoitellaan yhdenmukaisuutta ja muiden sosiaalikeskusten tekstejä hyödynnetään, kun tehdään omia tekstejä. Toiminnanjohtajan haastattelun perusteella järjestön lausuntojen tuottamisessa menetellään samoin sen osalta, että toiminnanjohtaja lukee toisinaan muiden saman alan järjestöjen lausuntoja selvittääkseen näiden kannan aiheeseen. Hän kuitenkin kertoo, ettei tavoittele tyylillisesti yhdenmukaisuutta näiden tekstien kanssa. Järjestön ja viraston tekstityössä vaikuttaisi olevan eräs olennainen ero: virastossa käytetään valmiita tekstipohjia ja asiakastietojärjestelmään luotuja pakollisia puitteita (Tiililä 2007: 69). Järjestöllä puolestaan ei ole käytössä lausuntoihin valmiita pohjia. Poikkeuksen tekevät

Lausuntopalveluun luodut lausunnot, sillä palvelu tarjoaa valmiita kenttiä tekstin syöttämiseen, eikä tekstin ulkoasuun voi itse vaikuttaa. Tämä tapa on toiminnanjohtajan mukaan yleistymässä.

4.3.3 Kirjoittaminen

Kolmas vaihe lausuntotekstin tuottamisprosessissa on lausuntotekstin kirjoittaminen. Tästä vaiheesta toiminnanjohtaja on kertomansa mukaan vastuussa yksin. Toiminnanjohtaja kertoo kokoavansa suunnitteluvaiheessa kerätyt ajatukset yhteen ja kirjoittavansa niiden pohjalta valmiin lausuntotekstin, kuten edeltävässä alaluvussa todettiin.

Toiminnanjohtajan mukaan lausunnon kirjoittamistapaan vaikuttaa lausuntopyynnön muoto. Kirjoittamisen tapa vaihtelee sen mukaan, onko lausuntopyyntö julkaistu Lausuntopalvelussa vai saapunut järjestölle muuten. Lausuntopalvelussa lausuntopyyntöön vastataan suoraan palvelussa ja siellä on kirjoitettava valmista tekstiä suoraan tekstikenttiin. Muualta tulleeseen lausuntopyyntöön voi yleensä vastata yhtenäisellä tekstillä, jonka voi myös muotoilla itse.

Tiililä (2007: 50–51) kuvailee päätöstekstien kieltä koskevia ohjeita ja käytäntöjä, joita ovat esittäneet esimerkiksi Rätty ja Virta (1994). Tiililän mukaan Rädyn ja Virran (1994: 21) ohjeissa mainitaan muun muassa, että ”päätös on laadittava lyhyitä virkkeitä käyttäen, samaa asiaa koskevat päätökset ja seikat on esitettävä samassa kappaleessa, on käytettävä selkeää kappalejakoja ja tarvittaessa sivu- ja väliotsikoita”, ja että ”epätavallista kielenkäyttöä, lyhenteitä ja muita tavalliseen asiatyyliin kuulumattomia ilmaisuja tulee välttää”. Tiililän mukaan kirjoittamattomia, päätösten kieltä ohjaavia lakeja ovat lisäksi tyyliin ja sävyyn liittyvät käsitykset, sillä niistä ei ole edellisten kaltaisia, suoria ohjeita. Hän mainitsee hallintolaissa asetetun vaatimuksen kielenkäytön asiallisuudesta (9. §) ja tulkitsee sen liittyvän pääasiassa tekstin tyyliin. Tiililän haastattelema toimistos sihteeri kertoo myös välttävänsä kärkeviä tekstejä. (Tiililä 2007: 50–51.)

Tutkimusaineiston perusteella järjestössä noudatellaan sävyn ja tyylin suhteen samankaltaisia linjoja kuin Tiililän tutkimassa virastossa ja Rädyn ja Virran ohjeissa. Haastattelussa käy ilmi, että toiminnanjohtajan mielestä lausunnoissa asioiden esittäminen on suoraviivaista ja tyyliltään melko neutraalia. Lausunnot ovat hänen mukaansa järjestön kannan esittämistä kysytystä asiasta, eikä hän koe tarpeelliseksi käyttää niissä kärkkäitä ilmaisuja tai tarvetta asettua esimerkiksi ketään vastaan. Hän sanoo, että haluaa pohtia virallisten tekstien sävyn aina hyvin tarkkaan, jotta se on ”varmasti oikea”. Toiminnanjohtaja pohtii myös kirjoittamiensa tekstien tavoitteita tekstin sävyä valitessaan (ks. esimerkki 9).

(9)

AT: Siitä sävystä kyllä mä oon tosi tarkka. Teksti on sekä puhuttuna että kirjoitettuna niin äärimmäisen olennainen työkalu. Sillä joko siivalletaan miekan lailla kurkku katki, ja sekin vielä et joko itseltä taitoisilta. Tai sitten sillä silittelään sametinpehmeästi joko itseään tai toisia. Ja sen takia sävy on äärimmäisen tärkeä työkalu.

Toiminnanjohtaja sanoo lausuntotekstien sävyn eroavan muiden tuottamiensa tekstien, kuten blogitekstien, kannanottojen ja kolumnien, sävystä. Hän kuvailee näiden tekstien tavoitteita viestinnällisemmiksi kuin lausuntojen, jotka ovat hänen mukaansa virallisempia ja niin sanotusti ”faktatekstii”. Toiminnanjohtajan mukaan lausuntojen sävyä ei itse asiassa tarvitse pohtia yhtä paljon kuin viestinnällisempien tekstien, sillä lausunnot ovat hänen mukaansa oman järjestön virallisen kannan suoraviivaista esittämistä, eikä niissä asetuta oikeastaan ketään vastaan, ”siinä vain kerrotaan”. Blogitekstit, kannanotot ja kolumnit taas saattavat syntyä esimerkiksi siltä pohjalta, että toiminnanjohtaja kokee, että musiikintekijöitä on kohdeltu väärin, ja haluaa ilmaista mielipiteensä asiasta. Toiminnanjohtaja vertaa tekstin sävyn valintaa maalaamiseen. On pohdittava, kuinka suurella pensselillä ja kuinka tummalla maalilla asia esitetään:

(10)

AT: Lausunnot on hirveen paljon sellasia- ei niissä oteta niinkään sitä sellasta tunnesävyä huomioon. Lausunnot on enemmän sellasta faktatekstiä, et ”olemme tätä ja tätä mieltä” ja ”tästä ja tästä asiasta meidän kantamme on se ja se”. Nää kolumnit, blogit ja muut kannanotot on enemmän sellasia viestinnällisiä, niissä tulee enemmän se, että- se kirjoitushan syntyy siitä syystä että minä olen tuohtunut jostain, useimmiten. Tai että mä koen, että meitä musiikintekijöitä kohdellaan väärin, niin se syntyy sit siitä ja silloin sit joutuu vähän sivaltamaan väkisinkin. Sit tullaan just siihen sävyskaalaan, että minkä värinen ja minkä levynen pensseli sieltä tulee valittua. Ja minkä värinen maali sit lopulta, kuinka musta.

Haastattelun perusteella toiminnanjohtaja kiinnittää lausuntojen kieleen paljon huomiota. Kun haastattelussa käsitellään toiminnanjohtajan käsityksiä hyvän lausunnon kielestä, hän kertoo, että olennaisinta lausunnon kielessä on selkeys ja yksiselitteisyys. Hänen mukaansa hyvän lausunnon kieli on selkeää, eikä lukijalle jää epäselväksi, mitä kirjoittaja on milläkin lauseella tarkoittanut. Lausunnon sisällössä hänen mielestään tärkeintä on se, että se vastaa lausuntopyynnössä esitettyyn kysymykseen tai kysymykseen. Toiminnanjohtaja nostaa esiin sen mahdollisuuden, että hän voisi toki puhua lausunnossa jostakin muustakin järjestölle tärkeästä asiasta vain saadakseen sen kuuluviin, mutta sillä ei olisi lausunnon kannalta mitään merkitystä. Hänen mukaansa ”kaikki se, mikä vastaa johonkin muuhun, kuin siihen kysymykseen, on turhaa tekstiä”. Hän pitää siis kirjoittaessaan huolta siitä, että

sisältö varmasti vastaa lausuntopyynnön kysymykseen tai kysymyksiin. Hän kertoo myös olevansa kirjoittaja, joka tarvitsee usein tekstien laatimiseen yön yli nukkumisia. Hän haluaa palata tekstiin monta kertaa ja pyrkii tekemään tekstistä entistä ytimekkäämpää.

Toiminnanjohtajan mukaan varsinaista kielenhuoltoa tehdään lähinnä järjestön lehden kolumneihin, eikä niinkään muihin teksteihin, kuten lausuntoihin. Lehden päätoimittaja on toiminnanjohtajan kertoman mukaan karsinut toiminnanjohtajan tekstistä pois virkakielisyyttä ja opastanut ja auttanut häntä tekstin ytimekkyyden suhteen. Lausuntojen kohdalla kielenhuoltoa ei tehdä, vaan toiminnanjohtaja hyödyntää tekstin viimeistelyssä päätoimittajalta saamiaan ohjeita ja neuvoja. Järjestössä ei ole käytössä ohjeistusta lausunnon kirjoittamiseen. Toiminnanjohtaja kokee lausuntopyyntöön vastaamisen, lausunnon kirjoittamisen, tavallaan kysymykseen vastaamisena:

(11)

VL: Onks teillä jotain ohjeita olemassa? Et miten lausunto pitäis kirjottaa tai seuraaks sä jotain ohjeita kun sä kirjoitat?

AT: En, en kyllä. Mut täytyy sanoo, et mä oon hyvin tarkka esimerkiksi niistä sanamuodoista ja sanavalinnoista, joita siinä lausuntopyynnössä käytetään. Et mä haluan käyttää ikään kun vastaavia termejä ja vastaavaa retoriikkaa mitä on itse lausuntopyynnössä. Tää ehkä taas kuvastaa sitä, että lausuntopyyntöön vastaaminen, lausunto, ei sinänsä kuvasta mun omaa journalistista tasoani eikä omaa kirjottamistyyliäni, vaan se on tosi objektiivista kirjottamista. Vastataan siihen, mitä kysytään. Se on tavallaan se pointti siinä.

Toiminnanjohtaja kertoo olevansa tarkka sanamuodoista ja -valinnoista: hän haluaa, että ne vastaavat lausuntopyynnössä käytettyjä (ks. esimerkki 11). Tätä aihetta käsitellään tarkemmin luvussa 5.4. Toiminnanjohtajan mukaan virkakielisuus ei ole lausunnoissa ”niin suuri rike, kuin se on kolumneissa”. Hän korostaa sitä, että lausunto on hänen mielestään lähinnä vastaus siihen, mitä kysytään (ks. esimerkki 11).

4.3.4 Lausunnon eteenpäin lähettäminen ja julkaiseminen

Kun lausuntoteksti on valmis, lausunnon matka jatkuu niin, että toiminnanjohtaja lähettää sen kolmeen paikkaan: järjestön viestintäpäällikölle, talouspäällikkö-sihteerille sekä lausuntopyynnönantajalle. Viestintäpäällikkö tekee ratkaisun lausunnon julkistamisesta ja julkistamisaikataulusta. Hän siis päättää lausunnon julkaisemisesta järjestön omissa kanavissa, lähinnä järjestön verkkosivuilla. Toiminnanjohtajan mukaan lausuntoja ei käytännössä kuitenkaan jää julkaisematta. Toiminnanjohtaja

kertoo, että talouspäällikkö-sihtööri arkistoi lausunnon ja vie lausunnon asian myös järjestön hallituksen tiedoksi.

Lausuntopyynnön antaja ei toiminnanjohtajan mukaan anna palautetta saamastaan lausunnonsta, vaan lähetettyyn lausuntoon tulee korkeintaan automaattinen vastaus lausunnon perillemenosta. Tämä havainto on yllättävä, sillä Säädosvalmistelun kuulemisopas ohjeistaa palautteen antamiseen. Toiminnanjohtaja sanoo, että käytännössä lausunnon vaikutukset näkyvät lausuntoa pyytäneiden tahojen toiminnassa (esimerkki 12).

(12)

AT: Käytännössähän se palaute näkyy sitten päätöksinä. Et joko meidän näkemykset huomioitiin tai sit ei huomioitu.

Lausuntopyynnön antajien päätöksistä saattaa hänen mukaansa lopulta olla luettavissa, huomioitiinko järjestön lausunnossaan esittämiä asioita prosessissa vai ei. Erään monelle kymmenelle toimijalle lähetetyn lausuntopyynnön ja lausuntoprosessin jälkeen oman järjestön lausunnon merkitystä voi arvioida toiminnanjohtajan mukaan ainoastaan tehdystä päätöksestä (esimerkki 13).

(13)

AT: Mut se [lausuntopyynnön saajien määrä] on niinku valtava määrä, niin ei ne sit enää- ne vaan niistä lausunnoista kerää niitä- joka on muuten mielenkiintonen työvaihe, et miten ne kerää sieltä sit lopulta sen ikään kuin kumuloituvan mielipiteen aina per aihe, niin ne kerää sen aiheen, ja sit tosiaan se vastaus menee jonkin näköseen päätösmekanismiin. Ja sit me vaan nähdään esimerkiks, että huomioitiinko itsensätyöllistäjien asioissa jotain sellasta, mitä me ehdotettiin, tai mikä meidän näkökanta oli.

Järjestössä ei ehkä olla täysin tietoisia, mitä lausuntoja hyödyntävissä prosesseissa tarkalleen tapahtuu. Lausunnonantajien kumuloituvien mielipiteiden poimimisen prosessi ja itse päätösprosessi vaikuttavat ainakin toiminnanjohtajalle melko vierailta (ks. esimerkki 13). Toiminnanjohtaja osoittaa ymmärrystä lausuntopyynnön antajia kohtaan korostamalla lausuntopyynnön saajien suurta määrää: palautetta ei ehkä ehditä tai voida antaa jokaiselle erikseen (ks. esimerkki 13).

Säädosten ja lakien lausuntomenettelyn ohjeistus vaikuttaa siis olevan ristiriidassa toiminnanjohtajan kokemusten kanssa. Toiminnanjohtajan mukaan palautetta ei saada milloinkaan, ja lausujien on itse tarkkailtava päätöksiä ja lausunnonpyytäjien toimintaa nähdäkseen oman lausuntonsa vaikutukset. Säädosvalmistelun oppaassa kerrotaan lausuntoajan päättymisen jälkeisistä toimista seuraavasti:

Lausuntoaajan päätyttyä varataan riittävä aika lausuntojen käsittelyyn ja säädöksen jatkovalmisteluun saadun palautteen pohjalta. Palaute kirjataan hankkeen asiakirjoihin, esimerkiksi valmistelua varten asetetun työryhmän mietintöön, kokouspöytäkirjoihin tai erilliseen muistioon, kuten lausuntotiivistelmään.

Sidosryhmille ja kansalaisille viestitään avoimesti siitä, miten palaute on vaikuttanut säädösehdotuksen jatkovalmisteluun ja millä perusteilla muutoksia on tehty tai esitettyjä ehdotuksia ei voida toteuttaa. (Säädösvalmistelun kuulemisopas, luettu 30.1.2020)

Viestintä palautteen (lausuntojen) vaikutuksesta säädösehdotuksen jatkovalmisteluun liittyen ei vaikuta siis olevan avointa, vaikka ohje siihen kehottaa. Järjestö toki lausuu muistakin kuin säädös- tai lainvalmisteluun liittyvistä asioista, joten toiminnanjohtajan kokemukset eivät ole täysin peilattavissa säädös- ja lakivalmistelun käytäntöihin. Suuri osa järjestön saamista lausuntopyynnöistä kuitenkin tulee toiminnanjohtajan mukaan juuri ministeriöistä, joten on hieman yllättävää, että hän ei saa lainkaan tietoa lausuntojen vaikutuksista. Esimerkiksi lausunnossa 1 esitetään lausunnon pyytäjälle kysymyksiä, joihin ei todennäköisesti tulla saamaan vastausta. Nämä saattavat toki olla lausunnossa lähinnä herätellessä ajatuksia, eikä niihin ehkä odotetakaan suoraa vastausta.

Valmis, julkaistu lausunto on siis loppujen lopuksi luettavissa järjestön verkkosivuilla ja lisäksi Lausuntopalvelussa, mikäli lausunto on annettu palvelussa. Tutkimusaineiston lausunto 1 on luettavissa sekä Lausuntopalvelussa että järjestön verkkosivuilla. Muut aineiston lausunnot (2–5) on julkaistu järjestön verkkosivuilla.

5 LAUSUNNOT TEKSTILAJINÄKÖKULMASTA

Tässä luvussa käsitellään järjestön lausuntoja muutamista tekstilajinäkökulmista. Ensiksi kiinnitetään huomiota lausunnon ulkoasuun (luku 5.1) ja jaksoihin (luku 5.2) sekä rakenteeseen (luku 5.3). Tarkastelun kohteena on myös lausuntojen intertekstuaalisuus (luku 5.4).

Analyysissa hyödynnetään Piehlin ja Kankaanpään (2011) kuvailemia lausuntojen tyypittelyjä vertailemalla niitä aineiston lausuntoihin. Piehlin ja Kankaanpään mukaan lausunnot ovat joko puolto- tai hylkäyslauseita tai mielipiteen tai kannan ilmaisevia lausuntoja. Nämä ovat keskenään hieman eri tavoin rakentuneita. Analyysissa tarkastellaan, ovatko tutkimusaineiston lausunnot rakentuneet jollakin näistä tavoista. Lisäksi analysoidaan systeemis-funktionaalisen teorian metafunktion lausuntoteksteissä. Tarkastelussa on tekstuaalisen metafunktion osalta lausuntojen ulkoasu, eksperimentaalisen metafunktion kannalta lausuntojen sanastolliset valinnat ja loogisen metafunktion kannalta lauseita ketjuttavat *joka*-relatiivilauseet. Tarkastelun kohteena on lisäksi se, miten lausuntopyynnön rakenne vaikuttaa lausunnon rakenteeseen. Lausuntopyyntöjä on tätä tutkimusta varten saatu käsittelyyn kaksi kappaletta: lausuntopyyntö lausuntoa 1 varten (lausuntopyyntö 1) ja lausuntopyyntö lausuntoa 6 varten (lausuntopyyntö 2). Lausuntopyynnössä 1 esitetään numeroituja, erillisiä kysymyksiä. Lausuntopyyntö 2 on otsikkomaisempi, mutta siinäkin on luettelo kommentoitavan tekstin pääkohdista.

Jaksojen tarkastelussa käytetään genren kokonaisrakenteen hahmotteluun soveltuvaa kokonaisrakennepotentiaalin käsitettä. Ventola (2006: 105) kertoo, että Hasan kehitti tutkimuksen selvittääkseen, millaisilla tavoilla tekstit toteutuvat rakenteellisesti: hänen mukaansa samalla tavoin toteutuneet tekstit kuuluvat samaan tekstilajiin. Lausuntojen kokonaisrakennepotentiaalia käsitellään luvussa 5.2. Tutkimuksen kohteena on lisäksi lausuntojen intertekstuaalisuus, niiden suhde muihin teksteihin. Analyysin edetessä saadaan käsitys lausunnon tekstilajista ja kontekstista. Analyysi aloitetaan lausunnon ulkoasun tarkastelulla ja sitä tarkennetaan kohti tekstin rakenteen selvittämistä. Tavoitteena on tutkia, millaisia tekstilajiominaisuuksia tutkimusaineiston lausunnoilla on.

5.1 Ulkoasu

Tekstin visuaalisilla valinnoilla on vaikutusta tekstin tulkitsemiseen ja ymmärrettävyyteen. Erilaisissa kielenkäytön tutkimuksen suuntauksissa kiinnitetään jatkuvasti enemmän huomiota kielen kanssa toimiviin muihin elementteihin: ne luovat merkityksiä vuorovaikutuksessa (Tiililä 2007: 76). Aineiston

lausunnoissa kuvitusta ei juurikaan ole, joten huomiota kiinnitetään tässä analyysissä pääosin typografiaan.

Järjestöllä ei toiminnanjohtajan mukaan ole ohjeistusta lausuntojen tekemiseen (ks. esimerkki 11), joten niiden ulkoasu on niiden viimeistelijän eli toiminnanjohtajan päätettävissä. Toisin kuin esimerkiksi Tiililän (2007) tutkimat viraston kuljetuspalvelupäätökset, järjestön lausunnot eivät ole täysin yhdenmukaisia visuaaliselta hahmoltaan. Lausuntojen asettelu ja kirjaintyyppi eroavat toisistaan erityisesti sen mukaan, milloin lausunnot on tehty. Lausunnoissa on yleensä vasemmassa yläkulmassa järjestön logo, ja kun järjestön logo on uudistettu, on lausunnon ulkoasua muutenkin muutettu (tai toisinpäin). Kaikkia lausuntoja yhdistää se, että teksti on tasattu vasemmalla, eli oikea reuna on avoin. Lisäksi teksti on jokaisessa aineiston lausunnossa mustaa.

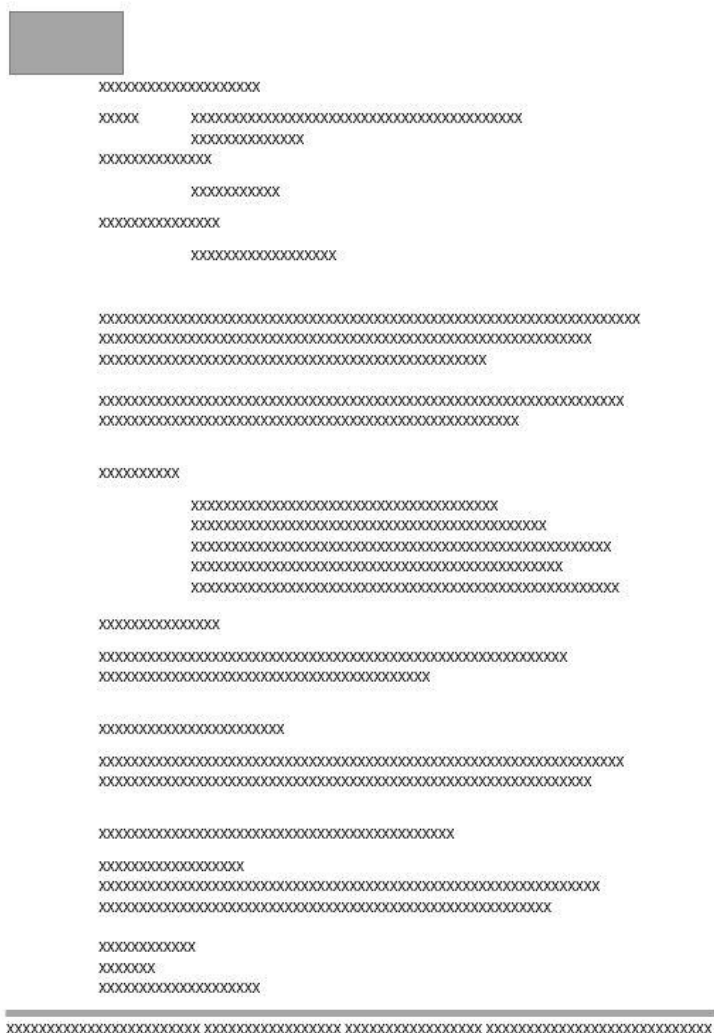
Lausuntojen ulkoasut eroavat siis toisistaan muun muassa asettelun ja kirjaintyyppien suhteen. Tarkkaa kuvausta tyypillisestä ulkoasusta on siksi tämän tutkimuksen laajuuden puitteissa hankala luoda, joten tässä luvussa esitellyt kuvat lausunnon ulkoasusta ja hahmosta ovat varsin yksinkertaisettuja kuvauksia. Niistä on joka tapauksessa hyötyä, kun luodaan kokonaiskuvaa lausunnoista teksteinä ja tarkastellaan niiden tekstilajipiirteitä.

Kuten Tiililän tutkimissa kuljetuspalvelupäätöksissäkin, myös järjestön lausunnoissa kirjaintyyppi pysyy yksittäisen lausunnon sisällä samana. Kirjaintyyppi on sama lausunnoissa 2–5, eli aineiston vanhimman ja uusimman lausunnon (1 ja 6) kirjaintyypit eroavat muista aineiston lausunnoista. Uusimmassa (lausunto 1) kyse on todennäköisesti siitä, että toiminnanjohtaja ei ole itse saanut vaikuttaa lausunnon ulkoasuun, sillä se on tuotettu suoraan Lausuntopalveluun ja tulostettu sieltä. Vanhimman (lausunto 6) kohdalla saattaa olla kyse siitä, että tämä lausunto on tehty aikana, jolloin järjestön käytössä on ollut pastellivärinen logo, eli se on tehty siis ennen aineiston lausuntoja 2–5, joissa on ruskeansävyinen logo. Kun logo vaihtuu, vaikuttaa kirjaintyyppikin vaihtuvan tai toisinpäin.

Lausunnoissa käytetään korostuskeinona lihavoitinta ja suuraakkosia eli versaaleja. Lausunnoissa käytetään lihavoinnin ja versaalien lisäksi kursivointia korostustarkoitukseen. Myös rivivälit voidaan nähdä korostavina elementteinä. (Tiililä 2007: 80–81.) Rivivälejä todennäköisesti käytetään lausunnoissa korostamisen lisäksi visuaalisina jaksotuksen keinoina. Kappaleet erotetaan toisistaan tyhjillä riveillä, samoin otsikoita ennen sijoitetaan tyhjä rivi, jolloin ne eroavat edeltävästä leipätekstistä muutenkin kuin otsikon erilaisen muotoilun avulla. Myös tekstin sisentämisellä lienee lausunnoissa jaksotus- tai korostustarkoitus. Sisennystä käytetään muun muassa luetteloissa, jolloin ne erottuvat leipätekstistä (lausunnot 3 ja 4). Luettelot on lisäksi merkitty väliotsikoilla. Väliotsikoilla havainnollistetaan lausunnon rakennetta ja ne ovat useimmiten nimeäviä (Piehl & Kankaanpää 2011: 322).

Aiemmin mainittu järjestön logo toistuu jokaisella lausunnon sivulla, mikäli se on lisätty ensimmäiselle sivulle. Ainoastaan yhdessä aineiston lausunnossa (lausunto 1) logoa ei ole: tässä on todennäköisesti kyse siitä, että lausunto on tehty Lausuntopalveluun ja tulostettu sieltä. Tästä syystä toiminnanjohtaja ei itse voi vaikuttaa lausunnon ulkonäköön, vaan se tulostuu kokonaan mustavalkoisena ja ilman kuvia. Lausunnossa 1 on kuitenkin järjestön nimi samalla paikalla, missä muissa lausunnoissa on järjestön nimen kertova logo.

Lausunnoissa 2–5 on mukana värillisiä elementtejä. Logot ovat värillisiä ja sivujen alareunan yhteystietoja erottamaan käytetään värillistä, sivun reunasta reunaan ulottuvaa viivaa (ks. kuva 1). Viivan väri mukailee logon värimaailmaa. Lausunnossa 6 värit ovat pastellimaiset, ja logouudistuksen jälkeen lausunnoissa 2–5 logo on ruskean sävyinen.

Kuva 1. Lausuntojen 2–6 visuaalinen hahmo.

Aineiston lausunnot 2–5 ovat visuaalisilta elementeiltään hyvin samankaltaisia keskenään. Jokaisessa on sama logo ja alatunnisteen erottava viiva (ks. kuva 1) sekä kirjaintyyppi. Kaikkien leipäteksti on samalla tavoin aseteltu. Näiden lausuntojen kohdalla on todennäköistä, että edellinen lausunto on toiminut mallina seuraavalle. Varsinaiselta tekstipohjalta tämä ei kuitenkaan vaikuta, sillä muun tekstin asettelussa on tässä joukossa eroja, samoin esimerkiksi otsikoiden muotoilussa.

Metafunktionaalisen hypoteesin mukaan tekstuaaliset valinnat liittyvät etenkin kielen ilmene-
mismuotoon eli siihen, miten kieli toimii tilanteessa. Tekstien multisemioottiset seikat ovat tärkeitä, sillä kirjoitettu kieli on aina visuaalista. (Shore 2012b: 183.) Tämän analyysin perusteella lausuntojen ulkoasussa on eroavaisuuksia, mutta lähes kaikkien aineiston lausuntojen ulkoasua yhdistää muutama piirre. Tekstin väri on kaikissa musta, kaikissa käytetään väliotsikoita ja kappalejakoja, jokaisen lausunnon teksti on tasattu vasemmalle ja kaikissa lausunnoissa on ylä- ja alatunnisteet tietoineen. Kuva eli tässä tapauksessa järjestön logo on olennainen niissä lausunnoissa, joissa se on mukana.

5.2 Jaksot

Tässä alaluvussa kiinnitetään huomiota siihen, millaisista jaksoista aineiston tekstit koostuvat ja millainen on jaksojen esiintymisjärjestys. Jaksoista luodaan tässä tutkimuksessa melko pintapuolinen katsaus. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella lausunnon tekstilajiominaisuuksia erilaisista näkökulmista kokonaiskuvan luomiseksi, joten jaksojen hahmottelu nähdään sikäli hyödyllisenä. Kokonaisrakenne liittyy genren tunnistettavuuteen: samaan genreen kuuluvassa kielenkäytössä toiminta etenee puheyhteisön kulttuuristen odotusten mukaisesti ja vaiheesta tai jaksosta toiseen siirrytään, kunnes tekstin tehtävä on suoritettu tai sen toteuttamisesta on muutoin luovuttu (Ventola 2006: 104).

Tässä analyysissä pakollisiksi jaksoiksi lasketaan sellaiset jaksot, jotka esiintyvät vähintään neljässä aineiston kuudesta lausunnosta. Neljä lausuntoa tuskin riittää pakollisten jaksojen tunnistamiseen ja toteamiseen yleisesti, mutta tässä tutkimusaineistossa neljä lausuntoa kuudesta muodostavat kuitenkin enemmistön. Näin pienen tutkimusaineiston kohdalla pakollisten jaksojen erottaminen valinnaisista jaksoista päätettiin siis toteuttaa tällä tavalla. Tässä osiossa ei huomioida lausuntotekstien ylä- ja alatunnisteita, sillä niitä käsitellään ulkoasun kuvauksen yhteydessä luvussa 5.1. Nämä seikat liittynevät enemmänkin siihen, millaiset muotoilut lausuntodokumentin pohjaan on tehty. Tässä pienimuotoisessa analyysissä päähuomio kohdistuu tekstin visuaalisten aineksien avulla erotettaviin jaksoihin. Tekstin visuaalisia erottelun keinoja ovat esimerkiksi otsikot ja kappalejako (Tiililä 2007: 84). Tässä analyysissä lähtökohtana on siis jaksojen erottelu otsikoiden tai typografisten kokonaisuuksien perusteella.

Ylätunnisteen jälkeen alkava tekstiosuus aloitetaan aineiston lausunnoissa usein niin, että kerrotaan, kenelle lausunto on osoitettu. Tätä merkitään lausunnoissa 2, 4 ja 5 lihavoidulla otsikolla ”Opetus- ja kulttuuriministeriölle” ja lausunnossa 6 otsikolla ”Opetus- ja kulttuuriministeriö”. Otsikon alla on valmistelijoiden sähköpostiosoite tai -osoitteet lausunnoissa 2, 4 ja 6, muttei lausunnossa 5. Lausunnossa 1 lausunnon vastaanottajaa ei ole erikseen nimetty, vaan se selviää lausuntopyynnön nimestä ja numerosta. Lausunnossa 3 vastaanottajaa ei ole ilmaistu.

Kaikissa lausunnoissa mainitaan lausuntopyynnön numero tai nimi. Lausunnossa 1 se on ”Asia”-otsikon jälkeen, samoin lausunnoissa 2, 3 (otsikko tarkemmin ”Lausunto asiassa”) ja 4. Lausunnossa 5 ”Asia”-otsikon alla on lausunnon nimi ja ”Lausuntopyyntö”-otsikon alla on lausuntopyynnön numero. Lausunnossa 6 asia ilmaistaan rivillä, jossa lukee ”Lausuntopyyntö” ja lausuntopyynnön numero. Tällä ei siis ole omaa otsikkoa. Lausunnossa 1 puolestaan koko lausunnon suurin otsikko on lausuntopyynnön nimi. Edellä esittelyt osiot muodostavat jaksot, jotka nimetään tässä seuraavasti: *osoittaminen vastaanottajalle ja lausuntopyynnön mainitseminen*.

”Lausunnon antaja” -otsikko esiintyy lausunnoissa 2, 3, 4 ja 5. Otsikon alla on järjestön nimi sekä aineiston lausuntojen sisällä melko yhtenäisenä pysyvä kuvaus järjestön toiminnasta ja jäsenten määrästä:

LAUSUNNON ANTAJA

Säveltäjät ja Sanoittajat Elvis ry

Säveltäjät ja Sanoittajat Elvis ry:llä on jäseninään n. 810 ammattimaisesti toimivaa kevyen musiikin säveltäjää, sanoittajaa ja sovittajaa. Valvomme ja edistämme suomalaisten säveltäjien, sanoittajien sekä sovittajien taloudellisia ja ammatillisia etuja, yhteiskunnallista arvostusta sekä yhteisöllisyyttä. (Lausunto 4)²

Tällainen kuvaus on myös lausunnossa 6, mutta siinä ei ole ”Lausunnon antaja” -otsikkoa. Tämä katsotaan tässä analyysissä kuitenkin samanlaiseksi jaksoksi kuin lausunnoissa 2–5, sillä lausunnoissa toistuva kuvausteksti on typografinen kokonaisuus. Lausunnossa 1 ei ole lainkaan tätä jaksoa. Todennäköinen syy on jälleen se, että lausunto on tuotettu Lausuntopalvelussa, eikä toiminnanjohtaja ole voinut vaikuttaa sen rakenteeseen.

Edellä käsitellyt jaksot voivat esiintyä lausunnoissa hieman eri järjestyksessä. Yleisin järjestys on *osoittaminen vastaanottajalle, lausuntopyynnön mainitseminen, lausunnon antajan esittely*. Näiden jaksosten jälkeen tulevat usein kiitokset lausuntopyynnöstä ja lausumismahdollisuudesta. Kiitoksia käsitellään tarkemmin lausunnon rakenteeseen liittyvässä luvussa 5.3. *Kiitokset* luetaan tässä analyysissä pakolliseksi jaksoksi, sillä ne puuttuvat ainoastaan aineiston lausunnoista 1.

² Lausunto 4 on julkaistu vuonna 2015, jolloin Suomen Musiikintekijät ry oli nimeltään Säveltäjät ja sanoittajat Elvis ry.

Lausunnoissa 3, 4 ja 5 on luettelo lausunnon olennaisimmista asioista. Luettelo on nimetty joko otsikolla ”Lausunnotomme pääviestit” (lausunto 3), ”Ydinviestit” (lausunto 4) tai ”Yhteenveto” (lausunto 5). Koska tämä *Yhteenveto*-jakso on vain kolmessa aineiston lausunnoista, se luetaan valinnaiseksi jaksoksi.

Käsittelykappaleiden otsikoissa käytetään kolmessa aineiston lausunnoista numerointia (lausunnot 1, 3 ja 5). Tämä kertoo siitä, että lausuntopyynnössä on esitetty numeroituja kysymyksiä. Lausunnossa otsikot ovat esimerkiksi muodossa ”Vastaus kysymykseen 1.” (lausunto 3) tai ”3. Huomautuskirjemenettely” (lausunto 5). Tällainen numeroitu otsikko ja siihen liittyvä leipäteksti lienee seurausta lausuntopyynnön muotoilusta. Lausunnossa 6 hyödynnetään väliotsikoina lausuntopyynnössä (lausuntopyyntö 2) esitelty luettelon kohtia. Lausunnossa 6 ei siis vastata erillisiin, numeroituihin kysymyksiin, vaan sen jaksottelussa käytetään lausuntopyynnön luettelon kohtia tekstin jaksottamisessa.

Lausunnossa 2 lausuntopyyntöön vastaava osa on otsikoitu ”Lausunnoksi”. Teksti on yhtenäinen ja se on jaettu kappaleisiin. Siinä ole väliotsikoita. Lausunnossa 4 samankaltainen leipätekstiosio seuraa *Yhteenvetoa*, mutta tätä osiota ei ole otsikoitu erikseen. Tässäkin lausunnossa teksti on yhtenäinen ja kappalein jaksotettu, eikä siinä ole väliotsikoita. Tämän tarkastelun perusteella ei voida tyhjentävästi kuvata lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin vastaamisen tai oman kannan ilmaisemisen jaksoa, joten se nimetään tässä pienimuotoisessa analyysissä reippaasti yksinkertaistaen *käsittelykappaleeksi*. Tällaisia kappaleita on lausunnoissa useita, joten tämä jakso merkitään edempänä esitettyssä kokonaisrakennepotentiaalia kuvaavassa kaavassa +-merkillä. Erilaisten lausuntojen rakennetta analysoidaan tarkemmin luvussa 5.3 ja on selvää, että juuri tämä jakso on sisällöltään moninaisempi, kuin tässä jaksoanalyysissä selviää.

Eräs pakollinen jakso lausunnoissa on päivämäärän merkintä. Päivämäärä merkitään joko lausunnon alkuun, ylätunnisteeseen (lausunnot 1 ja 2) tai lausunnon loppuun lähelle allekirjoittajan nimeä (lausunnot 3–6). Lausunnossa 2 päivämäärä on sekä ylätunnisteessa että allekirjoituksen yhteydessä. Päivämäärän merkinnässä juhlatin ja virallisin tapa on ilmaista se muodossa ”toukokuun 10. päivänä 2018”. Kaikkein virallisimpiin yhteyksiin sopii kuukauden nimen kirjoittaminen auki. (Makkonen-Craig 2018.) Tämän kaltaista merkintätapaa käytetään lausunnoissa 2, 4 ja 5, tosin hieman varioituna. Lausunnossa 5 päivämäärään ei ole merkitty vuosilukua ja lausunnoissa 2 ja 4 on puolestaan mukana myös sana ”vuonna”, siis tähän tyyliin: ”Helsingissä huhtikuun 12. päivänä vuonna 2017”. Päiväykseen kuuluu usein mukaan myös paikanilmaus (Makkonen-Craig 2018). Aineiston lausunnoissa on lausuntoa 1 lukuun ottamatta aina allekirjoitus päiväyksen yhteydessä. Tämä muodostaa kokonaisuuden ja jakson nimeltä *päiväys ja allekirjoitus*.

Edellä esiteltyjen huomioiden perusteella järjestön lausuntoteksteistä voidaan esittää seuraavanlainen, huomattavasti yksinkertaistettu, lähinnä typografisiin valintoihin perustuva kokonaisrakennepotentiaalin kaava:

osoittaminen vastaanottajalle ^ lausuntopyynnön mainitseminen * lausunnon antajan esittely ^ kiitokset ^ (yhteenveto) ^ käsittelykappale+ ^ päiväys ja allekirjoitus

Kaavaa luetaan lineaarisesti. Sellaiset jaksot, joiden ympärillä ei ole sulkeita, ovat genren kannalta pakollisia ja ne määrittävät sitä. Järjestön lausunnoissa pakollisia jaksoja ovat siis *osoittaminen vastaanottajalle*, *lausuntopyynnön mainitseminen*, *lausunnon antajan esittely*, *kiitokset*, *käsittelykappaleet* ja *päiväys ja allekirjoitus*. Kaarisulkein merkitään valinnaisia jaksoja, ja tässä kaaviossa ainut valinnainen jakso on *yhteenveto*. Hatulla (^) merkitään kiinteää ja tähdellä (*) vapaata järjestystä. Hatun oikealla puolella oleva jakso ei voi esiintyä ennen vasemmanpuoleista, eli esimerkiksi *kiitokset* eivät voi edeltää *lausunnonantajan esittelyä*. Jaksot *lausuntopyynnön mainitseminen* ja *lausunnon antajan esittely* sen sijaan voivat vaihtaa paikkaa, ja tätä merkitään niiden välissä olevalla tähdellä. Jakso, joka voi toistua, merkitään plusmerkillä. Tässä tapauksessa ainut toistuva jakso on *käsittelykappale*, joita on aineiston lausunnossa aina useita. Merkinnöissä on noudatettu Ventolan (2006: 32) ja Mäntysen (2006: 49) esimerkkiä.³

Kaavan perusteella lausunnon jaksosten etenemisjärjestys vaikuttaa yllättävän kiinteältä. Ainoastaan kaksi jaksoista voivat vaihtaa paikkaa keskenään, muille on oma kiinteä paikkansa. Suurin osa lausunnon jaksoista on pakollisia, ainoastaan yksi eli *yhteenveto* on valinnainen. Tämä löydös oli odottamaton, sillä aineiston lausunnon tekstilajin ei oletettu olevan kovin vakaa.

5.3 Rakenne

Tässä analyysiluvussa tarkastellaan lausuntotekstien rakennetta. Tutkittavana on lausuntopyyntöjen vaikutus lausuntojen rakenteeseen ja sanatasolla tarkastelussa ovat tekstin rakenteeseen liittyvät, lauseita ketjuttavat *joka*-relatiivilauseet. Lisäksi luvussa tarkastellaan muun muassa lausuntojen otsikointia. Kuten lausuntojen tuottamisprosessin yhteydessäkin, myös tässä analyysiluvussa hyödynnetään Piehlin ja Kankaanpään (2011) antamia, lausuntotekstin kirjoittamista koskevia ohjeita. Tutkimusaineiston lausuntojen rakennetta muun muassa tarkastellaan näiden ohjeiden kautta. Piehl ja Kan-

³ Ventola (2006: 32) ja Mäntynen (2006: 49) mainitsevat, että Hasanin alkuperäisten merkintöjen mukaan tähti (*) merkitäisiin pisteellä ja plusmerkki merkittäisiin taaksepäin viittaavalla nuolella.

kaanpää (2011: 319) esittelevät kaksi erilaista lausuntotyyppiä: puolto- tai hylkäyslauseunnon ja mielipidettä tai kantaa ilmaisevan lauseunnon. Ensimmäisen tarkoitus on puoltaa tai hylätä lausuntopyynnössä esitetty asia ja toisen tavoite on kertoa lauseunnon antajan mielipide tai arvio asian sisällöstä. Näiden tyyppien rakenteissa on muutamia eroja, joita havainnollistetaan yksityiskohtaisemmin luvussa 3.5.

Kun tarkastellaan tämän tutkimuksen aineiston lausuntoja edeten ylhäältä alas, huomataan, että lausunnoissa 2–6 on edellisessä alaluvussa esiteltyt jaksot *osoittaminen vastaanottajalle, lausuntopyynnön mainitseminen ja lauseunnonantajan esittely*. Näissä lausunnoissa ilmaistaan ennen kommentteihin ja perusteluihin siirtymistä lisäksi *kiitokset* lausuntopyynnön lähettäjälle. Lausunnosta 1 nämä puuttuvat. Kiitokset ilmaistaan melko samantyyppisin rakentein eri lausunnoissa: ”Kiitämme mahdollisuudesta saada lausua tässä asiassa” (lausunnot 2 ja 3), ”Elvis ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta ja lausuu kunnioittaen seuraavaa” (lausunnot 4 ja 5) tai ”Kiitämme lausuntopyynnöstä ja haluamme lausua asiassa seuraavaa” (lausunto 6). Eroja on siinä, osoitetaanko kiitosten lisäksi myös kunnioitusta ja siinä, onko kiittäjä monikon ensimmäisessä persoonassa vai yksikön kolmannessa.

Tarkastellaan seuraavaksi kunkin lauseunnon rakennetta yksitellen siitä kohdasta, joka seuraa edellä esiteltyjen kiitosten ilmaisun jälkeen. Lausunnosta 1 kiitokset puuttuvat. Todennäköinen syy voisi olla se, että lausunto on tuotettu Lausuntopalvelussa, jossa on mahdollisuus vastata vain esiteltyjen kysymysten yhteydessä oleviin tekstikenttiin. Lausunnossa 1 on siis vastauksia kysymyksiin ja vastauksissa kerrotaan järjestön mielipide. Kysymyksiä ja vastauksia on yhdeksän, ja neljässä näistä vastauksista esitetään ensin järjestön kanta tai mielipide ja sen jälkeen perustelut. Toinen tyyppillinen vastauksen rakenne on se, että esitetään oma kanta ensin, sitten annetaan perusteluja ja lopuksi esitetään toinen mielipide tai kanta. Toisinaan kysymykseen vastataan vain ilmaisemalla oma kanta. Järjestön oma käsitys aiheesta ilmaistaan vain kahden kysymyksen vastauksissa.

Lausunto 2 on todennäköisesti vastaus otsikkomaisempaan lausuntopyyntöön, jossa ei ole numeroituja kysymyksiä. Lauseunnon alussa ilmaistaan tyytyväisyys lausuntopyynnön yhteydessä esitettyyn ehdotukseen. Tämän jälkeen esitetään järjestön oma käsitys aiheesta ja seuraavaksi esitellään järjestön kanta tai mielipide aiheeseen. Lopuksi ilmaistaan järjestön kanta tiettyyn kohtaan kommentoitavassa tekstissä.

Lausunto 3 alkaa yhteenvedolla, jossa luetellaan lauseunnon pääviestit. Lausunnossa vastataan lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin ja jokaiseen vastataan oman otsikkonsa alla, esimerkiksi ”Vastaus kysymykseen 1”. Tällaisia osioita on lausunnossa kolme. Kahdessa niistä kerrotaan ensin järjestön mielipide tai kanta ja sen jälkeen perusteluja. Näissä osioissa on mukana lisäksi taustatiedon esittämistä.

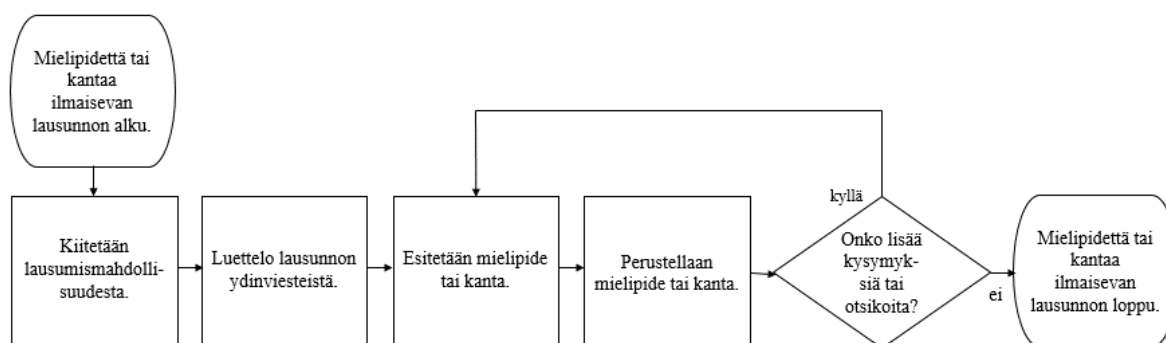
Lausunnossa 4 ei vastata erillisiin kysymyksiin, vaan siinä esitetään järjestön vastaus todennäköisesti otsikkomaisempaan lausuntopyyntöön. Lausunnon alussa on lueteltuna lausunnon ydinviestit. Seuraavaksi esitetään taustatietoa aiheesta ja jatketaan käsittelykappaleisiin. Kahdessa kappaleessa ilmaistaan järjestön mielipide tai kanta ja sen jälkeen perustellaan se. Kolmessa kappaleessa kerrotaan ensin oman järjestön kanta tai mielipide ja sitten järjestön oma muutos- tai kehitysehdotus kommentoitavaan tekstiin. Yhdessä kappaleessa on pelkkä mielipiteen ilmaisu.

Lausunto 5 alkaa yhteenvedolla. Tässäkin lausunnossa on vastattu numeroituihin ja otsikoituihin kysymyksiin. Tällaisia kappaleita on lausunnossa kuusi. Ensimmäisessä otsikoidussa kappaleessa osoitetaan tyytyväisyyttä opetus- ja kulttuuriministeriön toimenpiteisiin lausuttavana olevassa asiassa. Seuraavaksi esitetään oma kanta, joka perustellaan. Seuraavista numeroiduista kappaleista kaksi sisältää oman kannan tai mielipiteen ilmaisun, yksi perustelut ja oman kannan esittämisen, yksi oman ehdotuksen taustoittamisen ja itse ehdotuksen esittämisen ja yksi tiivistyksen kommentoitavan tekstin kohdasta ja siihen liittyvän ehdotuksen.

Lausunnossa 6 annetaan vastauksia kysymyksiin kommentoitavan tekstin eri aihepiireistä. Tämä on aineiston lausunnoista ainoa, joka on tyypiltään puolto- tai hylkäyslause. Otsikot ovat peräisin lausuntopyynnön ensimmäiseltä sivulta, jossa esitellään lausunnon sisältöjä luettelona. Lausunnossa on lausuntopyynnön kuudesta otsikosta hyödynnetty viittä ensimmäistä ja lisätty vielä ”Lisäksi”-otsikko. Yhteensä lausunnossa 6 on siis kuusi käsittelykappaletta, jotka on otsikoitu. Kahdessa näistä kuudesta kappaleesta on kerrottu, puoltaako vai vastustaako järjestö esitettyä asiaa ja sen jälkeen perustelut. Kolmessa kappaleessa ensin tulevat perustelut ja sitten vasta järjestön kanta. Lisäksi kahdessa kappaleessa esitetään joko taustatietoja tai ehdotus perusteluineen.

Piehl ja Kankaanpää (2011: 319–320) jakavat lausunnot tyypeihin sen mukaan, esitetäänkö niissä mielipide tai kanta vai puolletaanko tai hylätäänkö niissä jokin asia. Kun lausuntojen rakenteen analysoimisessa noudatellaan jaottelua puolto- tai hylkästyyppeihin tai mielipidettä ilmaiseviin lausuntoihin, voidaan niiden etenemistä kuvaamaan luoda vuokaaviot 4 ja 5. Näissä vuokaavioissa ei huomioida niitä kokonaisrakennepotentiaalin kuvauksessa esiteltyjä jaksoja, jotka sijoittuvat ennen leipätekstiä.

Vuokaaviossa 4 esitellään mielipidettä tai kantaa ilmaisevan lausunnon eteneminen. Vuokaaviota on yksinkertaistettu huomattavasti, ja varsinkin osioiden *esitetään mielipide tai kanta* ja *perustellaan mielipide tai kanta* järjestys voi vaihdella. Vuokaaviossa esitetty järjestys on kuitenkin aineiston lausunnoissa yleisin. Luettelo lausunnon ydinviesteistä on lausunnoissa 3, 4 ja 5, joten mielipidettä ilmaisevista lausunnoista 1–5 nämä muodostavat enemmistön. Vuokaaviosta puuttuvat kokonaan esimerkiksi taustatiedon esitleminen ja järjestön omat muutos- tai kehitysehdotukset, sillä niitä on ainoastaan lausunnoissa 3 ja 4 sekä lyhyesti lausunnossa 5.

Vuokaavio 4. Mielipidettä tai kantaa ilmaisevan lausunnon eteneminen tutkimusaineiston perusteella.

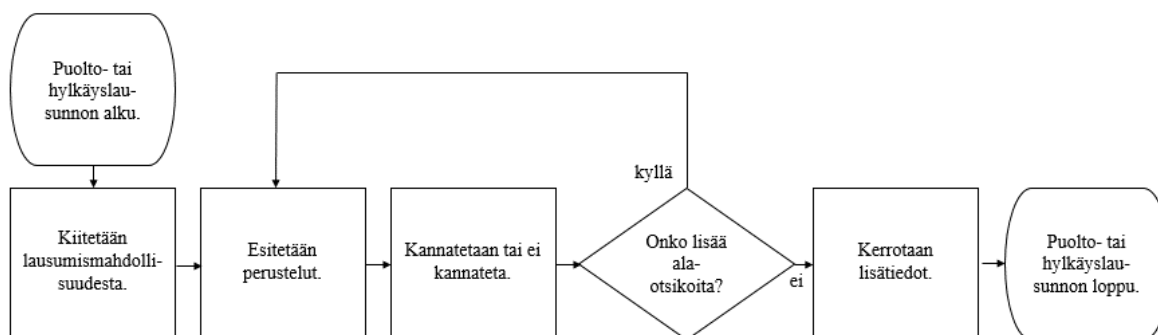
Vuokaavio 4 esittää mielipidettä ja kantaa ilmaisevan lausunnon etenemistä ja se perustuu tutkimusaineistosta edellä tehtyihin havaintoihin. Piehl ja Kankaanpää (2011: 319–320) antavat ohjeita mielipidettä tai kantaa ilmaisevan lausunnon rakenteesta ja etenemisestä ja heidän antamiensa ohjeiden perusteella on luotu vuokaavio 3. Nämä vuokaaviot eroavat toisistaan monin paikoin. Yksi syy tähän on se, että vuokaaviossa 4 esitetään mahdollisuus siihen, että lausuntopyynnössä on esitetty enemmän kuin yksi kysymys tai otsikko, ja vastauksia olisi näin useampi.

Vuokaaviosta 4 puuttuu vuokaaviossa 3 esitelty osio *kerrotaan oma kokonaiskäsitely käsiteltävästä aiheesta*. Vuokaaviossa 3 tämä kerrotaan heti *aloitusfraasin* tai *lausumismahdollisuudesta kiittämisen* jälkeen. Vuokaaviossa 4 kiitosten jälkeen tulee puolestaan *luettelo lausunnon ydinviesteistä*. Tämän jälkeen seuraa *oman mielipiteen tai kannan esittäminen* ja sitten sen *perusteleminen*. Seuraavaksi tarkistetaan, *onko vielä lisää kysymyksiä tai otsikoita*, joihin halutaan vastata. Mikäli on, esitetään oma kanta seuraavaan asiaan ja perustellaan kanta. Vuokaavio 3 on esitetty niin, että siinä annetaan mahdollisuus joko *kommentoida koko kommentoitavaa tekstiä kohta kerrallaan sen etenemisjärjestyksessä* tai sitten *valikoida kommentoitavasta tekstistä ne kohdat, jotka liittyvät omaan asiantuntemukseen*. Jälkimmäisessä tapauksessa *lisätään tärkein huomautus alkuun* ja sen jälkeen *kerrotaan muut kommentit*.

Näiden kahden vuokaavion välillä on siis monia eroavaisuuksia, eivätkä ne vastaa oikeastaan toisiaan muuten kuin alussa esitettävien *kiitosten* suhteen. Vuokaaviosta 3 puuttuu kokonaan esimerkiksi perustelujen antaminen. Yhteneväisiä ne ovat siltä kannalta tarkasteltuna, että vuokaavio 3 ohjaa etenemään lausunnossa samassa järjestyksessä, kuin kommentoitava tekstikin etenee, ja vaikuttaa siltä, että näin menetellään myös aineiston lausunnoissa. Lausuntopyyntöjä on saatu tarkasteluun vain kaksi kappaletta, joten täysin aukoton tämä päätelmä ei ole.

Vuokaaviossa 5 kuvataan puolto- tai hylkäystyyppisen lausunnon etenemistä. Tämän tutkimusaineiston lausunnoista ainoastaan lausunto 6 on tyypiltään tällainen, joten luotettavampaa kaaviota ei voida tämän aineiston pohjalta luoda. Vuokaaviossa 5 perustelujen ja kannattamisen tai ei-

kannattamisen järjestys voi vaihdella kappaleesta toiseen. Lausunnossa 6 kaikkein tyypillisin järjestyks on kuitenkin se, joka esitetään alla olevassa vuokaaviossa 5.

Vuokaavio 5. Puolto- tai hylkästyypin lausunnon eteneminen tutkimusaineiston perusteella.

Tutkimusaineiston puolto- tai hylkästyypinen lausunto 6 vastaa parhaiten vuokaaviota 1, joka pohjautuu Piehlin ja Kankaanpään (2011: 319–320) ajatuksiin tämän tyyppisen lausunnon etenemisestä. Vuokaaviossa 1 lausunnon rakenne tai eteneminen kuvataan niin, että se alkaa joko *aloitusfraasilla* tai *lausumismahdollisuudesta kiittämällä*. Sen jälkeen *referoidaan asia*, josta lausunto on pyydetty. Tämän jälkeen *perustellaan oma kanta* ja sitten esitetään, *puolletaanko vai hylätäänkö* kyseessä oleva asia. Vuokaavio 5 eli tutkimusaineiston perusteella rakennettu kaavio eroaa tästä siinä, että siitä puuttuu referointiosio ja siinä, että siinä on mukana *lisätietojen antaminen*. Huomattakoon kuitenkin taustatietojen esittämisen osalta, että Piehlin ja Kankaanpään puolto- tai hylkästyypistä lausuntoa koskevan esityksen pohjalta luodussa vuokaaviossa 2 *taustatietojen esittäminen* on puolestaan merkitty mahdolliseksi.

Vuokaavio 5 on siinäkin mielessä erilainen kuin vuokaavio 1, että siihen on merkitty se mahdollisuus, että lausuntopyynnössä on alaotsikoita, joiden alla on erillisiä aiheita käsitteleviä kappaleita. Piehlin ja Kankaanpään ohjeistuksessa tämä mahdollisuus ei tullut esiin, joten vuokaaviosta 1 tällainen vaihe puuttuu. Tutkimusaineiston pohjalta luotu vuokaavio 5 on siis suurimmalta osin yhtenäinen vuokaavioiden 1 ja 2 kanssa: se on melkein näiden kahden yhdistelmä.

Vuokaaviossa 1 on esitetty mahdollisuus joko *aloitusfraasilla* tai *kiitoksilla* aloittamiseen. Tutkimusaineiston lausunnoissa kiitetään yleensä lausumismahdollisuudesta. Kiitokset ovat melko fraasimaisessa muodossa, mutta eivät kuitenkaan ole aivan vaihteluttomia, joten niitä kutsutaan tässä tutkimuksessa *kiitoksiksi*. Kuten edempänä havaittiin, kiitokset voidaan esittää esimerkiksi näin: ”Kiitämme mahdollisuudesta lausua kyseessä olevasta asiasta” (lausunto 2), ”Elvis ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta ja lausuu kunnioittaen seuraavaa” (lausunto 4) tai ”Kiitämme lausuntopyynnöstä ja haluamme lausua asiassa seuraavaa” (lausunto 6).

Piehl ja Kankaanpään mukaan lausunnoissa voi olla vaihtelua ja tutkimusaineiston perusteella onkin. Piehl ja Kankaanpää esittävät ohjeita myös otsikoiden käyttöön. Väliotsikoiden tulisi kertoa, mistä kohtaa lausuntoa löytyvät esimerkiksi perustelut ja taustatiedot. Otsikoita voivat olla esimerkiksi ”Järjestön kanta”, ”Yleistä”, ”Perustelut” ja ”Taustietoa”. Muitakin otsikkotyyppijä voi käyttää, jos ne sopivat tekstiin. Otsikkotyyppijä ovat esimerkiksi nimeävä ja tiivistävä otsikko. (Piehl & Kankaanpää 2011: 171–172.) Aineiston lausunnoissa käytetään pääosin nimeäviä otsikoita, kuten ”Sopimuslisenssikonstruktion vahvistaminen” (lausunto 6), ”Yhteenvedo” (lausunto 5) ja ”Lausuntomme pääviestit” (lausunto 3). Esimerkiksi perusteluille tai järjestön kannan kertomiselle lausunnoissa ei ole otsikoita. Toisaalta lausunnot ovat melko lyhyitä, noin kaksisivuisia, joten väliotsikot eivät liene välttämättömiä. Piehl ja Kankaanpään (2011: 322) mukaan väliotsikot kuitenkin auttaisivat löytämään lausujan kannan ja perustelut helpommin.

Piehl ja Kankaanpää (2011: 322) sanovat, että on käytännöllistä käyttää samoja väliotsikoita kuin kommentoitavana olevassa tekstissä, jos lausunto etenee samassa järjestyksessä kuin kommentoitava teksti. Tämän tutkimuksen aineistona olevien lausuntojen otsikointi vaikuttaa pääosin noudattavan tätä. Erillisiin kysymyksiin vastaavissa lausunnoissa (lausunnot 1, 3 ja 5) väliotsikot viittaavat kysymyksen numeroon ja nimeen. Lausuntoa 1 varten julkaistu lausuntopyyntö (lausuntopyyntö 1) on lausunnon rakenteen taustalla. Lausuntopyynnössä esitetään numeroituja kysymyksiä, joihin lausunto vastaa järjestyksessä. Tässäkin yhteydessä on syytä muistaa, että lausunto 1 on tulostettu Lausuntopalvelusta, joten sen etenemisjärjestykseen ei ole voitu järjestön puolelta vaikuttaa.

Lausuntoa 6 varten lähetetty lausuntopyyntö (lausuntopyyntö 2) on vapaamuotoinen, eli siinä ei ole numeroituja kysymyksiä, vaan sen liitteenä olevaa tekstiä voi kommentoida vapaasti. Lausuntopyynnön yhteydessä on luonnos hallituksen esitykseksi laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta sekä laiksi orpoteosten käyttämisestä. Lausuntopyynnön ensimmäisellä sivulla esitellään kuitenkin luettelona kuusi aihetta, joihin liittyviä lainsäädäntöehdotuksia kommentoitava teksti, eli hallituksen esityksen luonnos, esittelee. Aiheita ovat muun muassa ”Direktiivin 2011/77/EU (suoja-aika) edellyttämät säännökset” ja ”Sopimuslisenssikonstruktion vahvistaminen”. Lausunnoissa on hyödynnetty luettelon kohtia lausunnon jaksottamisessa: lausunto etenee samassa järjestyksessä kuin aiheet on luetteltu lausuntopyynnössä. Luettelo on lausuntopyynnön ensimmäisellä sivulla (joka lienee lähimpänä itse lausuntopyyntöä: loppuosa 56-sivuisesta tiedostosta on hallituksen esityksen luonnosta) ja siinä on kaikkiaan kuusi kohtaa. Lausunnoissa käytetään viittä lausuntopyynnön luettelon kohdista väliotsikoina. Lausunnoissa on lopussa myös ”Lisäksi”-väliotsikko, jota ei lausuntopyynnön luettelossa ole. Luettelon kohdat vastaavat hallituksen esityksen luonnoksen etenemisjärjestyttä. Koska lausunto etenee samassa järjestyksessä kuin lausuntopyynnön luettelo, lausunnon käsittelyjärjestys noudattaa suurelta osin kommentoitavan tekstin etenemisjärjestyttä.

Koska tätä tutkimusta varten oli saatavilla vain yksi otsikkomainen lausuntopyyntö, on vaikeaa tyhjentävästi sanoa, vastaako vapaamuotoisten lausuntojen rakenne yleensä kommentoitavan tekstin etenemisjärjestyttä. Piehlin ja Kankaanpään (2011: 319–320) mukaan lausuntopyynnön lähettäjälle olisi selkeämpää, jos tekstiä käsittelevä lausunto etenisi vastaavassa järjestyksessä kuin kommentoitava teksti. Toiminnanjohtaja sanoo haastattelussa, että alkaa kirjoittaa lausuntotekstiä ”aihe kerrallaan”, mikä voi viitata joko etenemisjärjestyksessä tehtävään kommentointiin, tai sitten aihekokonaisuuksien käsittelyyn ylipäätään.

Aineiston lausunnoista 2 ja 4 ovat ainoat, joissa väliotsikoita kysymykseen vastaamiseen ilmaisimena ei käytetä. Lausunnot 2 ja 4 ovat todennäköisesti siis vastauksia vapaamuotoiseen, otsikkomaisempaan lausuntopyyntöön, jossa ei ole numeroituja tai muuten eriteltyjä kysymyksiä. Nämä lausunnot ovat yhden ja kahden sivun mittaisia, joten väliotsikoiden tarve ei ehkä niiden kohdalla ole kovin suuri: lausunnon lukija todennäköisesti löytää melko helposti viittaukset tiettyihin kommentoitavan tekstin kohtiin tästä tekstimäärästä.

Loogisen metafunktion kannalta voidaan kiinnittää huomiota tekstin rakentumisen kannalta kiinnostaviin, lauseita ketjuttaviin *joka*-relatiivilauseisiin. Tutkimusaineiston lausunnoissa tällaisia korrelaattina olevan nominin alaa määritteleviä, rajoittavia eli restriktiivisiä *joka*-relatiivilauseita on hyvin vähän. Esimerkki tällaisesta löytyy kuitenkin lausunnot 5: ”Toimenpide, [joka ei pyri estämään luvattonta verkkojakelua,] ei voi olla tehokas verkkopiratismiin torjuntakeino”. Restriktiiviset *joka*-relatiivilauseet eivät vie juuri tekstiä eteenpäin. Sen sijaan epärestriktiiviset *joka*-relatiivilauseet ovat lisääviä. Näitäkin on aineiston lausunnoissa hyvin niukasti. Lausunnot 5 on tällainenkin: ”Uuteen esitykseen huomautuskirjemenettelystä tulee sisällyttää seurantamekanismi, joka mahdollistaa puuttumisen huomautuksista huolimatta jatkuvaan luvattomaan toimintaan”. (Shore 2012b: 175–176.)

5.4 Intertekstuaalisuus

Intertekstuaalisuudessa eli tekstienvälisyydessä on kyse ennen kaikkea kielellisistä suhteista, merkityssuhteista. Analyysilla voidaan selvittää, mitä tehtäviä muilla teksteillä on tutkittavassa tekstissä. Analyysin kohteita voivat olla esimerkiksi sen selvittäminen, mikä on tekstin suhde tekstilajiin, diskursseihin, toisiin teksteihin tai tyyleihin. Lisäksi voidaan selvittää, mikä on tekstin suhde itseensä, kirjoittajan käsitys tekstistä. Jälkimmäisessä on kyse metatekstistä. (Heikkinen 2000: 71–72.) Tässä tutkimusaineistossa painottuvat lausunnot 5 ilmi käyvät suhteet muihin teksteihin sekä metateksti.

Selkeimmin intertekstuaalisuus näkyy, kun muut tekstit tai niiden sisältö nimetään jollain tavalla tai sitä siteerataan tai referoidaan. Avoimesti ilmaistuja, kirjoitettujen tekstien välisiä suhteita kutsutaan eksplisiittiseksi intertekstuaalisuudeksi. (Heikkinen 2000: 70, 77.) Aineiston lausunnoissa suuri osa intertekstuaalisista viittauksista on tällaisia: tekstejä nimetään ja niitä siteerataan ja referoidaan. Jokaisessa aineiston lausunnossa esimerkiksi nimetään lausuntopyynnön nimi tai se teksti, josta lausuntoa on pyydetty. Esimerkiksi siis ”Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö” (lausunto 1), ”Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin liittyvistä perhe-eläkkeistä” (lausunto 2), ”Euroopan komission Digitaalisia sisämarkkinoita (Digital Single Market) koskeva strategialuonnos” (lausunto 4) tai ”lausuntopyyntö OKM/5/010/2013” (lausunto 6). Muita nimettyjä tekstejä ovat muun muassa ”Infosoc-direktiivi” ja ”pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma” (lausunto 5) sekä ”tekijänoikeuslaki” (lausunto 6).

Monissa aineiston lausunnoissa viitataan muiden järjestöjen antamiin lausuntoihin. Yleensä tällöin osoitetaan samanmielisyyttä saman alan järjestöjen kanssa (esim. lausunnoissa 4, 5 ja 6). Samanmielisyyttä ilmaistaan esimerkiksi seuraavasti: ”Tuemme näiden tahojen [Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry:n, Kopiosto ry:n ja Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen] antamia lausuntoja” (lausunto 4) ja ”Viittaamme myös Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry:n ja Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY -projektin lausuntoihin asiassa” (lausunto 5). Lausunnossa 6 viitataan Teoston antamaan lausuntoon toimikunnan mietinnöstä ja samalla referoidaan tämän lausunnon pääsisältöjä luettelon muodossa. Samanmielisyyys Teoston lausunnon kanssa osoitetaan sanomalla ”Elvis ry:n näkemykset ovat tässä asiassa Teoston kanssa yhteneväiset”.

Muiden tahojen lausuntojen, esitysten tai mietintöjen lainaamista ja referointia hyödynnetään aineiston lausunnoissa yleensä järjestön oman kannan perustelemissa. Näin esitellään taustatietoa, johon järjestö pohjaa mielipiteensä. Esimerkiksi lausunnossa 5 esitellään tekijänoikeustoimikunnan mietinnön sisältöä ja annetaan siitä suora lainaus. Järjestö perustelee tämän avulla kommenttinsa siitä, ettei lausuntopyynnön yhteydessä julkaistu esitys täytä tietoyhteiskuntadirektiivin vaatimuksia. Järjestö antaa tekijänoikeustoimikunnan mietintöä lainaamalla ehdotuksen siitä, miten vaatimukset saataisiin täytettyä:

Suomen lainsäädäntö ei nyt käsillä olevan luonnoksen jälkeenkään täytä **tietoyhteiskuntadirektiivin asettamia velvoitteita**. Tietoyhteiskuntadirektiivin 8 artiklan 3 kohta edellyttää, että jäsenvaltioiden on varmistettava oikeudenhaltijoille mahdollisuus hakea kieltoa tai määräystä sellaisia välittäjiä vastaan, joiden palveluja kolmas osapuoli käyttää tekijänoikeuden tai lähioikeuden rikkomiseen.

Luonnoksen **mukainen esitys ei täytä direktiivin asettamia selkeitä lainsäädäntövaatimuksia** pysyvien kieltotuomioiden mahdollisuudesta välittäjiä kohtaan. Nyt **esillä olevien muutosten lisäksi tulee säätää pysyvän kieltotuomion mahdollisuudesta välittäjiä kohtaan. Tämä muutos on toteutettavissa tekijänoikeustoimikunnan (2012:2) mietinnössä esittämällä perusteilla ja seuraavassa muodossa:**

Uusi 56 g § 2 momentti: ”Tuomioistuin voi määrätä lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän tai muun välittäjän (välittäjä) estämään asiakkailtaan pääsyn verkkosivulle, jota käytetään tekijänoikeudella suojatun aineiston saattaminen yleisön saataviin ilman oikeudenhaltijan suostumusta, jollei sitä voida pitää kohtuuttomana ottaen huomioon aineistoa yleisön saataviin saattavan henkilön, sitä vastaanottavan henkilön, välittäjän ja tekijän oikeudet (pääsyn estäminen).” (Lausunto 5)

Eniten eksplisiittistä intertekstuaalisuutta vaikuttaisi olevan lausunnossa 5. Siinä viitataan suureen määrään erilaisia tekstejä, joista suuri osa on esityksiä ja määräyksiä. Lausunnossa referoidaan tietoyhteiskuntadirektiivin sekä ministeriön taustaselvityksen sisältöä ja siteerataan tekijänoikeustoimikunnan mietintöä. Lausunnossa 6 puolestaan referoidaan tekijänoikeustoimikunnan mietintöä koskevan Teoston lausunnon sisältöä.

Kirjoitetussa tekstissä metatekstiä ilmaistaan muun muassa merkitsimillä *edellä oleva, seuraava, yhteenveto* ja *yllä mainittu*. Metatekstissä voidaan omia vierasta puhetta: siinä voidaan vetää yhteen aiemmin sanottua ja eksplikoida, että oman puheen institutionaalinen subjekti hallitsee tekstiä ja siihen laskettavia vieraitakin puheita. Lisäksi metatekstillä osoitetaan, että omaan tekstiin on tarpeellista viitata, ja että se on samanarvoinen muiden tekstien kanssa. (Heikkinen 2000: 77.)

Tutkimusaineiston lausunnoissa metatekstin osuus on melko pieni. Omaan tekstiin viitataan useimmiten yhteenveto- tai ydinviestiluettelon kohdalla. Näin kootaan yhteen lausunnossa sanottavia asioita (lausunnot 3, 4 ja 5). Lausunnossa 3 lausunnon sisältöön viitataan suoraan kaksi kertaa: ”kuten tässä lausunnossa jo aiemmin todettua” ja ”kuten edellä mainittua”. Lausunnossa 5 viittaus tehdään merkitsimellä ”edellä sanottua silmällä pitäen”. Lisäksi lausunnossa viitataan edeltävään, sekä järjestyksen omia että muiden tahojen mielipiteitä sisältävään osioon sanomalla ”esitettyjen kannanottojen perusteella”. Lausunnossa 6 viitataan edeltävässä osiossa esiteltyyn Teoston lausuntoon näin: ”Elvis ry kannattaa ehdotettua säännöstä edellä mainitun Teoston lausunnossa tehtyjen linjausten mukaisesti”. Metatekstiä ei ole aineiston lausunnoissa 1 ja 2.

Tutkimusaineiston lausunnoissa on kokonaisuudessaan kuitenkin melko runsaasti intertekstuaalisuutta. Valtaosa viittauksista liittyy hallintoon ja lainsäädäntöön sekä erilaisten tahojen esityksiin ja selvityksiin. Aineiston lausunnoissa mainittuja tekstejä voi jaotella esimerkiksi seuraaviin ryhmiin:

- 1) Lait, määräykset, sopimukset: perustuslaissa säädetty yhdenvertaisuus (lausunto 1), lakimuutos tai -ehdotus (lausunnot 2 ja 6), Teoston ja sen jäsenjärjestöjen valmisteleva yhteishallinnon direktiivin tulevaan toimeenpanoon liittyvä Teoston asiakassopimus (lausunto 3), Suomen laki tai lainsäädäntö (lausunnot 5 ja 6), sähkökauppasääntelyn vastuuvapautussäännökset, välittäjien tekijänoikeudellista vastuuta koskevat säännöt, rajoitussäännökset, tekijänoikeuden rajoitukset, välittäjien kieltomääräys (kaikki lausunnossa 4), ehdotettu uusi hidastamismääräys, Infosoc-direktiivi, pykälät 60 c ja 60 d sekä pykäläluonnokset 60 c-f, estomääräykset, tietoyhteiskuntadirektiivi, pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma, huomautuskirjemenettely, itsenäinen pysyvä kieltokanne (lausunnossa 5), suoja-aikadirektiivin valmisteluvaiheessa muodostunut Suomen kanta, tekijänoikeuslaki, direktiivin 2011/77/EU (suoja-aika) edellyttämät säännökset, direktiivin 2012/28/EU (orpoteokset) edellyttämät säännökset, lähettäjäyritysten ja lehtikustantajien arkistoinneiden käyttöä koskeva sopimuslissenssisäännös, lainauskorvauspykälä (lausunnossa 6).
- 2) Esitykset, selvitykset: Taiteilija-allianssi Suomeen -selvitys (lausunto 1), luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin liittyvistä perhe-eläkkeistä (lausunto 2), Euroopan komission Digitaalisia sisämarkkinoita (Digital Single Market) koskeva strategialuonnos (lausunto 4), luonnos hallituksen esitykseksi tekijänoikeuslain muuttamiseksi, tekijänoikeustoimikunnan mietintö, opetus- ja kulttuuriministeriössä laadittu taustaselvitys ”Luvattoman verkkojakelun vähentämiskeinojen arviointia” (lausunto 5), tekijänoikeustoimikunnan mietintö (lausunto 6).
- 3) Lausunnot, lausuntopyynnöt: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö (lausunto 1), Säveltäjäin tekijänoikeustoimisto Teosto ry:n, Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY-projektin, Kopiosto ry:n ja Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen lausunnot (lausunto 4), Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry:n ja Luovan työn tekijät ja yrittäjät LYHTY -projektin lausunnot (lausunto 5), lausuntopyyntö OKM/5/010/2013, Teoston lausunto tekijänoikeustoimikunnan mietinnöstä (lausunto 6).
- 4) Puhutut tekstit: neuvottelut käyttäjätahon kanssa (lausunto 3), EU-tasoinen keskustelu määräyksistä (lausunto 4).
- 5) Muut viittaukset: pohjoismainen referenssi (lausunto 1), nykytilatieto elatusapua saavien määrän vähäisyydestä, vertaisarviointi (lausunto 2), teoskanta, kaupalliset tai ei-kaupalliset käyttöluvut, kriteeristö, arviointi tilanteen ei-kaupallisuudesta (lausunto 3), kulttuurisen monimuotoisuuden periaate, tekijänoikeudet, ”minkään muun maan lainsäädäntö”, viimeaikaiset tilastot (lausunto 5), arkistoinneistot (lausunto 6).
- 6) Tulevaisuudessa kirjoitettavat tekstit: kokeilun jälkeinen arviointi (lausunto 1), välittäjien vastuusääntöjen selventäminen (lausunto 4), opetus- ja kulttuuriministeriön suunnitelma laatia selvitys sovittelumekanismien soveltuvuudesta (lausunto 5), yleisen edun mukaista tehtävää hoitavassa laitoksessa tehtävä huolellinen selvitys (lausunto 6).

Tämän jaottelun perusteella yleisimpiä viittausten kohteita ovat lakiin, määräyksiin ja sopimukseen liittyvät tekstit (ryhmä 1). Viittauksilla voidaan esimerkiksi perustella ja taustoittaa omia näkemyksiä (esim. lausunto 5). Lausuntojen aiheet liittyvät usein lakien ja säädösten valmisteluun, joten lausunnoissa ymmärrettävästi viitataan aihepiiriin liittyviin hallinnollisiin teksteihin, joita usein julkaistaan lausuntopyynnön taustoitukseksi ja kommentoitaviksi teksteiksi. Toiminnanjohtaja kertoo tutkimushaastattelussa, että kokee työnsä olevan hyvin juridista. Lakiin, määräyksiin ja sopimukseen liittyvien tekstien käsittelyn suuri määrä liittyy tähän. Lausuntopyynnön yhteydessä julkaistujen tekstien on tarkoitus auttaa säädös- tai lakiehdotuksen sisällön ymmärtämistä. Suuri osa ryhmän 1 teksteistä on todennäköisesti julkaistu lausuntopyynnön yhteydessä, joten niihin viitattaneen usein

siitäkin syystä. Tämä käy ilmi lausuntopyyntö–lausunto-pareista, joihin kuuluvat lausuntopyyntö 1 ja lausunto 1 sekä lausuntopyyntö 2 ja lausunto 6.

Lausuntopyynnössä 1 annetaan lausuntopyynnölle taustatietoja, jotka koostuvat johdanto-osasta, taustasta ja tavoitteista. Lisäksi saatavilla on linkin kautta dokumentti Taiteilija-allianssi Suomeen -selvityksestä. Lausuntopyynnön kysymykset perustuvat ja viittaavat näihin teksteihin. Kysymyksiä ovat esimerkiksi ”1. Miten arvioitte selvityksen tuloksia ja ehdotuksia yleisesti?” ja ”3. Miten arvioitte allianssitaiteilijoiden valintaa, työn tekemistä ja työsuhteen päättämistä?”. Lausuntopyynnössä mainitaan lausunnossa esiintyvät viittaukset lainsäädäntöön sekä Taiteilija-allianssi Suomeen -selvitykseen. Lisäksi lausunnossa viitataan muissa Pohjoismaissa käytössä olevaan allianssimalliin eli pohjoismaiseen referenssiin, josta puhutaan lausuntopyynnön taustatiedot-osiossa.

Lausuntopyynnön 2 yhteydessä on luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta sekä laiksi orpoteosten käyttämisestä. Luonnoksessa eli kommentoitavassa tekstissä mainitaan samoja tekstejä, joihin lausunnossa 6 viitataan: lakimuutos, orpoteos- ja suoja-aikadirektiivit, laki ja lainsäädäntö (esimerkiksi tekijänoikeuslaki), lähettäjäyritysten ja lehtikustantajien arkistoaineistojen käyttöä koskeva sopimuslissenssisäännös sekä arkistoaineistot, kuten arkistoidut televisio-ohjelmat. Tässäkin tapauksessa lausunnossa mainitut muut tekstit liittyvät lausuntopyyntöön, mikä on odotettavaa, sillä toiminnanjohtaja kertoo haastattelussa, että lausunnoissa halutaan pysyä niin sanotusti asiassa, eikä puhua aiheen vierestä. Lausuntopyyntö on liitteinen yli 50-sivuinen, joten siinä mainitaan runsaasti enemmän tekstejä kuin lausunnosta käy ilmi.

Hallinnollisiin teksteihin liittyvät myös ryhmän 2 tekstit eli esitykset ja selvitykset. Tällaisia viittauksia on aineiston lausunnoissa toisiksi eniten lakien, määräysten ja sopimusten jälkeen. Monet viittaukset esityksiin ja selvityksiin selittyvät sillä, että lausunnot on annettu jonkin esityksen jatkovalmistelua varten, ja nämä esitykset on sitten lausunnossa nimetty. Mietintöjä käytetään toisinaan myös perusteluina lausunnossa esitetyille argumenteille (lausunnot 5 ja 6).

Ryhmän 3 tekstejä ovat lausunnot ja lausuntopyynnöt. Näihin viitataan lausunnossa usein silloin, kun mainitaan, mihin lausuntopyyntöön lausunnolla vastataan (esim. lausunto 6). Lausunnoissa 4 ja 5 muiden järjestöjen lausuntoihin viitataan tapauksissa, joissa Suomen Musiikintekijät ry ilmoittaa tukevansa näiden tahojen antamia lausuntoja tai on niiden kanssa samaa mieltä.

Puheet todentuvat kirjoituksina, ja niihin on siksi kirjoituksissa helppo viitata. Myös tulevaisuudessa tapahtuvat, puhutut tekstit ovat monesti ensin kirjallisessa muodossa. (Heikkinen 2000: 71.) Puhuttuihin teksteihin viittaamisen osuus tutkimusaineistossa on pieni, mutta kuitenkin olemassa (ks. ryhmä 4). Kirjallisilla teksteillä on usein keskeinen tehtävä myös neuvottelutilanteissa ja keskustelu määräyksistä pohjautuu todennäköisesti kirjallisiin määräysteksteihin.

Muut viittaukset -ryhmän (ryhmä 5) tekstit ovat epämääräisempiä kuin nimetyt tekstit. Kyse

on lausuntojen 1 ja 6 kohdalla lausuntopyynnössä mainituista asioista, ja näin saattaa olla muidenkin lausuntojen kohdalla. Näiden analysoinnissa ei tämän tutkimuksen puitteissa päästä pidemmälle, sillä kaikkia aineiston lausuntoja vastaavia lausuntopyyntöjä ei löydetty tarkasteluun. Esimerkiksi ”teoskanta” lausunnossa 3 ja ”viimeaikaiset tilastot” lausunnossa 5 voisivat viitata alaan liittyvään ajan-kohtais- tai yleistietoonkin.

Tulevaisuudessa kirjoitettavien tekstien (ryhmä 6) aiheet liittyvät lausunnolla olevaan asiaan. Esimerkiksi lausunnossa 1 mainittu kokeilu taiteilija-allianssimallista Suomessa tulee tulevaisuudessa johtamaan kokeilun jälkeiseen arviointiin. Lausunnossa 5 puhutaan opetus- ja kulttuuriministeriön suunnitelmasta laatia selvitys sovittelumekanismiin soveltuvuudesta nuorten tekemien tekijänoikeusloukkausten käsittelyssä, mikä liittyy lausunnon aiheena olevaan tekijänoikeuslain muuttamiseen.

Metafunktioiden näkökulmasta lausunnon sanastolliset valinnat liittyvät eksperientaaliseen metafunktioon, joka on osa ideationaalista metafunktiota. Sanastosta voidaan havaita, mihin alaan teksti kuuluu. Lausunnoissa on edellä kuvattujen intertekstuaalisten viittausten lisäksi melko runsaasti muutakin hallinnon alaan ja päätöksentekoon liittyvää sanastoa, kuten *neuvottelu*, *lisensointi*, *prosessi*, *käyttäjätaho*, *oikeudenhaltija*, *investointi* ja *tilitys*. Luonnollisesti myös musiikkiala näkyy sanastossa: *esittävä taide*, *muusikko*, *säveltäjä*, *musiikintekijä*, *elokuvasäveltäjä*. Aiheita käsitellään lausunnoissa musiikintekijöiden näkökulmasta, mikä on oletettavaa. (Shore 2012b: 163.)

Sanojen järjestäytyneet merkityssuhteet käyvät ilmi lausuntoteksteistä. Hyponymiaa eli yläkäsite–alakäsite-suhdetta näkyy esimerkiksi musiikintekijyydessä: musiikintekijä voi olla säveltäjä, sovittaja tai sanoittaja. (Shore 2012b: 163.) Lausunnossa 1 itse asiassa tuodaan tällaisten termien käyttöä esille sellaisessa yhteydessä, jossa järjestö katsoo *säveltäjä*-termin olevan käyttöyhteyteensä nähden liian kapea, joten järjestö suosittelee yleisemmän tason *musiikintekijä*-termin käyttämistä joko *säveltäjä*-termin lisäksi tai sen tilalla. *Musiikintekijää* ja *muusikkoa* käytetään lausunnoissa lähikäsitteinä.

Lausunnoissa kiinnitetään muutenkin huomiota termien käyttöön. Lausunnoissa 1, 3 ja 5 esitetään arvioita termien käyttökelpoisuudesta (lausunto 5: ”Pykäläluonnoksissa (60 c-f §) käytetty termi ”*verkkopalvelun ylläpitäjä*” on turha”), osuvuudesta (lausunto 3: ”Musiikintekijän turvattomuutta herättää hieman epämääräiseksi jäävä termi *riippumaton hallinnointiyhteisö* oikeuksien siirtoa vastaanottavana organisaationa”) ja selkeydestä (lausunto 1: ”Hieman epäselväksi jää myös termien ”*allianssityö*”, ”*allianssikuukaudet*” ja ”*allianssiin valitun määräaikainen työsuhde*” väliset suhteet”). Lausunnossa 6 halutaan esittää täsmennystä termien käyttöön: ”Lisäksi haluamme kiinnittää huomiota terminologian yhtenäistämiseen tekijänoikeuslaissa niin, että termiä *sävellysteos* käytetään, kun käsitellään teosta jossa on mukana sävellys ja sanoitus, ja termiä *sävellys* käytetään, kun

tarkoitetaan pelkkää sävellystä (ilman siihen liitettyä sanoitusta)”. Lisäksi lausunnossa 6 esitetään ehdotus sanamuotojen selkeyttämiseksi: ”Selvyyden vuoksi muoto *70 vuotta viimeisenä elossaolevan tekijän kuolemasta* tulisi muuttaa muotoon *70 vuotta viimeisenä elossaolevan tekijän kuolinvuoden päättymisestä*”.

Kun tarkastellaan lausuntotekstejä ideationaaliseen metafunktiioon liittyvän loogisen metafunktion kannalta, tarkastellaan Shoren mukaan erityisesti komplekseja. Kompleksien avulla tekstissä voidaan tuoda esiin esimerkiksi erilaisia näkökulmia *jonkun mielestä ~ mukaan* -lausekkeilla. (Shore 2012b: 172.) Lausunnossa 1 tällainen lauseke on kohdassa ”**Selvityksen mukaan** järjestelmän kustannukset ovat vaihtoehtokustannuksia, joita freelancer-valtaisella alalla syntyy taiteilijoiden työttömyysjaksoista” ja lausunnossa 6 kohdassa ”Pidämme säännöksen soveltamisen lähtökohtana suojaaikadirektiivin valmisteluvaiheessa muodostunutta **Suomen kantaa, jonka mukaan** uutta säännöstä tulee soveltaa suppeasti”. Lausunnossa 5 tällaisia komplekseja on kolme kappaletta: ”Pidämme oikeana **taustaselvityksen linjausta, jonka mukaan** ensisijaista on keskittyä laillisten markkinoiden kehittämiseen”, ”**Internetpalveluntarjoajien alustavien arvioiden mukaan** hidastamismääräysten täytäntöönpano- ja ylläpitokustannukset olisivat todennäköisesti huomattavasti kalliimpia kuin jo nyt tiedossa olevien estomääräysten keskimääräiset kustannukset” ja ”Sovittelua ei **selvityksen mukaan** ole juurikaan sovellettu tekijänoikeuden loukkauksiin”. Lausunnoissa asioita ei siis esitetä monoglossisesti, yksiaanisesti, vaan mukana on erilaisia näkökantoja eri tahoilta ja sen myötä moniäänisyyttä. Haastatteluaineistosta käy lisäksi ilmi, että toiminnanjohtajan lisäksi lausuntojen sisällön rajaamiseen ja suunnitteluun osallistuvat järjestön puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja. Yhdessä lausunnossa voi kuulua siis kolmen ihmisen ääni (ks. esimerkki 8).

Toiminnanjohtaja kertoo haastattelussa olevansa tarkka sanamuodoista ja sanavalinnoista, joita lausuntopyynnössä käytetään. Hän haluaa käyttää lausunnossa vastaavia termejä ja retoriikkaa kuin mitä lausuntopyynnössä on (ks. esimerkki 11). Lausuntopyynnössä 1 ja lausunnossa 1 onkin yhteisiä sanavalintoja, kuten *allianssitoiminta* ja *allianssi*, *taiteilija*, *valintakriteerit* ja *allianssin rahoitus*. Lausuntopyynnössä ja lausunnossa on lisäksi pidempiäkin ilmauksia, jotka vastaavat toisiaan: *perusajatus vakinaisesti työllistettyjen ja freelancer-kentän välisen kuilun pienentämiseksi* ja *ammattillinen, taloudellinen ja sosiaalinen turvaverkko*. Lausuntopyynnössä 2 on luetteloksi koottuna lausuntopyynnön yhteydessä julkaistun luonnoksen sisällön pääkohtia, kuten aiemmissa luvuissa on mainittu. Lausunnossa 6 on käytetty näitä luettelon kohtia väliotsikoina, joten otsikot vastaavat sanastoltaan täysin lausuntopyynnön 2 luetteloa. Luettelossa mainitaan esimerkiksi ”Direktiivin 2012/28/EU (orpoteokset) edellyttämät säännökset” ja ”Lähetäjäyritysten ja lehtikustantajien arkistoaineistojen käyttöä koskeva sopimuslisenssisäännös”. Lausuntopyynnön ja lausunnon sanavalin-

noissa on muitakin yhteneväisyyksiä, kuten *lähioikeuksien suoja*. Kummassakin esimerkiksi puhutaan *tietyn alan teoslajin tekijöitä edustavasta tekijänoikeusjärjestöstä ja teoksen alkuperäisestä tekijästä ja hänen perillisistään*.

Lausuntojen intertekstuaaliset viittaukset luovat mielikuvaa niistä teksteistä, joihin lausunnot ovat kytköksissä. Kankaanpää, Piehl ja Räsänen sanovat, että heidän tutkimansa lainvalmistelupöytäkirjat ovat institutionaalisia tekstejä, jotka edustavat pöytäkirjan tekstilajia ja joiden kirjoittamiseen vaikuttavat institutionaaliset konventiot. Pöytäkirja kuuluu tekstiketjuun, ja sillä on intertekstuaalisia kytköksiä toisiin teksteihin, kuten esityslistaan. (Kankaanpää, Piehl & Räsänen 2012: 420.) Lausunnot vaikuttavat kuuluvan tekstiketjuun, jossa on mukana ainakin kommentoitava teksti, joka on usein luonnos jostakin valmistelussa olevasta asiasta, lausuntopyyntö, lausunto, valmisteluun liittyvät tekstit ja lopulta näiden pohjalta tehty päätös. Tekstiketjussa on todennäköisesti myös muita vaihteita, joita ei tämän aineiston avulla vielä saada selville.

6 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkimuksessa tarkasteltavana ovat Suomen Musiikintekijät ry -järjestön lausuntotekstien tuottamisprosessi ja lausuntojen tekstilajipiirteet. Haastattelu- ja tekstiaineistojen analyysin perusteella järjestön lausunnot vaikuttavat kuuluvan tekstiketjuun, jossa ovat mukana ainakin kommentoitava teksti, joka on usein luonnos jostakin valmistelussa olevasta asiasta, lausuntopyyntö, lausunto, valmisteluun liittyvät tekstit ja lopulta näiden pohjalta tehty päätös. Tekstiketjussa on todennäköisesti myös muita vaiheita, joita ei tämän aineiston avulla vielä saada selville.

Toiminnanjohtaja kuvailee haastattelussa lausuntojen merkitystä erittäin suureksi. Hänen mukaansa lausuntojen tärkein tavoite on se, että maailma muuttuisi siihen suuntaan, mihin järjestössä toivotaan sen muuttuvan. Toiminnanjohtaja luonnehtii kuitenkin lausuntoja teksteiksi, joissa lähinnä vastataan siihen, mitä kysytään. Lausuntojen toiminnallinen päämäärä on analyysien perusteella siis se, että järjestö pääsee ilmaisemaan mielipiteensä tai kantansa johonkin sitä koskettavaan asiaan ja näin vaikuttamaan. Lausunnon tavoitteita ja päämääriä ovat lisäksi jäsenistön informointi eli edunvalvonta (tai sen viestiminen, että edunvalvontaa tehdään) ja järjestön mielipiteiden viestiminen lähijärjestöille ja kollegoille. Lausunnot ovat järjestölle hyvin tärkeitä tekstejä. Lausuntojen yleisöjä ovat ensisijaisesti lausuntopyynnön lähettäjät, toiminnanjohtajan kollegat ja järjestön jäsenistö.

Haastatteluaineiston analyysin perusteella järjestön toiminnanjohtaja on päävastuussa lausunnoista. Hän hahmottelee lausunnon sisällön järjestön puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan kanssa, kirjoittaa hahmotelmista yhtenäisen tekstin ja allekirjoittaa sen. Lausunnon tuottamisprosessin voi jakaa neljään vaiheeseen: *lausuntopyynnön saamiseen, sisällön suunnitteluun, kirjoittamiseen ja lausunnon eteenpäin lähettämiseen ja julkaisemiseen*. Järjestö saa lausuntopyyntöjä useimmiten ministeriöistä, etenkin opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Ministeriöt käyttävät Lausuntopalvelua, jota ylläpitää oikeusministeriö. Palvelussa on mahdollista pyytää ja antaa lausuntoja sähköisesti (Lausuntopalvelu, luettu 20.3.2020). Järjestö saa lausuntopyyntöjä myös muualta kuin Lausuntopalvelun kautta. Lausuntopyynnössä voi olla numeroituja kysymyksiä, se voi olla otsikkomainen tai yhdistelmä näistä kahdesta. Lausuntopyynnön yhteydessä lähetetään kommentoitava teksti, joka on useimmiten luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle lausunnonalla olevasta aiheesta.

Lausunnon sisällön suunnitteluun liittyvät toiminnanjohtajan lisäksi järjestön puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja. Toiminnanjohtaja kertoo haastattelussa, että ei kuvittele tietävänsä kaikkea lausuntoon tarvittavaa itse, vaan haluaa saada lisätietoja puheenjohtajilta. Toiminnanjohtaja ottaa toisinaan huomioon myös Teoston kannan asiaan. Lausuntotekstin kirjoittamisvaiheesta toiminnanjohtaja

vastaa yksin. Hän kokoaa kertomansa mukaan suunnitteluvaiheessa kerätyt ajatuksen yhteen ja kirjoittaa niiden pohjalta lausuntotekstin ja allekirjoittaa sen. Kirjoittamistaan vaikuttaa se, missä lausuntopyyntö on julkaistu. Mikäli se on saapunut Lausuntopalveluun, siihen myös vastataan siellä. Palvelussa lausunto kirjoitetaan valmiisiin tekstikenttiin, eikä sen ulkoasuun voi vaikuttaa itse. Mikäli lausuntopyyntö on saapunut muuta kautta, on lausunnon muoto yleensä vapaampi. Toiminnanjohtaja kertoo pyrkivänsä lausunnoissa selkeään ja yksiselitteiseen kieleen ja haluaa vastata tarkasti vain siihen, mitä lausuntopyynnössä kysytään. Hän ei juurikaan kiinnitä huomiota lausuntotekstin sävyyn.

Kun lausunto on valmis, sen matka jatkuu niin, että toiminnanjohtaja lähettää sen lausuntopyynnön antajalle sekä järjestön viestintäpäällikölle ja talouspäällikkö-sihteerille. Viestintäpäällikkö julkaisee lausunnon järjestön verkkosivuilla ja talouspäällikkö-sihteeri arkistoi sen ja vie lausunnon aiheen järjestön hallituksen tiedoksi. Järjestö ei saa palautetta lausunnoistaan, vaan sen vaikutuksia voi vain seurata lausuntoa pyytäneiden tahojen toiminnasta ja päätöksistä. Tämä havainto on yllättävä, sillä esimerkiksi Säädosvalmistelun kuulemisoppaassa ohjeistetaan palautteen antamiseen.

Kun tarkastellaan lausuntotekstejä tekstilajinäkökulmista, huomataan, että tutkimusaineiston lausunnot eroavat toisistaan muun muassa ulkoasun suhteen. Lausunnoissa 2–5 yhteneväisiä piirteitä ovat samanlainen leipätekstin asettelu ja se, että niissä on mukana järjestön logo sekä leipätekstin ja alatunnisteen erottava viiva kunkin sivun alalaidassa. Lausunto 1 eroaa muista aineiston lausunnoista, sillä se on tuotettu Lausuntopalvelussa, eikä kirjoittaja voi vaikuttaa itse lausunnon ulkoasuun. Tämä lausunto vaikuttaa mukailevan enemmänkin asiakirjastandardia, muttei täysin vastaa sitä. Kaikkia aineiston lausuntoja yhdistää musta teksti, väliotsikoiden ja kappalejakojen käyttäminen, tekstin tassa vasemmalle sekä ylä- ja alatunnisteet tietoineen.

Analyysissa tarkastelun kohteena ovat myös lausuntojen jaksot ja niiden esiintymisjärjestys. Analyysissa pakollisiksi katsotaan sellaiset jaksot, jotka esiintyvät vähintään neljässä aineiston kuu-desta lausunnoista. Näin suppean tutkimusaineiston perusteella ei voida kuitenkaan luoda tyhjentävää tekstilajin luokittelua. Aineiston lausuntojen pohjalta voidaan esittää seuraavat, visuaalisiin ja typografisiin kokonaisuuksiin perustuvat jaksot: *osoittaminen vastaanottajalle*, *lausuntopyynnön mainitseminen*, *lausunnon antajan esittely*, *kiitokset*, *(yhteenvedo)*, *käsittelykappaleet* ja *päiväys ja allekirjoitus*. Sulkeissa oleva *yhteenvedo*-jakso on valinnainen ja muut jaksot ovat pakollisia. Myös jaksojen esiintymisjärjestys on hyvin kiinteä. Ainoastaan jaksot *lausuntopyynnön mainitseminen* ja *lausunnon antajan esittely* voivat vaihtaa paikkaa keskenään. Tämän perusteella lausunnon tekstilaji vaikuttaa yllättävänkin vakaalta. Ainoastaan yksi havaituista jaksoista on valinnainen ja muut pakollisia, siis sellaisia, jotka esiintyvät enemmistössä aineiston lausunnoista.

Tutkimusaineiston lausunnoista voidaan luoda huomattavasti yksinkertaistetut, lausunnon etenemistä ja rakennetta kuvaavat kaaviot Piehlin ja Kankaanpään (2011) mallia mukailien. Aineiston

lausunnot on jaoteltu heidän esimerkkinsä mukaan mielipidettä tai kantaa ilmaiseviin (lausunnot 1–5) ja puolto- tai hylkäystyyppisiin lausuntoihin (lausunto 6). Mielipidettä tai kantaa ilmaiseva lausunto esittää siis järjestön mielipiteen lausuttavana olevaan asiaan. Tällainen lausunto etenee reilusti yksinkertaistettuna niin, että edellä esiteltyjen jaksojen *osoittaminen vastaanottajalle, lausuntopyynnön mainitseminen ja lausunnon antajan esittely* jälkeen kiitetään lausumismahdollisuudesta. Sen jälkeen esitetään lausunnon ydinviestit luettelona. Sitten esitetään järjestön mielipide tai kanta ja perustellaan se. Mikäli kysymyksiä tai otsikoita on vielä lisää, toistetaan mielipiteen tai kannan esittäminen ja perustelu, kunnes lausuttava loppuu. Puolto- tai hylkäystyyppisiä lausuntoja on tässä tutkimusaineistossa vain yksi, joten sen rakenteen tai etenemisen kuvaus on melko epäluotettava. Jos kuitenkin tehdään kuvaus lausunnon etenemisestä samaan tapaan, kuin mielipidettä tai kantaa ilmaisevasta lausunnosta, aloitetaan tämänkin tyyppinen lausunto lausumismahdollisuudesta kiittämisellä. Sitten esitetään perustelut ja kerrotaan, kannatetaanko esitettyä asiaa vai ei. Mikäli alaotsikoita tai kysymyksiä on lisää, toistetaan perustelujen ja kannatuksen tai kannattamattomuuden ilmaiseminen, kunnes lausuttava loppuu. Sen jälkeen kerrotaan vielä lisätietoja.

Julkaisukäytännöt vaikuttavat lausunnon tekstilajin rakentumiseen: lausunto 1 on erityisesti ulkoasultaan erilainen kuin muut aineiston lausunnot. Lausunto 1 on tuotettu Lausuntopalveluun ja tulostettu sieltä ulos, joten lausunnon asetteluun tai muihin ulkoisiin seikkoihin ei itse lausunnon antaja voi vaikuttaa. Lausunnon rakenteeseen vaikuttaa lisäksi lausuntopyynnön muoto. Lausuntopyyntö voi olla otsikkomainen, siinä voi olla eriteltyjä kysymyksiä tai sitten näitä molempia. Mikäli lausuntopyynnössä on erillisiä kysymyksiä tai otsikoita, on niitä tarkasteltujen lausuntopyyntö–lausunto-parien (lausuntopyyntö 1 ja lausunto 1 sekä lausuntopyyntö 2 ja lausunto 6) perusteella myös lausunnossa. Lausuntoteksti rakennetaan analyysin perusteella vastaamaan lausuntopyynnön ja kommentoitavan tekstin rakennetta. Aiheita käsitellään samassa järjestyksessä kuin ne on esitetty näissä taustoittavissa teksteissä.

Lausuntojen otsikointi on pääosin nimeävää. Otsikoita ovat esimerkiksi ”Yhteenveto” (lausunto 5) ja ”Lausuntomme pääviestit” (lausunto 3). Lausunnoissa todennäköisesti hyödynnetään samoja väliotsikoita kuin kommentoitavassa tekstissä tai lausuntopyynnössä. Esimerkiksi lausunnoissa 1 ja 3 väliotsikot viittaavat kysymyksen numeroon ja nimeen. Vaikuttaa siltä, että lausuntopyynnön rakenne vaikuttaa lausunnon rakenteeseen. Lausuntopyyntö–lausunto-parien (lausuntopyyntö 1 ja lausunto 1 sekä lausuntopyyntö 2 ja lausunto 6) perusteella lausunnossa noudatetaan pitkälti samaa rakennetta kuin lausuntopyynnössä. Lausunnossa on esimerkiksi samoja otsikoita kuin lausuntopyynnössä ja ne ovat samassa järjestyksessä kummassakin. On lisäksi todennäköistä, että lausuntopyynnön rakenne voisi perustua lausuntopyynnön yhteydessä julkaistun, kommentoitavan tekstin rakenteeseen. Lienee selkeämpää sekä lausujalle että lausunnon pyytäjälle, kun kaikkia näitä tekstejä voidaan

käsitellä samassa järjestyksessä. On kuitenkin syytä huomioida, että lausuntopyyntöjä saatiin tätä tutkimusta varten tarkasteluun vain kaksi kappaletta.

Metafunktionaalisen hypoteesin mukaan tekstuaaliset valinnat liittyvät etenkin kielen ilmene-
mismuotoon eli siihen, miten kieli toimii tilanteessa. Tekstien multisesioottiset seikat ovat tärkeitä,
sillä kirjoitettu kieli on aina visuaalista. (Shore 2012b: 183.) Tämän analyysin perusteella lausuntojen
ulkoasussa on eroavaisuuksia, mutta lähes kaikkien aineiston lausuntojen ulkoasua yhdistää muutama
piirre. Tekstin väri on kaikissa musta, kaikissa käytetään väliotsikoita ja kappalejakoja, jokaisen lau-
sunnan teksti on tasattu vasemmalle ja kaikissa lausunnoissa on ylä- ja alatunnisteet tietoineen. Kuva
eli tässä tapauksessa järjestön logo on olennainen niissä lausunnoissa, joissa se on mukana.

Lausunnoissa on melko runsaasti eksplisiittistä, avoimesti ilmaistua intertekstuaalisuutta. Lau-
sunnoissa viitataan eniten lakeihin, määräyksiin ja sopimuksiin. Muita yleisiä viittauskohteita ovat
esitykset, selvitykset, muiden lausunnot sekä lausuntopyynnöt. Jonkin verran on myös viittauksia pu-
huttuihin teksteihin ja tulevaisuudessa kirjoitettaviin teksteihin. Lisäksi lausunnoissa on viittauksia,
joita ei ole nimetty tarkasti, kuten ”teoskanta” ja ”viimeaikaiset tilastot”. Nämä saattavat liittyä alan
yleistietoonkin. Metatekstin osuus on lausunnoissa melko pieni.

Metafunktioiden näkökulmasta lausunnon sanastolliset valinnat liittyvät eksperientiaaliseen
metafunktioon, joka on osa ideationaalista metafunktiota. Sanastosta voidaan havaita, mihin alaan
teksti kuuluu. Lausunnoissa on edellä kuvattujen intertekstuaalisten viittausten lisäksi melko run-
saasti muutakin hallinnon alaan ja päätöksentekoon liittyvää sanastoa. Koska aiheita käsitellään mu-
siikintekijöiden näkökulmasta, myös musiikkiala näkyy luonnollisesti lausuntojen sanastossa.
Ideationaaliseen metafunktioon liittyy lisäksi looginen metafunktio, jonka toteutumista tutkimusai-
neistossa tarkastellaan *jonkun mielestä ~ mukaan* -lausekkeiden avulla. Tällaisia lausekkeitä on lau-
sunnoissa jonkin verran, joten on selvää, että asioita ei esitetä monoglossisesti eli yksiaanisesti, vaan
mukana on erilaisia näkökantoja eri tahoilta. Haastatteluaineistosta käy lisäksi ilmi, että toiminnan-
johtajan lisäksi lausuntojen sisällön rajaamiseen ja suunnitteluun osallistuvat järjestön puheenjohtaja
ja varapuheenjohtaja. Yhdessä lausunnossa voi kuulua siis ainakin kolmen ihmisen ääni.

Haastatteluaineistosta selviää lisäksi se, että toiminnanjohtaja haluaa käyttää lausunnoissa vas-
taavia termejä kuin lausuntopyynnössä käytetään. Tämä havaitaan myös aineiston lausuntoja tarkas-
telemalla: lausuntopyyntö–lausunto-pareissa on yhteneväisiä sanavalintoja ja pidempiäkin ilmauksia.
Kuten edellä todettiin, lausunnoissa käytetään myös esimerkiksi samoja otsikoita kuin lausuntopyyn-
nöissä.

Piehl ja Kankaanpään (2012) ohjeistuksen perusteella lausunto ei näyttäyty kovin vakaana
tekstilajina. Se voi vaihdella rakenteeltaan paljon, aina yhden sanan tai virkkeen pituisesta liuskojen

mittaiseen. Tässä tutkimuksessa lähtökohtana ei ole lausunnon tekstilajin määrittely, vaan se, millaisia ominaisuuksia aineiston lausunnoilla on tekstilajinäkökulmasta tarkasteltuna. Oletuksena ei ole, että lausunnon tekstilaji olisikaan täysin selkeärajainen tai vakiintunut.

Tutkimusaineiston lausuntojen eteneminen ja rakenne eroavat jossain määrin Piehlin ja Kankaanpään esittämistä ohjeista. Analyysien perusteella lausuntojen leipätekstin sisäinen variaatio luo lausunnon tekstilajista melko vakiintumatonta kuvaa, mutta toisaalta jaksoista voidaan näinkin pienellä aineistolla esittää skemaattisen kokonaisrakenteen kuvaus, jossa on melko kiinteä järjestys ja jossa lähes kaikki jaksot ovat pakollisia eli toistuvat kaikissa tai useimmissa aineiston lausunnoissa. Tämä viittaisi siihen, että lausunnoissa on osin vakiintuneitakin rakenteita. On kuitenkin syytä huomioida, että rekisterin piirteet voivat olla ominaisia monellekin eri tekstilajille (Juvonen, Virtanen & Voutilainen 2012: 459). Tämän tutkimuksen löydökset lausuntotekstien tekstilajipiirteistä voivat siis liittyä muihinkin tekstilajeihin kuin lausuntoon.

Valittujen tutkimusmenetelmien avulla saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin melko tyydyttävällä tasolla. Erityisesti kysymykseen siitä, millainen järjestön lausuntojen tuottamisprosessi on, päästiin vastaamaan haastatteluaineiston avulla hyvin. Toinen kysymys, eli se, millaisia tekstilajipiirteitä järjestön lausunnoilla on, ei ollut aivan yhtä tarkka kuin ensimmäinen kysymys. Tarkoituksena on tarkastella nimenomaan tekstilajin piirteitä, eikä määrittellä koko tekstilajia. Toiseenkin tutkimuskysymykseen saatiin siis lausuntotekstejä analysoimalla vastauksia. Oletus oli, että aineiston lausunnot kuuluvat samaan tekstilajiin, sillä ne on nimetty lausunnoiksi tai niissä mainitaan lausuntopyynnön nimi. Oletus vaikuttaa olleen aiheellinen ja oikea. Analyysissa selvitettiin niitä asioita, jotka ovat sosiaalisen toiminnan tilanteessa eli lausunnossa olennaisia ja keskeisiä.

Tutkimusaineiston suppeus kuitenkin vaikuttaa siihen, että tämän tutkimuksen tuloksia ei voi pitää yleistyksinä lausunnon tekstilajin ominaisuuksista tai lausuntotekstin tuottamisprosessin kulusta eikä lausunnon tekstilajia voida tämän tutkimuksen perusteella luokitella. Tutkimuksen kohteena oli ainoastaan yhden järjestön ja yhden toiminnanjohtajan tuottamia lausuntoja. Jatkotutkimukselle olisi runsaasti mahdollisuuksia esimerkiksi lausuntojen määrää lisäämällä: mikäli tarkasteluun otettaisiin runsaammin erilaisten lausuntotyyppien edustajia, saataisiin varmempaa tietoa niiden ominaisuuksista. Tämän tutkimusaineiston lausunnot ovat yhden kirjoittajan tekemiä, ja jos mukaan ottaisi myös Toivosta edeltäneen toiminnanjohtajan tekemiä lausuntoja, voisi kirjoittajan oman tyylin merkitys lausuntotekstin tarkastelussa hälvetä entistä paremmin. Lisäksi lausuntopyynnön ja lausuntotekstin välisen suhteen analysoimista voisi laajentaa tarkempien tulosten saamiseksi. Tutkimusiin voisi ottaa mukaan suuremman määrän lausuntotekstien tekijöitä ja selvittää lausuntojen tuottamisprosessia erilaisista näkökulmista.

Jatkotutkimuksessa olisi kiinnostavaa tarkastella sitä, miten tässä tutkimuksessa haastatellun

toiminnanjohtajan käsitykset lausunnoista toteutuvat lausuntoteksteissä. Tekstilajitutkimuksessa olennaista on faktojen selvittämisen lisäksi se, millaisia ovat tekstin tuottajien käsitykset teksteistä, vastaanottajista ja käytöstä ylipäättään. Haastattelujen tulosten ja tekstien välillä voi tehdä vertailua ja selvittää, miten tekstit vastaavat tekijöiden käsityksiä. (Tiittula 2012: 424.) Kiinnostava jatkotutkimuksen aihe voisi olla lisäksi toiminnanjohtajan puhe kielestä. Hän kuvailee haastatteluaineistossa lausunnon kieltä ja itseään kirjoittajana. Esimerkiksi Tiililä (2007: 56) puhuu väitöskirjassaan siitä, että tietoisuus kielestä on huipussaan silloin, kun tiedetään, millaista tyyliä milloinkin tavoitellaan ja odotetaan tai mikä on esimerkiksi asiallinen verbalisointi jostakin asiasta. Haastatteluaineisto tarjoaisi tällaiseen tarkasteluun materiaalia.

Jatkotutkimuksissa olisi mahdollista myös syventää lausuntojen jaksoanalyysia. Esimerkiksi Honkanen ja Tiililä (2012) esittelevät mahdollisuuksia eri tason analyysiin. Kiinnostavia tuloksia voisi tuottaa myös tutkimus, jossa tarkasteltaisiin lausuntopyynnön valmistelua tai yleensäkin lausunnon pyytäjien puolen prosesseja. Mahdollinen tutkimuskohde olisivat myös Lausuntopalvelussa julkaistut lausunnot, joista voisi tarkastella esimerkiksi sitä, onko lausunnoissa alakohtaista samankaltaisuutta. Esimerkiksi musiikkialan järjestöjen lausuntojen yhtäläisyyksien ja erojen tarkastelu voisi olla mielenkiintoista. Toiminnanjohtaja tuo haastattelussa ilmi, että lausunnoista ei saada palautetta, vaan oman järjestön lausuntojen vaikutuksia täytyy seurata itse. Vaikutukset näkyvät käytännössä päätöksinä, joista voi tulkita, oliko järjestön lausunnolla vaikutusta vai ei. Tutkimuskohteena tämä voisi olla hedelmällinen. Mikäli lausuntotekstien sanatasoista analyysia syvennettäisiin, voitaisiin lausuntojen kielestä saada yksityiskohtaisempaa tietoa.

Melko suppeasta tutkimusaineistosta huolimatta tässä tutkimuksessa saatiin mielikuva siitä, miten lausuntoja tuotetaan Suomen Musiikintekijät ry -järjestössä ja millaisia tekstilajipiirteitä järjestön lausunnoilla on. Samalla tieto järjestöjen tekstityöstä ja tekstien tuottamisen prosesseista laajenee. Tutkimuksen myötä päästään hieman lähemmäs lausunnon tekstilajin piirteiden selvittämistä.

AINEISTOLÄHTEET

Lausunto 1: *Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö Taiteilija-allianssi Suomeen -selvityksestä* 28.3.2019. Luettavissa: https://musiikintekijat.fi/app/uploads/2019/03/20190328_Opetus-ja-kulttuuriministerio%CC%88n-lausuntopyynto%CC%88-Taiteilija-allianssi-Suomeen-selvityksesta%CC%88-.pdf.

Lausunto 2: *Lausunto luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi ylimääräisiin taiteilijaeläkkeisiin liittyvistä perhe-eläkkeistä* 12.4.2017. Luettavissa: https://musiikintekijat.fi/sites/default/files/elvis_ry_lausunto_taiteilijaelakkeet_-_perhe-elakkeet.pdf.

Lausunto 3: *Lausunto KKV:lle Teoston sitoumuksesta* 28.11.2016. Luettavissa: https://musiikintekijat.fi/sites/default/files/kkv_lausunto_elvis_ry.pdf.

Lausunto 4: *Lausunto Opetus- ja kulttuuriministeriölle Euroopan komission Digitaalisia sisämarkkinoita (Digital Single Market) koskevasta strategialuonnoksesta* 16.5.2015. Luettavissa: https://musiikintekijat.fi/sites/default/files/okm_digitaalisten_sisamarkkinoiden_strategia.pdf.

Lausunto 5: *Lausunto Opetus- ja kulttuuriministeriölle koskien luonnosta hallituksen esitykseksi tekijänoikeuslain muuttamisesta* 16.1.2014. Luettavissa: https://musiikintekijat.fi/sites/default/files/elvis_ry_lausunto_okm_46_010_2013_tekijanoikeuslain_muutoksesta.pdf.

Lausunto 6: *Lausunto hallituksen esityksen luonnoksesta tekijänoikeuslain muuttamiseksi. Toimitettu Opetus- ja kulttuuriministeriölle* 1.3.2013. Luettavissa: https://musiikintekijat.fi/sites/default/files/lausunto_tekijanoikeuslain_muutoksesta_1.3.2013.pdf.

Suomen Musiikintekijät ry:n toiminnanjohtaja Aku Toivosen haastattelu 27.2.2019.

LÄHTEET

- Eggs, Suzanne & Martin, James 1997: Genres and Registers of Discourse. Teoksessa van Dijk, T.A. (toim.) *Discourse as Structure and Process*. SAGE Publications. The Cromwell Press, Broughton Gifford, Melksham, Wiltshire, s. 230–256.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman 1992: *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Heikkinen, Vesa (2000). Tekstuaalinen pirunyrkki. – Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (toim.), *Teksti työnä, virka kielenä* s. 63–115. Helsinki: Gaudeamus.
- Hiidenmaa, Pirjo 2000: Lingvistinen tekstintutkimus. – Kari Sarjavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 161–191. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Honkanen, Suvi & Tiililä, Ulla 2012: Jaksoanalyysi osana tekstilajitutkimusta. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 208–227. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu 169. Helsinki: Gaudeamus.
- Hyvärinen, Matti 2017: Haastattelun maailma. – Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja* s. 9–38. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 2004: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 2016: *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Juholin, Elisa 2017: *Communicare! Viestinnän tekijän käsikirja*. Turenki: Hansaprint.
- Juvonen, Riitta – Virtanen, Mikko – Voutilainen, Eero 2012: Fennistisen tekstilajitutkimuksen suuntia. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 453–469. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu 169. Helsinki: Gaudeamus.
- Kankaanpää, Salli – Piehl, Aino – Räsänen, Matti 2012: Kuinka tutkia lakitekstin syntyä ja tekstilajin rajoja? Tekstianalyysia, muutosehdotuksia ja osallistuvaa havainnointia. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä* s. 394–431. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisu 29. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
- Keckman, Elina 2017: *Hylkäyskirje tekstilajina työnhaun diskurssissa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kieli.
- Kielitoimiston sanakirjan verkkoversio, viitattu 2.5.2019. Luettavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>.
- Kuronen, Marja-Liisa 2004: *Vakuutusehtotekstin uudistamisprosessi. Matkalla alamaisestä asiakkaaksi*. Helsingin kauppakorkeakoulu.
- Kuula, Arja 2011: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lainvalmistelun prosessiopas, oikeusministeriön Finlex-palvelu. Viitattu 6.2.2020. Luettavissa: <http://lainvalmistelu.finlex.fi/>.

Lausuntopalvelu, oikeusministeriö. Viitattu maaliskuu 2020. Luettavissa: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI>.

Luukka, Minna-Riitta 2002: M.A.K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede. – Hannele Dufva & Mika Lähteenmäki (toim.), *Kielentutkimuksen klassikoita* s. 89–125. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöjä 4. Jyväskylän yliopisto.

Majapuro, Alisa 2016: *Kosmetiikkatuotekuvaukset tekstilajina. Brittiläisten ja suomalaisten kosmetiikkatuotekuvausten vertailua*. Kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot. Tampereen yliopisto.

Makkonen-Craig, Henna 2018: *Miten päivämäärä merkitään?* Kielikello 1/2018. Luettavissa: <https://www.kielikello.fi/-/miten-paivamaara-merkitaan->.

Mäntynen, Anne 2006: Näkökulmia tekstin ja tekstilajien rakenteeseen. – Mäntynen, Anne – Shore, Susanna – Solin, Anna (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 9–41. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö hallituksen esityksen luonnoksesta tekijänoikeuslain muuttamiseksi ja laiksi orpoteosten käyttämisestä (OKM/5/010/2013). Viitattu 15.3.2020. Luettavissa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/19093705-978f-4569-b377-5392e9613a40/c7db4f7a-aa2d-4ae6-bf49-a26215385870/LAUSUNTOPYYNTO_20130206070547.pdf.

Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö Taiteilija-allianssi Suomeen -selvityksestä (OKM/37/040/2018). Viitattu 15.3.2020. Luettavissa: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=d3d9318b-fda3-4618-8c9b-79a579b4cc09>.

Perkiö, Elina 2015: *//Esitellään gradun nimi. Ohjelmointikoodin kommenttien tekstilaji*. Kieli-, käänös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö, suomen kielen tutkinto-ohjelma. Tampereen yliopisto.

Piehl, Aino & Kankaanpää, Salli 2011: *Tekstintekijän käsikirja. Opas työssä kirjoittaville*. Helsinki: Suomen Yrityskirjat Oy.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2019: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Ricœur, Paul 1976 (suom. Heikki Kujansivu 2000): *Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä*. Helsinki: Tammer-paino.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo (2017) Haastatteluaineiston litterointi. Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.), *Tutkimushaastattelun käsikirja* s. 427–444. Tampere: Vastapaino.

Shore, Susanna & Mäntynen, Anne 2006: Johdanto. Teoksessa Mäntynen, Anne – Shore, Susanna – Solin, Anna (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 9–41. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Shore, Susanna 2012a: Kieli, kielenkäyttö ja kielenkäytön lajit systeemis-funktionaalisessa teoriassa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genre-analyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 131–157. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu 169. Helsinki: Gaudeamus.

Shore, Susanna 2012b: Systeemis-funktionaalinen teoria tekstien tutkimuksessa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genre-analyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 158–193. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu 169. Helsinki: Gaudeamus.

Soikkeli, Iida 2014: *Kirjoitettujen ja puhuttujen leivontaohjeiden rekisterit ja tekstilajit. Esimerkinä Sikke Sumarin reseptit*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopisto, suomen kieli.

Suomen Musiikintekijät ry:n verkkosivut. Viitattu 28.8.2018. Luettavissa: <https://musiikintekijat.fi/yhdistys/>.

Säädösvalmistelun kuulemisopas, oikeusministeriön Finlex-palvelu. Viitattu 30.1., 31.1., 4.2. ja 6.2.2020. Saatavissa: <http://kuulemisopas.finlex.fi/>.

Tiililä, Ulla 2000: Tapaus päivähoitopäätös. – Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa & Ulla Tiililä (toim.), *Teksti työnä, virka kielenä* s. 215–262. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 116. Helsinki: Gaudeamus.

Tiililä, Ulla 2007: *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Tiittula, Liisa 2012: Haastattelut tekstilajitutkimuksessa. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genreanalyysi. Tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 423–432. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 169. Helsinki: Gaudeamus.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varis, Markku 1998: *Sumea kieli. Kiertoilmauksen muoto ja intentio nykysuomessa*. Väitöskirja. Kajaanin yliopisto. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 717.

Ventola, Eija 2006: Genre systeemis-funktionaalisessa kielitieteessä. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre –tekstilaji* s.96–121. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

Taustatiedot

1. Minä vuonna olet syntynyt?
2. Mikä on äidinkielesi?
3. Mikä on tehtävänimikkeesi?
4. Kuinka kauan olet tehnyt nykyistä työtäsi?
5. Oletko tehnyt järjestössä muita töitä kuin nykyisiäsi? Mitä?
6. Mitä töihisi kuuluu (erityisesti tekstityö)? / Kerro vapaasti töistäsi.
7. Millainen on koulutustaustasi?
8. Millaisena kirjoittajana pidät itseäsi?
  - Onko sinulla varma olo kirjoittamastasi tekstistä?
  - Onko tekstin tuottaminen hankalaa? Milloin on, milloin ei?
  - Pidätkö kirjoittamisesta? Missä tapauksissa?

Tiimin tiedot ja työnjako

1. Montako työntekijää järjestössä on?
2. Vastaatko kokonaan yksin lausunnoista?
3. Miten järjestön muut tekstit tehdään, onko tietyille henkilöille jaettu tietyt tekstit?
4. Millaisia viestinnällisiä tavoitteita teillä on, mitä (ja keitä) haluatte viestinnällänne saavuttaa?

Lausuntojen syntyprosessi

Kerro vapaasti lausunnon syntyprosessista.

- *Mistä prosessi alkaa, lausuntopyynnöstäkö?*
1. Miten lausuntojen aiheet valitaan?
  2. Kuka valitsee lausuntopyynnöt, joihin vastataan? Vastaatteko aina lausuntopyyntöön?
  3. Onko lausunnoista (tai muista teksteistä) kirjoitusohjeita, joita noudatatte? Millaisia?
    - Tunnistatko joitain kirjoittamattomia sääntöjä, joita noudatetaan?
  4. Lausuntoja on julkaistu lausunnot ja kannanotot -osiossa sivuillanne. Mikä on mielestäsi kannanoton ja lausunnon ero?
  5. Kauanko lausunnon tuottamiseen kuluu aikaa?
  6. Minne valmis lausuntoteksti jatkaa matkaansa, minne se lähetetään tai missä se julkaistaan omien kotisivujenne lisäksi?
  7. Teettekö lausuntoja yhteistyössä joidenkin tahojen, esim. liittojen kanssa?
  8. Saatteko suoria lausuntopyyntöjä, vai tutkitteko esimerkiksi Oikeusministeriön lausuntopalvelun lausuntopyyntöjen listaa?
    - Jos tutkutte sivustoa, kuinka usein?
  9. Onko lausuntopyyntöön reagoimisessa aikaraja: kuinka nopeasti vastaus on saatava ulos?
  10. Määritelläänkö laissa, että teiltä on pyydetty lausunto?
  11. Annetaanko lausuntoja ilman pyyntöä? Millaisissa tapauksissa?
  12. Jääkö lausuntoja julkaisematta? Miksi?
  13. Miten lausuntoteksti ns. pannaan alulle, mistä työskentely lähtee?
  14. Etsitkö (tausta)tietoa lausunnon tekemistä varten?
  15. Millaista on *sinun mielestäsi* hyvän lausunnon kieli?
  16. Kiinnitätkö huomiota tekstin sävyyn?
    - Miten vastaanottajaa puhutellaan?
    - Saako järjestön mielipiteitä esittää ”kärkkäästi” vai pyritäänkö hienovaraisuuteen?
  17. Tarkastaako joku lausunnon ennen sen julkaisua?
  18. Suuntaatteko lausunnot yleensä jollekin tietylle yleisölle? Miten se mielestäsi näkyy tekstissä, miten tuot sitä ilmi?
  19. Millaisten ihmisten ajattelet lukevan lausuntojanne?

20. Saatteko teksteistä palautetta? Millaista?
21. Jos lausuntoanne referoidaan esimerkiksi uutisessa, oletteko yleensä tyytyväisiä siihen? Onko lausunnossa esitetty asia yleensä ymmärretty oikein? Joudutteko oikomaan?
22. Mitä toivotte järjestön saavuttavan lausuntojen avulla?
23. Koetteko, että lausunnot ovat tärkeitä tekstejä? Pidättekö niitä itse tärkeinä teksteinä, vai esimerkiksi pakollisena osana työtä?